SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
24/2022
3. december 2022

Cena 0,80 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

O necelý mesiac, prvého januára budúceho roku, oslávime tridsať rokov Slovenskej republiky. Tento historický míľnik slovenského národa bol vyvrcholením spoločenského a politického vývoja v roku 1992. Práve pred tridsiatimi rokmi národne uvedomelá inteligencia začala hýbať našimi dejinami. Udiali sa dôležité míľniky na ceste k samostatnosti. Posledným aktom bolo hlasovanie poslancov Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (FZ ČSFR) za ústavný zákon 542, ktorým zanikla ČSFR a vznikli dva nástupnícke štáty – Slovenská republika a Česká republika. Išlo o unikátny ústavný počin, o mierový zánik spoločného štátu. Bez jediného výstrelu, bez jediného prejavu násilia vzniklo samostatné Slovensko, o ktoré sa naši predkovia usilovali už tisíc rokov. Slováci a Česi pochopili, že násilie nie je cesta. Zachovali sme tým aj odkaz nežnej revolúcie, ktorá nenásilne dokázala poraziť krutý komunistický totalitný režim. Takýto postup je aj dnes vzorom pre národy, ktoré sa usilujú vybojovať štátnu samostatnosť.

Matica slovenská na týchto sedemdesiatich šiestich statočných poslancov nezabudla. Sme skutočne poctení, že sa k našej aktivite pridala aj Národná rada Slovenskej republiky a jej predseda Boris Kollár prevzal nad ňou záštitu. Podujatie tým povýšili na štátne. Žiaľ, ostatné ústredné orgány na tento dôležitý historický míľnik akosi pozabudli. Prezidentka a iní pozvaní vládni činitelia sa z účasti ospravedlnili. Niektorí ani to. Škandálom však bol postoj verejnoprávnej RTVS a jej redaktora Miroslava Řádeka, ktorý sa na podujatí zúčastnil. Priestor vo večernom spravodajstve nedal ani organizátorom, a dokonca ani prítomným žijúcim federálnym poslancom. Nespomenul, že tabuľu odhalila Matica a podpredseda parlamentu Peter Pčolinský. Oslovil politikov F. Mikloška a P. Weissa z politických strán, ktoré v roku 1992 hlasovali proti zániku federácie (!!!), teda de facto proti slovenskej štátnosti. Aj to je koncesionármi platený postoj RTVS k pluralite názorov.

To nič, neprajníci štátnosti už nezmenia, že na priečelí Historickej budovy NR SR bude odteraz pamätná tabuľa s menoslovom poslancov, ktorí sa zaslúžili o náš slovenský štát. Tým, ktorí ešte žijú, ďakujeme, a tým, ktorí nás už, žiaľ, opustili, vzdávame česť ich statočnosti a pamiatke.

Maroš SMOLEC, šéfredaktor SNN

NEOGRAFIA
www.neografia.sk
XCDXXXXX

PAMIATKE ODVÁŽNYCH

Pamätnú tabuľu so zoznamom poslancov Federálneho zhromaždenia ČSFR, ktorí hlasovali za zánik spoločného štátu Slovákov a Čechov, odhalili podpredseda parlamentu P. Pčolinský (vľavo) a správca Matice slovenskej M. Smolec. (Foto: NR SR)

Vyšetrujú korupciu v srdci Bruselu str. 6
Paralyzovaný trh s kryptomenami str. 7
Futbalový sviatok v tieni podozrení str. 10

TRI OTÁZKY PRE: Jána CUPERA, bývalého poslanca Federálneho zhromaždenia

Ako zanikal spoločný štát s Čechmi

● Do akej miery prispel ústavný zákon o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky k rýchlemu medzinárodnému uznaniu samostatnej Slovenskej republiky?

Schválením Ústavného zákona 542/1992 Zb. vyslalo FZ do sveta pozitívny signál, že s jeho právnymi nástupcami Slovenskou republikou a Českou republikou je potrebné počítať ako s plnoprávnymi členmi medzinárodných organizácií. Preto už pred oficiálnym vyhlásením samostatnosti 1. 1. 1993 nás uznal celý svet.

● Aké boli alternatívy, ak by tento ústavný zákon neprešiel vo Federálnom zhromaždení (FZ) 25. novembra 1992?

Alternatívy boli pre obidva nástupnícke štáty rovnaké po tom, čo prešiel vo FZ kompetenčný zákon z 8. októbra 1992 z dielne HZDS. Týmto zákonom boli výrazne okliešťené právomoci pragocentristickej federácie v prospech národných republík, ktoré si mohli okrem iného zriadiť aj ministerstvá zahraničných vzťahov, a tak sa pripraviť na medzinárodno-politické uznanie. V tom sme však nemali veľké šťastie. Prvým veľmi nepodareným ministrom zahraničných vzťahov bol pseudorevolucionár Milan Kňažko. Neskôr ho na poste ministra vymenil profesor Juraj Schenk.

● Prečo Česká republika dodnes používa štátne symboly bývalého Česko-Slovenska?

Na poslednú chvíľu som do návrhu ústavného zákona o zániku federácie napísal aj podmienku SNS o zákaze používania federálnych symbolov ktoroukoľvek zmluvnou stranou. Aj keď som SNS upozorňoval na skutočnosť, že dodržanie tohto záväzku bude len ťažko možné od druhej strany vymáhať. Česká strana si totiž od začiatku vzniku federatívneho usporiadania ČSFR zvykla stotožňovať s českou štátnosťou. Slovensko pokladala za menej rozvinutý koloniálny prívesok Dokazuje to ústava z roku 1960.

Zhováral sa: Matej MINDÁR

ISSN 0862-8823
24
9 770862 882007

V SNN 25/2022 SI PREČÍTATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 25 vyjde s dátumom 17. december 2022

- O najdlhšej z pútí Martina KUKUČÍNA, z Punta Arenas k rodnému hniezdu na Slovensku
- Filatelistická slávnosť na poctu slávneho štúrovského portrétistu Petra Michala Bohúňa

Maďarský premiér bezočivo provokuje s nostalgiou za Veľkým Uhorskom

Bezohľadní politici robia z ľudí rukojemníkov

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Prakticky v deň výročia úmrtia Františka Jozefa I., rakúskeho arcivojvodu, cisára a českého a uhorského kráľa, oživilo Maďarsko v jedinom geste svojho predsedu vlády pred očami celého sveta myšlienku iredenty a revizionizmu.

Gesto maďarského premiéra Viktora Orbána, ktorý mal na futbalovom zápase šál s mapou Veľkého Uhorska, treba vnímať „v kontexte udalostí“. Povedal minister zahraničných vecí Rastislav Káčer po pravidelnom rokovaní vlády. „Keby to niekto raz za čas urobil, dokážeme to galantne prehliadnuť, s úsmevom. Toto gesto však vnímame v kontexte udalostí, ktoré sa vyvíjajú a dejú. Je to vrchol ľadovca a moment, na ktorý bolo treba reagovať,“ povedal minister. Myslel tým na svoje vyjadrenie na sociálnej sieti, v ktorom okrem iného napísal: „To, čo ... nemá miesto v našich vzťahoch, je iredenta a revizionizmus. Kam takéto sentimenty a plány vedú, sme videli v roku 1939 a vidíme v priamom prenose na Ukrajine.“

■ PROTEST UMIERNENÝCH

„Od Orbána očakáva viac citlivosti“ aj László Sólymos z mimoparlamentnej Aliancie. Argumentuje potrebou dobrých slovensko-maďarských vzťahov v záujme Maďarov žijúcich na Slovensku. „Orbán je dostatočne skúseným politikom, aby dokázal odhadnúť reakcie na svoje mediálne výstupy. Jeho video so šálom niektorých zabaví, iných rozčúli. Obidve reakcie sa však môžu obrátiť proti nám, Maďarom žijúcim na Slovensku,“ napísal politik Sólymos na sociálnej sieti.

■ NEPRIJATEĽNÝ VÝROK

Rumunský rezort diplomacie i český minister zahraničných vecí Jan Lipavský označili Orbánov prejav za neprijateľný. Podobne sa vyjadrili aj ďalšie krajiny vrátane Chorvátska a Ukrajiny. Tá si dokonca pozvala veľvyslanca Maďarska na „koberec“. „Veľké Uhorsko“ totiž zahŕňa okrem samotného územia súčasného Maďarska aj časti území Srbska a Ukrajiny, ale aj územia krajín Európskej únie, Slovenska, Rakúska, Chorvátska a Rumunska.

„Nepochybujem o tom, že o šále Viktora Orbána sa bude hovoriť aj na rokovaní krajín V4 vo štvrtok (poznámka redakcie – 23. 11., po uzávierke). „To, čo zaznieva občas z Maďarska či už vo forme výrokov, alebo konkrétnych činov jednotlivých predstaviteľov maďarskej vlády, situácii určite nepomáha.“ Vyhlásil český premiér.

■ NEVIDITEĽNÉ ÚSILIE

Na desivom pozadí udalostí na východ od našej hranice vláda v Bratislave stále rieši zádrh s lekármi, tiež pomoc občanom i podnikom v oblasti energetiky a dosah extrémnej inflácie. O výsledku jej úsilia však dlhé mesiace nič nevieme. Vraj sa dozvieme včas, počúvame celé mesiace. Medzitým sa rozpadáva zdravotníctvo a pre pacientov a chorých občanov sa vynára čoraz viac a čoraz bližšie iba vízia hrozivých scenárov. A to sa zabúda na ambulantný sektor, ktorý sa zrúti hneď po tom nemocničnom.

■ ČAKANIE NA KOLAPS

„Ak od 1. decembra nastane katastrofický scenár, tak na ambulanciách bude veľká ťarcha. Viaceré lôžka v nemocniciach by sa viac-menej uzatvorili, prestali by plniť svoju funkciu a celá zdravotná starostlivosť by sa presunula do ambulancií,“ varuje verejne bez väčšieho záujmu takzvaných relevantných médií a politickej moci predstaviteľ Asociácie súkromných lekárov a všeobecný lekár pre dospelých Marián Šóth.

Školám bude v roku 2023 chýbať minimálne stosedemdesiat miliónov eur. Upozornil na to poslanec Národnej rady SR a podpredseda Výboru Národnej rady SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport Jozef Habánik v reakcii na návrh rozpočtu pre oblasť školstva na rok 2023. Samosprávy bez vypočutia kýmkoľvek na to vytrvalo a dlhodobo upozorňujú, že im štát na zvýšený daňový bonus má zobrať 784 miliónov eur, kompenzácie sú však iba na úrovni 240 miliónov eur. „Ide tak o pokračovanie v prijímaní rozhodnutí, ktoré majú negatívne vplyvy na samosprávy a automaticky sa premietnu do znižovania kvality verejných služieb, ktoré samosprávy zabezpečujú pre obyvateľov,“ upozornila Únia miest a obcí Slovenska s tým, že každá samospráva bude voliť opatrenia individuálne.

■ SULÍKOVCI V OPOZÍCII

„Desať týždňov po demisii ministrov za SaS už v Národnej rade SR dobehli zákony, ktoré jej poslanci podporili preto, že sa na ich príprave strana podieľala ešte vo vládnej pozícii. Tým je prechod SaS do opozície definitívne ukončený.“ Pre agentúru TASR to povedal predseda strany Richard Sulík. Odchod z koalície hodnotí ako správne rozhodnutie. Automaticky tak vláda s podporou SaS nemôže počítať pri parlamentnom hlasovaní a zásadné nastavenie jej poslancov bude „zdržanie sa“; v prípade vyslovene zlej legislatívy aj hlasovanie proti jej prijatiu. Richard Sulík potvrdil, že ako už SaS avizovala, „jej poslanci určite nepodporia aktuálny návrh štátneho rozpočtu“. „Ak bude rozpočtové provizórium, rezort práce by nemohol domácnostiam v roku 2023 pomôcť sumou 900 miliónov eur s energiami.“ Takto sa po nedávnom rokovaní vlády vyjadril minister práce, sociálnych vecí a rodiny Milan Krajniak. „Sociálna oblasť je oblasťou, kde máme v návrhu štátneho rozpočtu navýšenie o 2,8 miliardy eura. Z toho najväčšia časť sú dôchodcovia, rodiny s deťmi a pomoc s energiami. Ak by nebol schválený štátny rozpočet a museli by sme ísť do provizória, tak 900 miliónov eur by viselo a nevedeli by sme ich použiť na pomoc domácnostiam,“ upozornil Milan Krajniak To však vyvoláva asociáciu s myšlienkou brania si občanov za rukojemníkov aktuálnej moci.

■ ŽEBY NÚDZOVÝ STAV?

Podľa aktuálnej agentúrnej správy, ktorá vyšla v čase uzávierky, „minister zdravotníctva Vladimír Lengvarský (nominant OĽaNO) navrhne vláde zavedenie núdzového stavu od 1. decembra, pokiaľ lekári naplnia hrozbu hromadných výpovedí“. Avizoval to po rokovaní ústredného krízového štábu.

AKTUÁLNE

V čase našej uzávierky, v sobotu 26. novembra, sa vo večerných hodinách zástupcovia lekárskych odborov dohodli s predstaviteľmi vlády na nutných zmenách v slovenskom zdravotníctve vrátane navýšenia platov lekárom i zdravotným sestrám a ďalším pracovníkom. Lekári odmietli návrh stabilizačného

Liek zdravotníctvu

príspevku od ministra financií I. Matoviča, a preto sa rokovania týkali výpočtu navýšenia miezd. Vláda napokon lekárskym odborom ustúpila v požiadavke dodatočných 40 miliónov eur určených na platy lekárov. Platy lekárov tak dosiahnu úroveň miezd českých lekárov. Stabilizačný príplatok pre ostatných zdravotníckych zamestnancov ostane.

Premiér E. Heger dohodu označil za najväčší kompromis, aký mohli dosiahnuť. Minister zdravotníctva V. Lengvarský prisľúbil, že všetky body dohody obratom predložia formou návrhu zákona do pléna zákonodarného zboru. Predseda lekárskych odborov P. Visolajský uviedol, že týmito opatreniami by sa mohol vyriešiť najväčší problém nášho zdravotníctva, čo je nedostatok personálnych kapacít. Ak by sa nedohodli, 1. decembra by sa skončila výpovedná lehota dvetisícsto lekárom a systém by skolaboval.

Je to dobrá správa pre slovenských pacientov. Odborári ustáli tlak a neustúpili. Boli si vedomí toho, že vláda nemôže neprijať ich podmienky, lebo by začali umierať ľudia. Niektorí politici na čele s ministrom financií ich postoj považovali za vydieranie. Ak však bude vláda šetriť na nezmyselných výdavkoch, ako boli v minulosti očkovacia lotéria či prehnané nakupovanie vakcín proti ochoreniu COVID-19, zdroje na lekárov sa isto v rozpočte nájdu. Zdravie človeka má tú najvyššiu cenu. Verme, že sa choré slovenské zdravotníctvo vylieči.

(mrs)

VŠIMLI SME SI

Dom Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi sa stal 7. – 12. novembra tohto roku miestom, kde matičný výstavný projekt Odkaz štúrovskej generácie na svojom putovaní po Slovensku otvoril priestor na jej poznanie. Krása grafického riešenia Dr. E. Čulenovej, PhD., už pri prvom kontakte zaujala prichádzajúcich.

O pravdivosti odkazu doby

Rastislav ZACHER, riaditeľ Domu MS v Spišskej Novej Vsi, sa prihovára prítomným účastníkom výstavy o štúrovcov.

Námet P. Maduru, libreto doc. PaedDr. P. Pareničku, CSc., odborná spolupráca JUDr. M. Gešpera a doc. PaedDr. J. Lomenčíka, PhD., dali záruku historickej pravdivosti odkazu doby, ktorú prezentovala. Veľkým ťahákom bol aj výber obrazového materiálu H. Belákovej a P. Maduru z MS, zo Slovenskej národnej knižnice, Slovenského národného múzea i od autora námetu. Trinásť panelov ponúklo život a dielo siedmich osobností 19. storočia. Výstavu zabezpečil riaditeľ Domu MS R. Zacher, jej inštaláciu J. Prochotská a Ing. J. Lačný. Členka výboru MO MS Mgr. R. Wencelová zabezpečila účasť žiakov zo ZŠ na Kožuchovej ulici a zo ZŠ na Nejedlého ulici, tiež účasť študentov Strednej priemyselnej školy technickej, gymnázií na Školskej ulici a Š. Mišíka. Na výstavu prišli aj matičiari a členovia JDS. Návštevníci vyslovili organizátorom aj výstave slová chvály. Potešila návšteva študentov druhého ročníka Súkromnej strednej odbornej školy z Popradu aj podpredsedu MS M. Nemca. Jeho prednes básne Sama Chalupku Mor ho! bol vítaným emotívnym prekvapením. Peter Vrlík, zanietený matičný ochotník, uviedol ukážky z diela A. Sládkoviča, J. Kráľa a J. Kalinčiaka. Na realizácii podujatia sa podieľali aj členky MO MS Ing. E. Kalafutová, J. Králová. Pomyselný štafetový kolík výstavy prebral svojou návštevou predseda MO MS v Levoči M. Brincko.

Jolana PROCHOTSKÁ, predsedníčka MO MS v Spišskej Novej Vsi

Snínčania po veľkom kaštieli zrekonštruovali aj ten malý a historický park

Svedectvá minulosti o histórii kaštieľa

Po tom, čo 5. júla 2013 bol zrekonštruovaný sninský kaštieľ sprístupnený verejnosti, mesto Snina sa prihlásilo k zámeru ďalej zveľadiť areál kaštieľa, zrekonštruovať malý kaštieľ a priľahlý historický park. Slávnostné otvorenie druhej časti projektu sa uskutočnilo v septembri tohto roka.

Fontána Herkula pred zrekonštruovaným malým kaštieľom v Snine

Impulzom na tento chvályhodný zámer boli iste aj svedectvá minulosti o histórii kaštieľa a jeho okolia. Jozef Roll, ktorý získal Sninu do zálohu v roku 1788, sa už od svojho príchodu usiloval o kúpu kaštieľa. Keďže sa mu to od šľachtickej rodiny Vandernatovcov najskôr nepodarilo, usadil sa v Hostoviciach, kde vybudoval peknú kúriu (na jej mieste stojí súčasný obecný úrad), a keď okolo roka 1799 konečne kúpil nedokončený kaštieľ, nielenže ho s vyberaným vkusom postupne premenil na reprezentačné rodinné sídlo, ale v okolí parku nechal vysadiť vzácne rastliny všetkého druhu, mnoho ovocných stromov v rozsiahlych záhradách a vybudoval tiež nové hospodárske budovy. Pri kaštieli postavil veľkú oranžériu s troma veľkými skleníkmi, do ktorých dal z nemeckého Lipska a holandského Harlemu priviezť množstvo vzácnych kvetov, exotických kríkov a stromov, takže v Snine vznikla jedna z najslávnejších záhrad, ktorú chodili obdivovať z celého vtedajšieho Uhorska. Celková rozloha pozemku, na ktorom sa kaštieľ s parkom a hospodárskymi budovami nachádzal, bola 1 260 siah (viedenská siaha 1,89648 m). Aj keď súčasné rekonštrukčné úsilie mesta Sniny zďaleka nedosiahlo pôvodné historické parametre rollovského kaštieľa a jeho okolia, je to pozitívny príklad úsilia o zachovanie hmotného historického kultúrneho dedičstva. Konkrétne súčasný finančný príspevok z Európskej únie na realizáciu predloženého projektu bol vo výške 807 222 eur so spolufinancovaním štátu i spoluúčasťou mesta. Zrekonštruovaný malý sninský kaštieľ rozšíri ponuku služieb mestského Kultúrneho a osvetového strediska o informačné centrum, priestory pre tvorivé dielne a konferenčnú sálu. Snina získala zdroje i v rámci projektu Unikátne historické parky – poklady slovensko-poľského pohraničia z programu Interreg V-A Poľsko – Slovensko 2014 – 2020, kde sninským partnerom je Gmina Boguchwala. Rekonštrukcia popri malom kaštieli bola rozšírená aj o priľahlý historický park, kde obnovili jazierko, vybudovali objekt s dreveným mólom a revitalizovali zeleň.

Marián ŠIMKULIČ

ČO INÍ NEPÍŠU

Slovensko je krajina bez vízie

Roman MICHELKO

Sedemnásteho novembra sme si pripomenuli tridsaťtri rokov od Novembra 1989, a to je už dobrý dôvod na rekapituláciu. Aké boli naše očakávania a kde sme sa za ten čas dostali? Zrejme každý tuší, že zásadným problémom Slovenska sú jeho politické „elity“. Po ostatných voľbách je úplne zjavné, že na Slovensku nevládnu ľudia, ktorí majú predstavu o tom, kam posunúť našu spoločnosť. Nie sú to ľudia, ktorí by prešli nejakým výberom v silnej odbornej konkurencii. Zväčša sú to náhodne pozbieraní ľudia, ktorí sa do politiky dostali úplnou náhodou. Stačilo, že stretli v lese niekoho, s kým sa dali do reči alebo si v správnom čase a na správnom mieste sadli na schody istej budovy. Absolútna absencia prípravy na politiku. Totálne absentujúca vízia či predstava, kam smerovať našu spoločnosť. To všetko vedie k hlbokému marazmu, v ktorom sa nachádzame. Slovensko v ostatných rokoch už takmer prestalo konvergovať, približovať sa najvyspelejším štátom Európskej únie a zakrnelo na nejakých sedemdesiatich troch až sedemdesiatich šiestich percentách priemeru HDP Európskej únie.

Slovensko je dnes krajina bez snov. V roku 1989 sme mali mnoho snov. Tým najzásadnejším bolo, že v priebehu piatich či desiatich rokov sa dostaneme medzi najvyspelejšie štáty sveta. Dnes vidíme, že sa tak nestalo. Ale mali sme aj iné sny. K tým prvým určite patril aj sen o tom, že budeme žiť v slobodnej spoločnosti. A naozaj, deväťdesiate roky boli plné negatív, ale sloboda diskusie, hlásania názorov a otvorenej verejnej debaty bola v porovnaní so súčasnosťou výrazná. Prešli sme si bolestnou a krajne nespravodlivou ekonomickou transformáciou, ktorá nám vytvorila hladové doliny a obrovskú nerovnosť. Prežili sme nástup brutálnej hrubokrkej mafie, rozpad právneho štátu a mnoho ďalších pohrôm. Boli však aj pozitívne míľniky. Iste najväčším úspechom

KOMENTÁR

našej generácie bolo zavŕšenie národno-emancipačného procesu a vznik našej štátnosti. Postupne sme sa dostali aj do OECD, Európskej únie, pre niekoho bola výhra aj členstvo v NATO. Sme súčasťou Schengenu, aj keď vinou súčasného problematického ministra vnútra Romana Mikulca to dnes nepociťujeme.

Čo je však dnešnou víziou súčasnej politickej triedy? Aký sen, akú víziu dnes „lídri“ Slovenska ponúkajú svojim občanom? Ešte pred pár rokmi to možno bolo dobudovanie infraštruktúry, konkrétne prepojenie diaľničnej siete a spojenie východu a západu republiky. Dnes vieme, že niečo také triviálne bolo a je nad sily všetkých politických garnitúr počas dnes už dlhých tridsiatich troch rokov. A, samozrejme, aj ak by sa to podarilo, je to vízia veľmi chabá a fragmentárna, i keď veľmi potrebná. Úroveň politickej rozpravy je krajne úbohá, vybíja sa v trápnych osobných útokoch, je veľmi plytká, znechucujúca a nezaujímavá.

Každý súdny človek však vie, že pôvodná stratégia dobiehania najvyspelejších štátov fatálne zlyhala. Dogmatickí, nijako nie kreatívni pseudoexperti ponúkajú stále ten istý a dnes zjavne zlyhaný koncept založený na vysoko disciplinovanej, vysoko kvalifikovanej a veľmi nízko platenej pracovnej sile. Letmý pohľad na naše stále viac sa prehlbujúce zaostávanie jasne ukazuje, že toto je cesta do pekla. Ak by sme mali pomenovať, čo je najväčšou intelektuálnou a politickou výzvou dneška, tak je to vymanenie Slovenska z pasce strednopríjmových krajín. Teda štátov, ktoré nie sú celkom chudobné, ale ktoré sú a dlhodobo ostávajú semiperiférioU, ktoré robia servis tým najvyspelejším, ale z naozajstnej prosperity dostávajú len omrvinky.

Čo teda chýba Slovensku? Politickí lídri s víziou. Schopnosť politikov načúvať a inšpirovať sa najvzdelanejšou elitou. Schopnosť dať im priestor na realizáciu, a predovšetkým schopnosť dohodnúť sa na dlhodobej vízii rozvoja Slovenska, na akejsi štátnej doktríne, teda zásadných prioritách, ktoré sa na dlhé desaťročia nezmenia bez ohľadu na to, kto bude vládnuť. Iste, letmý pohľad do parlamentu jasne ukazuje, že s tým „materiálom“, ktorý ho dnes okupuje, je čokoľvek podobné nerealistické. Napriek tomu je potrebné vytvárať intelektuálny software, ktorý si možno nejaká budúca koalícia osvojí.

Musíme veriť, že súčasná garnitúra najneskôr o šestnásť mesiacov skončí a Slovensko bude mať šancu znova sa nadýchnuť. Náprava bude neľahká a dlhá, ale na začiatku každej vízie musí byť pomenovanie príčin zlyhania a vízia, ako stav napraviť. A práve o to sa treba snažiť. Potom je nevyhnuté odstaviť politické pseudoelity, ktoré objektívne ťahajú Slovensko na dno, a ponúknuť víziu, ktorá je reálna, a pre jej naplnenie získať podporu ľudí.

Zatiaľ ešte chudobná kráľovná

Vladimír MEZENCEV

V čase vrcholenia majstrovstiev sveta vo futbale v Katare hovoriť a písať o atletike je tak trochu trúfalosť. Je tu však protiargument: futbal je síce futbal, ale kráľovnou športu je stále atletika. I keď tí jej najlepší predstavitelia berú solídne sumy za víťazstvá na najznámejších svetových maratónoch, diamantových a zlatých ligách či ďalších mítingoch, za ktorými stoja štedrí sponzori, celkovo ich príjmy v porovnaní s elitnými futbalistami, golfistami či tenistami sú doslova zanedbateľné.

Atletika na Slovensku nie je výnimka. Každoročný galavečer na počesť vyhlásenia výsledkov ankety Atlét roka býva na takej vysokej spoločenskej úrovni, že jeho účastníci odchádzajú domov plní optimizmu a nádejí, že kráľovná športu raz bude mať takú autoritu a postavenie, aký si šport označený poradovým číslom jeden rozhodne zaslúži.Samozrejme, aj v tomto roku sa všetko krútilo okolo dosiahnutých výsledkov. Ako však poznamenal prezident Slovenského atletického zväzu (SAZ) Peter Korčok, rok 2022 bol pre našu atletiku mimo-

POZNÁMKA

riadne významný. Veď v spolupráci s mestami a obcami pribudli nové atletické dráhy v Dubnici nad Váhom, v areáli Univerzity M. Bela v Banskej Bystrici, Humennom, Banskej Štiavnici, Lučenci, Krupine, Liptovskom Mikuláši, Moldave nad Bodvou, Piešťanoch, Považskej Bystrici, Spišskej Novej Vsi a Žiline. Nuž, dráhy sú na to, aby sa na nich behalo, aby sa intenzívne využívali od rána do neskorého večera, a nie na to, aby sme k nim chodili obdivovať ich...

Atlétom roka sa stal už po tretíkrát šprintér Ján Volko. Vystriedal na tróne Emmu Zapletalovú, ktorej sa pre zranenia a ďalšie zdravotné komplikácie tentoraz nepodarilo umiestniť ani v prvej desiatke. Čo je zaujímavé – u nás z atletických disciplín dominuje chôdza. Veď v TOP 10 atlétov roka je presne polovica vyznávačov chôdze. Napriek tomu, že olympijský víťaz i svetový rekordér Matej Tóth už skončil s aktívnou činnosťou a na slávnostnom večere už bol v inej funkcii – ako riaditeľ Armádneho športového centra Dukla Banská Bystrica v slávnostnej vojenskej uniforme v hodnosti podplukovníka.

Dôvodom k optimizmu sú najmä výkony mladých atlétov narodených v roku 2003 a mladších, o ktorých budeme v budúcnosti určite ešte veľa počuť. Zapamätajme si preto také mená ako Karel Šula ml. (Bratislava), Lenka Gýmerská (Trnava), Rebecca Slezáková (Malacky), Miroslav Úradník (Banská Bystrica), Anna Šimková (Košice), Ema Bendová (Bratislava)...

Ján Železný je v svetovej atletike osobnosť z tých najvyšších poschodí symbolického športového mrakodrapu. Tento rodák z Mladej Boleslavi v ČR je trojnásobný olympijský víťaz v hode oštepom a rovnako tri zlaté medaily má zo svetových šampionátov. A aj keď má už päťdesiatšesť rokov jeho svetový rekord 98,48 metra stále nikto neprekonal.

Prečo ho spomíname? Lebo jeho závratná atletická kariéra sa začala v Dukle Banská Bystrica, v ktorej pôsobil v rokoch 1986 – 1991. V tom čase na svetovom šampionáte 1987 obsadil tretie miesto, v tom istom roku v Nitre po prvýkrát prekonal svetový rekord – výkon 87,66 metra je doteraz aj slovenský rekord a na OH 1988 v Soule získal striebornú medailu. Ako sa vyjadril vo videopríhovore k účastníkom galavečera, roky strávené na Slovensku mu dali veľmi veľa, práve preto je naša krajina stále jeho veľká láska, ktorej má za čo ďakovať...

SPOZA OPONY

Prečo minulosť nie je návratom

Dušan D. KERNÝ

Medzi významné dátumy jesene patria i tie podujatia, pre ktoré Matica vytvorila priestor. Týkali sa aj výrazných matičiarov Vladimíra Mináča, Vladimíra Clementisa, Romana Kaliského či Kongresu slovenskej inteligencie. Tam, kde Kaliský a Mináč ovplyvnili rozhodujúcim spôsobom verejnú mienku, boli motorom k vyvrcholeniu úsilia o slovenskú štátnosť.

Podujatia, ale najmä úsilie o vecný priebeh vedeckých konferencií k storočniciam Mináča a Kaliského nie sú ani tak návratom do minulosti, ako by sa mohlo zdať, ale najmä poukázaním na to, ako formovať budúcnosť. Vecné návraty sú naliehavým volaním po formovaní postojov, ktoré môžu, mali by, ba musia samostatne formovať slovenské pomery dnes a slovenskú budúcnosť zajtra.

Vidíme trebárs, ako šesťdesiate roky minulého storočia pohli celým vývojom vtedajšieho pätnásťmiliónového štátu. Vývoj vyvrcholil v roku 1968 nielen sovietskou okupáciou, ale aj federáciou, ktorej náprava po desaťročiach skončila slovenskou štátnosťou.

Prečo to pripomínať?

Lebo vedecké práce, osobitne českých historikov, v ére slobodného bádania nás upozorňujú, že kľúčovú, dominantnú úlohu v začiatku kvasu šesťdesiatych rokov, ktorý zaujal celú Európu, zohrali slovenskí spisovatelia a novinári. Vtedy kvalita slovenskej žurnalistiky, osobitne v Kultúrnom živote, vysoko presahovala úroveň porovnateľných českých médií. Medzi nimi osobitne bravúrne reportáže a úvodníky Romana Kaliského. Aj on sa stal jedným mocou a mocenskou propagandou najkritizovanejším novinárom. Vecný tón vedeckých konferencií a ich návrat aj do šesťdesiatych rokov nám ukazujú, ako sa menované osobnosti vedeli orientovať v skrumáži ťaženia mocných proti nim. Šesťdesiate roky, obviňovanie z autonomizmu, a dokonca ľudáctva, teda niečoho, čo bolo tak Mináčovi, ako aj Kaliskému bytostne cudzie, znamenalo zbierať skúsenosti na vlastnej koži. V prípade Kaliského aj za cenu straty zamestnania. Bol jedným z tých, čo vedeli, že treba robiť ťaženie proti cenzúre, proti umlčiavaniu, lebo tak sa nespokojnosť obráti priamo proti vtedajšej moci. Tej moci, ktorá nemala autoritu. Dnes by sme povedali, že v prieskumoch verejnej mienky klesá či klesla veľmi nízko.

Pre tých na Slovensku, čo sa okrem iného aj vytrvalo porovnávali s Čechmi či s pomermi v Čechách, je pripomenutie šesťdesiatych rokov oným slovenským Predjarím. Vtedy, keď Slovensko, Slováci ak nie s obrovským, tak niekoľkoročným náskokom pred Čechami a Moravou reformovali vtedajší režim. Presadzovaním svojich národných záujmov predstihli vtedajší spoločenský vývoj. A najmä do vrcholiacej krízy vstúpili pripravení. Mali jasný cieľ. Ale najmä v tomto období nájdeme, že skutočnú špičku slovenského národa historická epocha premien nezastihla nepripravených. Nielen vedela, čo chce, ale mala energiu, obdivuhodnú energiu. Jej zdrojom bola nezávislosť, zmena vtedajšieho systému.

To všetko je ešte stále nedopovedané svedectvo o vtedajšej Bratislave. O atmosfére a prepojeniach tohto mesta a vzniku rozdeľovania, ktoré v rôznych obmenách cez desaťročia pretrváva dodnes. Už vtedy sa poukazovalo na to, že v rámci celého štátu sa presadzujú ľudia druhoradého charakteru; udomácnila sa orientácia na priemer, na druhú akosť, na menší formát.

Prečo to pripomínať ?

Domácich kritických hlasov je dosť. Ale v najnovšom rozsiahlom texte o Slovensku český historik Pavel Kosatík sa pozastavuje nad rozličnými slovenskými politickými štýlmi razantne ako nikto domáci. Podľa neho na jednej strane je štýl korumpovania stúpencov. Druhý štýl síce hlasito odmieta mafiánske praktiky, ale ponúka len totálnu nekompetentnosť pri riadení štátu a zásadnú neznalosť základov politického remesla.

Prečo sa tým zaoberať?

Český autor totiž končí názorom: Teraz je pravá, ba ideálna chvíľa, keď demokrati na Slovensku potrebujú maximálne možnú českú pomoc a solidaritu. Lebo čo Česi nedokázali voči Slovákom kedysi v spoločnom štáte, mohli by dokázať teraz.

Dnes sa opäť hrá o slovenský štát.

SEBAOBRANA

Pred Vianocami je to celkom bežný jav. Po telefóne sa predáva čokoľvek. A nech to znie akokoľvek neprijateľne – väčšinou legálne. Dokonca aj podvod na potenciálnom zákazníkovi môže byť legálny, ak si nedáte pozor.

Telefónový kšeft

Ozve sa vám neznáma telefonistka z neznámej firmy s číslom napríklad z blízkeho zahraničia, napríklad s českou predvoľbou. Dôverujete, veď prečo nie. Neponúka tovar, ponúka službu. Ak ste živnostník, tak takú službičku, „aby sa o vás vedelo“. Povie vám všetko, ako to funguje, popýta sa vás tu a tam na nejaké údaje, vypýta si vaše IČO a DIČ, prípadne si vás vynaliezavo vynájde ešte počas telefonátu v registri živnostníkov na základe mena, ktoré, samozrejme, poviete, a náplne činnosti, ktorej sa ako živnostník venujete.

Aby reč nestála, povie vám aj cenu služby, napríklad na rok, ale bez DPH. Čiže tu vás už klame o dvadsať percent hodnoty, ktorú od vás chce vymámiť. A – vymámi. Hovorí sa tomu najnovšie „dištančný obchod na diaľku“. Je to skôr dištančný podvod. Pár minút vás operátorka na linke ohlupuje, ako vás jej firma zviditeľní, ako sa vám bude dariť, samozrejme, žiadne obchodné podmienky nespomenie. Na záver sa spýta, či by ste mali záujem. Pozor, ak poviete áno, rozhovor trvá už len pár sekúnd. Pani na druhej strane linky si vypýta vašu mailovú adresu. A „dovidenia, vďaka za rozhovor“. Do pol hodiny vám príde faktúra na „objednané služby“. Aj s DPH. A spolu s ňou konečne aj podmienky. Môžete „zmluvu“ uzavretú po telefóne na základe vášho tzv. dištančného súhlasu síce vypovedať, ale iba do dvoch dní od telefonátu a so storno poplatkom 50 percent výšky fakturovanej sumy. Hoci aj niekoľko stoviek eur. Neplnenie zmluvy, teda telefonicky „nezviditeľňovanie vás“ v podnikateľskom prostredí, síce podľa podmienok budete môcť reklamovať, ale nikde vám nikto v samotných podmienkach negarantuje, čo sa pod tým zviditeľňovaním vlastne myslí. Takže po slovensky – reklamovať môžete na lampárni. A k faktúre je pridané aj milé a podnikateľsky priateľské upozornenie, že „dodávateľ v prípade neplnenia povinností z vašej strany, teda zaplatenia faktúry, pohľadávku posunie partnerským subjektom“. Po slovensky – výpalníkom.

Takže, pri marketingovom telefonáte nebuďte milí, nikomu neposkytujte ani len svoje meno. Hovory, ktorých cieľom bude takáto marketingová prezentácia cez telefón, už najnovšie budú musieť byť realizované len s predvoľbou. Ak teda volaný zákazník uvidí na displeji svojho telefónu trojčíslie 888, okamžite bude vedieť, že ide o marketingový hovor a on sám sa rozhodne či hovor prijme, alebo ho odmietne. Za nedodržanie zákona zo strany volajúcich je pokuta od 200 eur do 5 percent z ich obratu. Tému dáva redakcia k dispozícii Policajnému zboru SR aj s konkrétnym údajom o konkrétnom podvode, samozrejme, v prípade záujmu polície. Modelový príklad sme totiž redakčne zaznamenali.

Ivan BROŽÍK

Vyhlásenie Kongresu slovenskej inteligencie rozhodlo o slovenskej samostatnosti

Na Donovaloch sa stretla elita národa

Zhovával sa Matej MINDÁR – Foto: TASR

Pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky sme oslovili aj Ľudovíta ČERNÁKA, bývalého predsedu Slovenskej národnej strany a exministra hospodárstva. Vo chvíľach, keď sa lámal chlieb svojbytnosti, stál pri zrode našej demokratickej štátnosti.

● Krátko po nežnej revolúcii ste vstúpili do Slovenskej národnej strany. Prečo ste sa rozhodli práve pre tento politický subjekt?

Po nežnej revolúcii sa ešte prejavili názorové rozdiely na transformáciu ekonomiky a integráciu do transatlantických štruktúr. Začali sa objavovať projekty „dvoch stoličiek za európskym stolom“, Pithartov projekt „dvojdomku“, predstava národných parlamentov o štátnej zmluve a množstvo iných názorov. U mňa osobne bola poslednou kvapkou v pohári skúsenosť, keď som vo februári 1990 bol v prvej skupine česko-slovenských manažérov, ktorých prostredníctvom British Know How fondu pozvala na manažérsky kurz Birminghemská univerzita. Večer v hoteli pozerám

Ľudovít ČERNÁK ponúkol organizátorom dôstojné miesto na rokovanie Kongresu slovenskej inteligencie v známej vile Tereza na Donovaloch.

INTERVIEW

BBC a v správach hovorili o tom, že nacionalistickým stranám na Slovensku stúpa popularita a ako obrazový materiál použili zábery, ktoré im poskytla Česko-Slovenská televízia. Prekrásne zábery z jarnej Prahy a vzápätí zábery zo „zaostalejšieho Slovenska“, asi vystrihnuté z nejakého folklóru. Pasúce sa ovce, spievajúca mládež sediaca na brebináku a Tatry. Vtedy som si povedal: Ak nás takto prezentujú v zahraničí, musíme s tým niečo urobiť. A vstúpil som do SNS.

● Ako ste vnímali rokovania o štátoprávnom usporiadaní ČSFR do júnových volieb 1992?

Rozpačito. Názory politických lídrov boli rôzne, neexistovala vtedy alternatíva, s ktorou by sa stotožnila väčšina či už v Čechách, alebo na Slovensku. Pred blížiacimi sa voľbami urobili vládnuce koalície na oboch stranách série necitlivých rozhodnutí (tzv. pomlčková vojna, rozhodnutie o konverzii zbrojného priemyslu, privatizácia federálnych podnikov, rozruch pri odvolávaní premiéra Mečiara atď.), ktoré posilnili opozíciu. Najsilnejšie opozičné strany – HZDS na Slovensku a ODS v Čechách – cítili, že štátoprávne usporiadanie bude hlavnou témou volieb , ale v programoch si nechávali otvorené dvere na alternatívne riešenia. Jediným prienikom týchto alternatív sa nakoniec ukázal elegantný a pokojný zánik Česko-Slovenska ústavným zákonom.

● Krátko pred voľbami na konci mája 1992 ste sa osobne zúčastnili na Kongrese slovenskej inteligencie na Donovaloch. Akým spôsobom ste spolupracovali na jeho príprave?

S myšlienkou Kongresu slovenskej inteligencie prišiel Roman Kaliský, ústredná postava slovenských národovcov. Okrem silnej charizmy mal aj politický cit a talent na spájanie. Pozval ma na stretnutie s Petrom Štrelingerom, Drahošom Machalom a Mariánom Tkáčom a poprosil o pomoc pri organizovaní stretnutia predstaviteľov národne orientovaných hnutí – konkrétne Korene Vila Horňáčka, Mariánove Tkáčove 61 krokov k slovenskej samostatnosti, Hnutie za zvrchované Slovensko, Štúrova spoločnosť, hladovkári podporujúci matičný návrh jazykového zákona atď. Ako vtedajší riaditeľ žiarskej hlinikárne som ponúkol na podujatie naše rekreačné stredisko na Donovaloch. Ponuka bola prijatá a stal som sa členom prípravného výboru.

● S akými závermi predstúpil Kongres pred slovenskú spoločnosť?

Kongres sa konal týždeň pred parlamentnými voľbami. Na Donovaloch sa stretlo okolo stopäťdesiat slovenských osobností. Boli tam predstavitelia národne orientovaných hnutí, spisovatelia, umelci, akademickí funkcionári, ekonómovia, právnici, riaditelia podnikov a zástupcovia médií. Garantami kongresu sa stali Roman Kaliský, Vladimír Mináč, Imrich Kružliak, Milan Rúfus a Gustáv Valach. V profesionálne vedenej diskusii odznelo množstvo príspevkov. Neboli šovinistické ani nacionalistické, a už vonkoncom nie protičeské. Prijali sme vyhlásenia KSI, v ktorom sme žiadali budúci slovenský parlament, aby bez otáľania vyhlásil štátnu suverenitu Slovenskej republiky a prijal úplnú slovenskú ústavu. Bolo to pre mňa osobne veľmi silné a povzbudzujúce. Spoločné Vyhlásenie malo rozhodujúci vplyv na výsledok volieb a presvedčilo množstvo voličov.

● Ako poslanec SNR za SNS ste podporili prijatie Deklarácie SNR o zvrchovanosti SR a Ústavy SR. Aké osobné spomienky máte na tieto historické míľniky našich moderných dejín?

Tieto udalosti patria medzi vrcholné zážitky v mojom politickom živote. Spomínam si na vlnu emócií po schválení deklarácie, na celonárodné stretnutie bezprostredne po jej schválení na Krahuliach, na svietiace oči zúčastnených a na obrovské odhodlanie, ktoré z nich vyžarovalo. Urobili sme krok, ktorý mnohí označovali za krok do neznáma. Ale bol to krok, o ktorom sme rozhodli sami a ja som si bol istý, že to zvládneme a že to vyjde. Začalo sa obdobie tvrdej práce, ktoré vyústilo schválením Ústavy SR vo vláde. Som autorom dvoch slovíčok v Ústave SR. Navrhol som, aby sa do článku 55 „budujeme trhovo a sociálne orientované hospodárstvo“ doplnilo aj spojenie „a ekologicky“. Schválenie Ústavy SR v parlamente som prijal s rukou na srdci pri spievaní hymny a vtedy mi bolo jasné, že už sa na nikoho nebudeme môcť vyhovárať a budeme sami niesť zodpovednosť za svoju budúcnosť a budúcnosť našich detí.

● Otázka na záver. Ako hodnotíte tridsaťročný príbeh samostatnej Slovenskej republiky ako subjektu medzinárodného práva?

Pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky nás mnohí strašili, že nás veľa štátov neuzná. Inteligentný rozchod však urobil dojem a nakoniec tak ľudovo povedané sa pretekali, kto odovzdá prvý uznávacie dokumenty. Napriek tomu, že čelíme vnútorne aj politicky ťažkej dobe (rozhádaná koalícia, Covid-19, vojna na Ukrajine, energetická kríza), v oblasti zahraničnej politiky a ako samostatný subjekt medzinárodného práva sme obstáli na jednotku. A vôbec to nebolo jednoduché. Začínali sme z nuly. Všetka česť našim diplomatom, ktorí prišli z federálu a pomohli stabilizovať MZV. Takže z tejto stránky hodnotím náš príbeh ako veľmi úspešný. Som presvedčený, že ak rýchlo zastavíme polarizáciu spoločnosti a ak sa viac presadia národne a konzervatívne orientované politické strany, bude príbeh samostatnej Slovenskej republiky úspešný aj vo všetkých iných oblastiach. Hlavu hore Slovensko, máš na to.

O ČOM JE REČ

Prečo zomrel Clementis?!

Peter ŠTRELINGER

Nepochopiteľná tragická doba! Človeku sa tlačia slzy do očí, keď čítame Listy z väzenia, ktoré si písali Vladimír Clementis so svojou manželkou Lídou, ktorú tiež nazýval Hádička... Listy spolu s ňou pripravil na vydanie najbližší priateľ Vladimíra Clementisa Ladislav Novomeský – a vyšli v pôsobivom tvrdom obale s čiernou väzbou vo vydavateľstve Tatran. Keby nie tá čierna farba povedali by sme – parádna kniha, parádna tlač. Za všetko azda vypovedá Hádičkin list, ktorý ako „bodku za listami“ napísala po rokoch, v novembri 1967, pred vydaním tej smutnej knihy...

„Vlado, môj drahý! Mám Ti napísať list po rokoch od našej rozlúčky, list ako bodku za našimi rozhovormi, za našou korešpondenciou, ale nie za naším vzťahom. Bol si takou osobnosťou Slovenska, že si Ťa každý ctil a uctievame si Ťa všetci ešte stále...“ Ale preskočme teraz z tohto „doslovu“ do reálu, teda do samotnej korešpondencie. Clementis trpel v jednom z najhorších väzení komunistickej doby – na Pankráci. Nehovoriac o tom, že Pankrác využívali aj fašisti počas druhej svetovej vojny... Nejeden český vlastenec tu prišiel o život na šibenici alebo aj pod gilotínou, ktorá sa za vojny hojne používala ako neslávny popravný nástroj ešte z čias Francúzskej revolúcie. Vladimír Clementis sa chystal vo väzení osláviť aj svoju päťdesiatku. Čo je s jeho najbližšími, dozvedal sa iba z listov Hádičky, teda od milovanej Lídy. Je až dojímavé, ako sa usilovala utešiť svojho muža v tom krutom položení väzňa komunistického krimi-nálu. „Tak teda predovšetkým predsa len ku tej Tvojej mladej päťdesiatke, aby sa už skoro splnili všetky Tvoje túžby a želania, aby si sa nám skoro domov vrátil! Tak by som chcela, aby si mal v ten deň dobrú vôľu a od rána sa na mňa usmieval, aby sa Ti ten deň chytro minul v dobrých nádejach do budúcnosti! A predstav si nás všetkých, ako v neviditeľnom kruhu sme stále okolo Teba, aj s tým neviditeľným prípitkom, ktorý ostane pripravený na Tvoj návrat medzi nás...“ Aká milosrdná lož! Veď aj Hádička bola dvadsaťdva mesiacov väznená, „možno blízko jeho cely“... A aby tá obludnosť ešte väčšmi vynikla, „aj ich milovaný Broček bol tam kdesi deväť mesiacov!“ Dlhé roky, ešte aj po tragickej smrti Vlada Clementisa, si laická, ale aj odborná verejnosť, historici, novinári mysleli, že hlavnou príčinou odsúdenia bola jeho kritika paktu Molotov – Ribbentrop, a za túto kritiku ho počas vojny vylúčili aj z KSČ. Pri jednej z ciest do Sovietskeho zväzu ho za to „pokarhal“ aj sám generalissimus Stalin, aj keď napokon to zmiernil: „My sa na vás, súdruh Clementis, nehneváme, len čo vaši súdruhovia? Či tí vám odpustia?“

Nuž, aká bola pravda o zločine a treste Clementisa? Neodpustil mu ani Stalin, ani domáci súdruhovia. Najpresnejšie to vyjadril jeho švagor Lídin brat Ján Pátek, ktorý bol Clementisovým osobným tajomníkom: „Tento bystrý a inteligentný muž po celý život prekážal prízemným, obmedzeným straníckym primitívom, ktorí mu nesiahali ani po členky.“ A aj americká tajná služba CIA prispela svojou troškou do mlyna. Akcia tejto spravodajskej služby USA niesla názov Splinter Factor. Zámerom autorov komplotu bolo vyprovokovať Clementisa a prinútiť ho k emigrácii, čo by bol pre západnú propagandu obrovský impulz. No viacerí súčasní bádatelia zločinov komunizmu považujú v poslednom čase za veľmi dôležitý ešte jeden dôvod Clementisovho odsúdenia. Clementis sa totiž, aj keď to znie paradoxne, významne zaslúžil o vznik štátu Izrael. Práve on sa spolu s ministrom zahraničia Janom Masarykom ako štátny tajomník a po Masarykovej smrti ako minister zahraničných vecí v rokoch 1947 – 1948 podieľal na dodávke zbraní pre novovznikajúci štát Izrael.

„České zbrane boli tou najdôležitejšou pomocou, akú sme dostali...“ povedal v roku 1968 David Ben Gurion. Československo predalo Izraelu zbrane za dvadsaťdva miliónov dolárov. V roku 1948 bola ČSR jedinou krajinou na svete, ktorá prišla na pomoc Izraelu. Československo si dovolilo podnikať „na vlastnú päsť“ a bez vedomia Kremľa podporiť vznik židovského štátu! Od potupnej popravy Vladimíra Clementisa uplynie 3. decembra sedemdesiat rokov...

Pocta statočným slovenským poslancom Federálneho zhromaždenia

Nebáli sa o budúcnosť svojho štátu

Matej MINDÁR – Foto: NR SR

Dvadsiateho piateho novembra 2022 pri príležitosti tridsiateho výročia prijatia ústavného zákona o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ČSFR) Matica slovenská a Národná rada SR (NR NR) odhalili pamätnú tabuľu na fasáde historickej budovy NR SR na Župnom námestí v Bratislave. Záštitu nad podujatím prevzal predseda NR SR Boris Kollár. Týmto krokom vzdali hold sedemdesiatim šiestim slovenským poslancom Federálneho zhromaždenia (FZ), ktorí hlasovaním podporili ústavný zánik Česko-Slovenska. Zabezpečili tým budúcej samostatnej Slovenskej republike medzinárodné uznanie. Tabuľu spoločne odhalili podpredseda parlamentu Peter Pčolinský a správca MS Maroš Smolec. Oficiálny program pokračoval v priestoroch starej NR SR spomienkovým kolokviom. Jeho súčasťou boli spomienky štyroch federálnych poslancov a historicko-politologické zhodnotenia tohto obdobia.

Podpredseda NR SR Peter Pčolinský pred odhalením tabule na úvod prítomným pripomenul, že aj vďaka schváleniu tohto ústavného zákona majú Slovenská republika a Česká republika dodnes nadštandardné susedské vzťahy.

■ ZABÚDAME

Podľa správcu MS a organizátora tohto slávnostného podujatia Maroša Smolca mnohí dnes bagatelizujú hlasovanie vo Federálnom zhromaždení s tým, že to bola už len formalita a na rozdelení sa predsa dohodli politici na čele s Vladimírom Mečiarom a Václavom Klausom už skôr. „Áno, politické dohody boli, ale dôležité bolo premietnuť ich do ústavného rámca vtedajšieho štátu. Hlasovanie pritom zďaleka nebolo jednoznačné. Verejný, resp. národný záujem bol pre nich dôležitejší ako ten ich osobný. Len pol roka po tom, ako sa stali poslancami Federálneho zhromaždenia, odhlasovali zánik svojich mandátov. Keďže na Slovensku nevznikla druhá komora parlamentu, viacerí

z nich sa dokonca ocitli bez práce," uviedol správca MS. Spolu s udeľovaním ďakovných listov všetkým prítomným poslancom FZ zazneli spomienky štyroch poslancov z každej politickej strany, ktorá podporila ústavný zánik Česko-Slovenska: za HZDS – Ján Cuper, za SNS – Štefan Paulov, za SDĽ – Štefan Nižňanský, za SDSS – Ľubor Bystrický. V druhej časti si prítomná verejnosť mohla vypočuť politologicko-historické zhodnotenia obdobia vzniku samostatnej Slovenskej republiky od politológov Romana Michelka a Mateja Mindára, historikov Natálie Petranskej-Rolkovej a Ivana Mrvu.

■ HLASOVANIE POSLANCOV

Výsledky hlasovania ústavného zákona o zániku ČSFR boli nasledovné: V Snemovni ľudu zo 144 prítomných poslancov hlasovalo za – 92, proti – 16, hlasovania sa zdržalo – 28 poslancov a 8 poslancov nehlasovalo. V českej časti Snemovne národov zo 72 prítomných poslancov hlasovalo za – 45, proti – 7, hlasovania sa zdržali – 11 a 9 poslancov nehlasovalo. V slovenskej časti Snemovne národov z prítomných 72 hlasovalo za – 46, proti – 7, hlasovania sa zdržali – 16 a 3 poslanci nehlasovali. Podľa straníckej príslušnosti za návrh ústavného zákona hlasovalo 83 poslancov ODS/KDS (2 boli neprítomní), 56 poslancov HZDS (1 bol neprítomný), 15 poslancov SNS, 13 poslancov KDU-ČSL, 5 poslancov LSU, 3 poslanci SDSS, 2 poslanci SDĽ, 2 poslanci ČSSD a 4 nezávislí poslanci. Ústavný zákon nepodporil žiadny z poslancov KDH (14 poslanci), MKDH-Spolužitie (12), Levého bloku (34), SPR-RSČ (10), ďalej 21 poslancov SDĽ, 7 poslancov LSU, 14 poslancov ČSSD a 2 poslanci SDSS.

■ MENOSLOV ODVÁŽNYCH

Ústavný zákon podporili títo slovenskí poslanci: HZDS (Peter Baco, Edita Bellušová, Irena Belohorská, Tibor Bindas, Peter Bulík, Ján Cuper, Milan Čič, Andrej Daniel, Ivan Daniš, Ján Danko, Ľubomír Dolgoš, Rudolf Filkus, Anna Gajdošová, Rudolf Garaj, Imrich Hamarčák, Júlia Hlavatá, Roman Hofbauer, Vladimír Homola, Pavol Chalupek, Ľubomír Javorský, Karol Karaba, Martin Kontra, Jozef Kóša, Michal Kováč, Roman Kováč, Michal Kováč, Ábel Kráľ, Matúš Kučera, Igor Máthé, Pavol Mattoš, Karol Melocík, Peter Mercell, Július Minka, Eva Mitrová, Ivan Mjartan, Jozef Moravčík, Rudolf Nemec, Jozefína Obšitníková, Jozef Pauko, Peter Porubský, Miloslav Rajčan, Milan Rehák, Peter Ryška, Dušan Slobodník, Ján Smilka, Ján Smolec, Anton Straka, Otília Šablicová, Eduard Šimko, Július Šimko, Vladimír Šucha, Igor Urban, Jozef Veverka, Jozef Vrábel, Ľubomír Zámiška, Roman Zelenay); SNS (Ivan Gondáš, Kamil Haťapka, Pavol Hrivík, Peter Krivda, Ján Mihálik, Marcel Mihalík, Miroslav Michalec, Víťazoslav Moric, Štefan Paulov, Oľga Pavúková, Ján Repaský, Peter Socha, Emil Spišák, Jozef Šedovič, Peter Švec); koalícia Sociálnodemokratická strana Slovenska – Roľnícka strana Slovenska (Ľubor Bystrický, Pavel Delinga, Jozef Klein), SDĽ (Štefan Nižňanský, Rudolf Tvaroška).

NA MARGO

Začiatkom roka 2023 sa budeme opäť zaberať ukrajinským Chersonom. Pôvodne tristotisícové mesto sa stalo znamením zmenených pomerov na Ukrajine. Dvanásteho novembra po 262 dňoch, čo bol pod kontrolou ruských vojsk, zaviala nad ním ukrajinská vlajka. Obyvateľstvo, ktoré tam zostalo, privítalo ukrajinskú armádu. Sledovali sme situáciu od konca augusta 2022, keď sa začal dlho oznamovaný útok. Cieľom bolo získať kontrolu nad celým územím západne od rieky Dnipro (Dneper) a urobiť z rieky faktickú hranicu medzi bojujúcimi stranami. Už 5. septembra vojenskí analytici konštatovali: „Putinove jednotky budú na juhu zahnané."

Bitka o Cherson

Ukrajine išlo o to získať celé územie – necelých 5 200 štvorcových kilometrov! Korunou bolo hlavné mesto Cherson, jediné centrum na Ukrajine dovtedy pod ruskou kontrolou. A zahnať ruské sily z pravého brehu. Cieľ dobre vybrali, lebo ruské jednotky mali za chrbtom rieku, všetky mostné spojenia boli s pomocou nových zbraní z USA v rukách novovycvičených jednotiek narušené a nespôsobilé pre vojenské dodávky. Nedarilo sa ani udržať prepravu trajektami či cez kilometrový tok vybudovať pontónový most.

Okrem amerických raketových zbraní mali ukrajinské jednotky masívne dodávky zbraní, materiálu a munície a už v prvom týždni na severe chersonského frontu musela pre nevhodné postavenie a zlé zásobovanie ustúpiť dokonca ruská elitná jednotka – 45. výsadkárska brigáda. Obe strany zaplatili za to, ako konštatuje švajčiarsky denník NZZ, veľkú krvavú daň. Znovu utrpela prestíž ruských vojsk, politiky, osobitne prezidenta Putina, a vzrástlo sebavedomie Ukrajincov. Bolo zrejmé, že zatlačenie Rusov a ich podporovateľov z Chersonu na ľavý breh Dnipra je súčasťou dlhej vleklej vojny. Obe strany majú problémy doplniť stavy skúsenými jednotkami. Zbraňovú podporu však majú Ukrajinci značnú plus podporu EÚ a NATO pri výcviku. Sme svedkami silnejúcich aj amerických hlasov o obavách zo šíriacej sa únavy západných spojencov z dlhej vleklej vojny. Sú dve riziká: riziko rozšírenia konfliktu medzi NATO a Ruskom, ale aj z ekonomických následkov dlhej vojny, to podľa New York Times môže podlomiť západné demokracie v ich podpore Ukrajiny.

Americký denník New York Times píše, že je čas, aby sa USA a ich spojenci priamo zapojili do tvorby ukrajinských strategických cieľov, do riadenia konfliktu a do hľadania jeho diplomatického konca. Denník Washington Post tvrdí, že administratíva prezidenta Bidena neverejne naznačila Kyjevu, aby prestal podmieňovať mierové rozhovory s Ruskom odchodom Putina z úradu. Cieľom USA je, aby si Ukrajina udržala podporu ďalších štátov, lebo aj ich obyvateľstvo je unavené z vlečúcej sa vojny.

Dušan D. KERNÝ

Na Slovensku žijú tisícky ľudí s poruchami sluchu, posunkový jazyk mnohí neovládajú

Problémy nepočujúcich počujúca verejnosť nechápe

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: Pavol MACHOVIČ

Bol prvý nepočujúci kandidát na predsedu samosprávneho kraja na Slovensku. A stal sa prvým nepočujúcim poslancom Trnavského samosprávneho kraja v obci Opoj. Zviditeľnil sa aj pri protestoch koncom roka 2020, keď sa prevalilo, že Úrad vlády SR tlmočníkom pre nepočujúcich pol roka nevyplatil mzdu. Predseda Slovenského zväzu nepočujúcich Jaroslav CEHLÁRIK svoje súčasné požiadavky prezentoval netradične na streche budovy trnavskej župy.

Vždy razantne presadzoval zlepšenie postavenia nepočujúcich. Pri protestoch pred dvoma rokmi sa nebál povedať, že Úrad vlády SR porušuje právo na prístup k informáciám, nepočujúci nerozumejú, čo sa na tlačových konferenciách deje, a nedostávajú dôležité informácie. Dokonca spomenul, že situáciu možno riešiť aj ústavnou žalobou. Vtedajší predseda vlády Igor Matovič vraj o probléme s vyplácaním mzdy nevedel. Pritom v auguste 2020 poslal sám tlmočníka preč z tlačovky ako nepotrebného. Vyplácanie mzdy bolo v gescii ministerstva vnútra. Minister Roman Mikulec sa vtedy vyjadril, že vzniknutá situácia ho mrzí, no protest nepočujúcich vníma ako prehnanú reakciu. Nuž, pre niekoho je verejný nesúhlas s nevyplatením mzdy za šesť mesiacov neprimeraný. Cehlárik to komentoval slovami, že im nezaplatili, lebo na úrade vlády pravá ruka nevie, čo robí ľavá. Odveta na seba nedala dlho čakať. Úrad vlády prestal používať pri tlmočení do posunkového jazyka členov Slovenského zväzu nepočujúcich a nahradil ich inými.

■ PROTEST NA STRECHE

V septembri tohto roka pri príležitosti Medzinárodného dňa posunkových jazykov J. Cehlárik upozorňoval, že posunkujúce deti na Slovensku nemajú stále plnohodnotný prístup k vzdelávaniu a výchove v slovenskom posunkovom jazyku, pričom mnohé predmety nie sú ani v slovenskom posunkovom jazyku dostupné. Zväz chce zavedenie nonstop služby tlmočenia do slovenského posunkového

Podľa Jaroslava CEHLÁRIKA sa ceny za jedno tlmočenie pohybujú na úrovni 26,56 eura v hrubom, pričom tlmočníci z cudzích jazykov si na Slovensku účtujú od 35 do 50 eur. Trnavská župa však tvrdí, že naši tlmočníci do posunkového jazyka majú za hodinu tlmočenia primeranú odmenu. Kde je pravda?

jazyka, terénnu službu pre nepočujúce deti a rodičov a bilingválne škôlky s prechodom na základnú školu so zabezpečením plnohodnotného tlmočenia.

Koncom októbra v dosť nebezpečnej pozícii na šikmej streche poschodia budovy Trnavského samosprávneho kraja (TTSK) protestoval znova s transparentom Žiadame kompromis, nie o nás bez nás.

Okrem vedenia Slovenského zväzu nepočujúcich je totiž Jaroslav Cehlárik aj riaditeľom Trnavskej asociácie sluchovo postihnutých TASPO, ktorá zabezpečovala tlmočenie okrem bežných potrieb sluchovo postihnutých najmä na zasadnutiach zastupiteľstva pre Trnavský samosprávny kraj. Ide o neziskovú organizáciu, dotuje ju samosprávny kraj. A tu nastal problém.

„Takto si dialóg nepredstavujeme a paradoxné je, že TTSK má motto: Spolu tvoríme kraj. Je to pekné motto. Realita je však iná," hovorí.

■ ZÁSAH POLÍCIE

Jaroslav Cehlárik si nenačasoval protest dobre. Dožadoval sa stretnutia so županom Jozefom Viskupičom, ten však vtedy nebol v budove. Zasahovala nielen bezpečnostná služba, ale aj polícia. Napokon súhlasil so stretnutím so zástupcami úradu a pokojne strechu opustil oknom na poschodí kancelárie. Na stretnutí predostrel svoje požiadavky – zvýšenie odmien pre tlmočníkov slovenského posunkového jazyka, peniaze na prevádzku online tlmočenia, príspevok na služobné autá pre tlmočníkov a ďalšie.

„Pre nás je neprijateľné, aby sa riešilo o nás bez nás. Je dôležité riešiť rozhodnutia kompromisne, a nie mať hotovú vec predloženú bez možnosti rokovania. Povedzme, že sme žiadali navýšenie o desať eur na hodinu. Dali nám len dve eurá na hodinu a ďalej nediskutovali. Ďalšia vec, ktorú som riešil, bola, že štyria nepočujúci seniori – podarilo sa nám donútiť TTSK, aby si urobili prieskum – prejavili záujem byť umiestnení v jednom zariadení pre dôchodcov, aby mohli spolu komunikovať. Pre TTSK to bolo zanedbateľné číslo. Realita je, že mnohí nepočujúci, ak sú v domovoch dôchodcov, nemajú absolútne s kým komunikovať."

■ KRAJ SA BRÁNI

V stanovisku Trnavského samosprávneho kraja sa uvádza, že organizácii TASPO už v minulosti poskytli tridsaťtisícurový príspevok na nákup elektromobilu, zvýšili im sadzbu na poskytovanie tlmočníckej služby o sto percent a financujú približne štyrikrát viac hodín poskytovania tlmočníckej služby ako iné kraje.

Na Slovensku žije približne 250-tisíc sluchovo postihnutých ľudí. Tento počet zahŕňa nielen nepočujúcich od narodenia, ale aj nedoslýchavých a ohluchnutých ľudí, ktorí stratili sluch v priebehu života. Z nich však ovláda slovenský posunkový jazyk iba päťtisíc, ostatní sú odkázaní na služby tlmočníkov. Je ich však veľmi málo. Slovenský posunkový jazyk je zapísaný v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska, pričom 23. septembra 2020 vyhlásili aj kodifikáciu slovenského posunkového jazyka.

Hviezda rakúskych konzervatívcov Sebastian KURZ možno skončí za mrežami?

Ďalšia fraška najnovších rakúskych dejín

Dušan D. KERNÝ – Foto: internet-zdroj

Najsľubnejšia postava európskych konzervatívnych kruhov niekdajší rakúsky kancelár Sebastian Kurz, muž, ktorý sa v dvadsiatich siedmich rokoch stal ministrom zahraničných vecí a ako tridsaťjedenročný najmladším predsedom vlády na svete, stojí teraz jednou nohou vo väzení. Čo nám napovedá vývoj u nášho suseda? Treba vyčkať, či bývalý kancelár a bývalý predseda vládnej strany ľudovcov padne hlboko. O tom rozhodne súd, ide o obvinenia z korupcie, zo sprenevery, z podplácania a z úplatkov.

Od polovice októbra tohto roka zažíva rakúska politická scéna v súvislosti s bývalým kancelárom Kurzom nové a najväčšie zemetrasenie od čias politického škandálu známeho ako Ibiza. Preň v roku 2019 padla koaličná vláda, skončila sa kariéra vicekancelára Stracheho, šéfa rakúskych pravicových, o. i. proputinovských liberálov. Videonahrávka Stracheho usvedčila, že dával prísľuby fingovaným zástupcom ruského oligarchu o tučných zákazkách, keď sa po voľbách stane členom vlády.

■ KONTÚRY AFÉRY

Aféra roky otriasala politickou Viedňou, padla vláda a museli sa konať predčasné voľby. V nich sa opäť najsilnejšou stranou stala ľudová strana na čele so staronovým kancelárom Sebastianom Kurzom...

Chýrne Ibiza video – ako pripitý rakúsky politik rozdáva prísľuby zákaziek za „protislužby“ a ešte ani nie je vo vláde – otriaslo nielen rakúskou politikou. Onedlho však, v októbri 2021, prekvapujúco odstúpil kancelár Kurz napriek vyhratým voľbám. Bolo to po obvineniach zo zneužívania peňazí daňových poplatníkov na vlastnú reklamu. Kancelár Sebastian Kurz, predseda „čiernych“, najsilnejšej vládnej ľudovej strany, argumentoval tým, že sa chce očistiť pred súdom nie z pozície ústavného činiteľa, ale ako radový občan.

■ PRIZNANIE PODVODOV

No v polovici októbra tohto roku pred úradom pre vyšetrovane korupcie vypovedal Thomas Schmidt, bývalý vysoko postavený ministerský úradník na ministerstve financií. Je to ústredná postava afér týkajúcich sa kancelára, ministrov a špičkových vládnych úradníkov či činiteľov vládnej ľudovej strany. Z výpovedí vznikol zápis na 451 stranách, sú plné priznaní o vytváraní siete bezohľadného dlhoročného systému, v ktorom sa bez zábran dopúšťali verejní činitelia podvodov.

Na rakúskej politickej scéne vyplával na povrch politický megaškandál. Hlavnou tvárou je bývalý kancelár Sebastian KURZ.

Schmidtove výpovede svedčia o tom, že bol ústrednou postavou mnohých desiatok navzájom poprepájaných korupčných prípadov, týkajú sa aj kancelára. Schmidt, 47-ročný Tirolčan, má byť korunným svedkom, zaťažil výpoveďami mnohých.

ŠKANDÁL

Vyšetrovateľom sa dostal do rúk zo Schmidtovho trezoru pri razii ešte v rámci aféry Ibiza aj jeho mobil. Ten ich doviedol dovedna k 300-tisíc správam, ktoré si navzájom podozriví vymieňali. Práve tie donútili kancelára Kurza v októbri 2021 k odstúpeniu. Médiá vtedy dokonca tento mobil zvolili za Muža roka...

Autor súhrnu celej korupčnej atmosféry Christian Bartlau pre nemecký denník Der Tagesspiegel tvrdí: „Vo Viedni panuje názor, že ak je len polovica Schmidtových svedectiev založená na pravde, pribudnú do rakúskych väzení prominentní väzni.“

No najmä znamenalo by to definitívny, katastrofálny koniec éry Kurza. A nielen to. Na povrch by vyplávalo klamstvo v celom rakúskom štáte v čase jeho vlády a vlády ľudovcov. Ukázalo sa napríklad, že „láskavosti“, pokiaľ ide o daňové priznania, obstarával Schmidt aj pre predsedu rakúskeho parlamentu Sobotku na jeho želanie. Rešerše ukázali, že samotní šéfredaktori médií potlačali v mene osobnej kariéry zistenia vlastnej redakcie a reportérov. Multimilionári dostávali úľavy na daniach, vysokí úradníci varovali straníckych priateľov pred raziami. Najdôležitejšie bolo mať správny, teda ľudovecký stranícky preukaz. Panoval vytrvalý systém ruka ruku myje a rakúsky štátny systém bol proti tomu nedokonalo chránený. Povedzme aféra Ibiza sa neskončila pre Heinza-Christiana Stracheho trestným stíhaním, lebo keď rozdával prísľuby, nebol ešte v úrade a v tom čase neplatil zákon o trestnej zodpovednosti kandidátov.

■ GENERÁLNA OPRAVA...

V roku 2019 dodnes populárna autorita prezident Alexander van der Belen tvrdil, že aféra Ibiza nie je typická pre Rakúsko, jeho politický život a pre fungovanie štátu. My Rakúšania takí nie sme, hovoril vtedy prezident.

Teraz však hovorí inak, že nejde iba o malé opravy, situácia si vyžaduje generálnu opravu. Teda rakúska demokracia si vyžaduje generálnu nápravu.

V čom? Toho všetkého škandálneho, lebo to, čo vyplávalo na povrch v roku 2019 v afére Ibiza, nebola celá pravda. Ukázalo sa, že to nebolo iba chválenkárstvo, keď sa ešte pred svojím zvolením len nádejný vicekancelár v opitosti vystatoval, aké veľké kšefty môže dohodiť za úplatok. Teraz sa ukázalo, čo všetko si rakúski bohatí a mocní môžu dovoliť, ako verejnú funkciu menia na nástroj slúžiaci vlastným a straníckym záujmom. Týka sa to najmä politikov ľudovej strany, teda strany, ktorá je pri moci od roka 1987. Diagnóza prezidenta Alexandra van der Belena je, že situácia si vyžaduje generálnu opravu – generalsanierung. Analytik Christian Bartlau dvíha v šoku svoj nemecký prst – veď to sa hovorí o štáte, ktorý sa považuje za súčasť západnej demokracie!

■ NOVÉ VOĽBY

Ako to vplýva na politickú situáciu?

Opozícia logicky žiada nové voľby. Veď veľké obvinenia z korupcie sa týkajú i aktívnych politikov vládnej ľudovej strany. Prieskumy ukazujú, že najmä ľudovci, ale sčasti aj ich noví vládni partneri, strana Zelených, musia rátať s výraznými stratami. K tomu prispel aj zlý krok nového kancelára Karla Nehammera (ročník 1972). Ten totiž vyhlásil, že jeho strana nemusí riešiť nijaké korupčné problémy, lebo to je vec minulosti. Lenže práve v spornej minulosti, v rokoch 2018 – 2020 bol práve Nehammer generálnym tajomníkom vládnej ľudovej strany. Nielen to, bol vtedy aj vedúcim volebnej kampane svojho šéfa – predsedu strany Kurza.

Podľa kritikov Kurz a jeho ľudia chceli najprv úplne ovládnuť celú stranu, aby si jej prostredníctvom mohli privlastniť celý štát. Dôstojnosť pre Kurza a jeho režim neznamenala úplne nič, tvrdia dnes kritici z protikorupčnej iniciatívy.

Liberálne médiá korupčnú kauzu Ursuly von der Leyenovej prechádzajú mlčaním

Opäť sa raz potvrdzuje, že ryba smrdí od hlavy

Radoslav ŽGRADA – Foto: ZATL

Pred pár týždňami európska prokuratúra (EPPO) začala vyšetrovanie zmlúv o nákupe vakcín proti ochoreniu COVID-19, ktoré uzatvárala Európska komisia na čele s Ursulou von der Leyenovou. Slovenské „mienkotvorné“ liberálne médiá tento megaškandál akosi zvláštne prehliadli. Celá aféra vrhá zlé svetlo nielen na hlavnú protagonistku, ale silne poškodila aj renomé Európskej únie ako inštitúcie.

Ursula von der Leyenová v mene Európskej komisie podpísala 8. mája 2021 zmluvu na nákup deväťsto miliónov dávok vakcíny Pfizer-BioNTech s opciou na nákup ďalších deväťsto miliónov. Cena transakcie doteraz nebola zverejnená, ale odhaduje sa na tridsaťšesť miliárd dolárov. Tie, samozrejme, zaplatia európski daňoví poplatníci.

■ MILIARDY CEZ SMS

Von der Leyenová neskôr pre New York Times priznala, že mesiac pred podpisom zmluvy EÚ s americkým farmaceutickým gigantom Pfizer dohodovala najväčší kontrakt v dejinách inštitúcie s generálnym riaditeľom spoločnosti Albertom Bourlom po

AFÉRA

osobnej linke prostredníctvom SMS správ. Predsedníčka EK tak hrubo porušila úradný postup a prekročila svoje kompetencie. Na dohodovanie kontraktov existuje štandardizovaný postup s účasťou viacerých orgánov EÚ a tímami kompetentných odborníkov. Na výslovnú žiadosť európskej ombudsmanky Emily O'Reillyovej o poskytnutie SMS správ s riaditeľom Pfizeru reagovala vymazaním celej databázy konverzácie. Dvor audítorov EÚ (kontrolný úrad, ktorý dohliada na zákonné, transparentné a účelné nakladanie s finančnými prostriedkami Únie) následne v septembri zistil nezrovnalosti v postupoch schvaľovania kontraktu na vakcíny COVID-19, kde von der Leyenová obišla stanovené kontrolné orgány.

Šéfka Európskej komisie v družnej spoločnosti s riaditeľom spoločnosti Pfizer Albertom Bourlom. Európska únia od nej nakúpila škandalózne veľké množstvo vakcín proti ochorenia Covid-19 za desiatky miliárd eur.

Komisia audítorom doteraz neposkytla nijaký z požadovaných dokumentov o priebehu kreovania mamutieho kontraktu. Kontrolný úrad musel konštatovať, že odmietnutie von der Leyenovej odovzdať dokumenty bolo „veľmi nezvyčajné“ – takáto blokáda je v praxi EÚ takmer neslýchaná, uvádza vo svojej správe. Nie je to prvýkrát, čo predsedníčka Európskej komisie prekročila svoje právomoci. Spomeňme aspoň zákaz ruských médií ako RT a Sputnik, rozhodla tiež o zasielaní zbraní na Ukrajinu. Ani jeden z týchto úkonov nepatrí do pôsobnosti a kompetencie Európskej komisie a sú úplne v rozpore so Zmluvou o EÚ.

Ohliadnuc od nedodržania štandardného postupu škandál má hlbšie pozadie. Manžela predsedníčky EK doktora Heiko von der Leyena pár mesiacov pred podpisom zmluvy „povýšili“ z postu prednostu kliniky v Hannoveri na lekárskeho riaditeľa americkej farmaceutickej spoločnosti Orgenesis, ktorá sa špecializuje na výskum mRNA. Tá má so spoločnosťou Pfizer spoločných akcionárov, oblasť výskumu, ako aj obchodné väzby.

■ MILIÓNOVÝ PLAT

V decembri 2020 sa pripojil k vedeniu spoločnosti s platom milión dolárov ročne, pritom nemá na takúto pozíciu potrebnú kvalifikáciu. Pravdepodobne odvtedy prebiehali rokovania medzi Ursulou von der Leyenovou, jej manželom a šéfom spoločnosti Pfizer Albertom Bourlom prostredníctvom textových správ, ktoré už boli medzičasom vymazané. Vo svete veľkého biznisu sa za dohodnutie obrích kontraktov udeľujú zásluhové provízie rádovo v desiatkach miliónov. Podľa neoficiálnych zdrojov bola výška odmeny ako „výkonnostný bonus“, na ktorej participoval Heiko von der Leyen, 760 miliónov dolárov...

Poslanci Európskeho parlamentu, ktorí sa snažia objasniť neštandardné a očividne netransparentné postupy uzatvárania obchodu medzi Európskou komisiou a farmaceutickou spoločnosťou Pfizer, dostali kópiu zmluvy, ale polovica z deväťdesiatich strán uvedeného kontraktu bola začiernená a pasáže súvisiace s najdôležitejšími prvkami, ako sú ceny a doložky o zodpovednosti týkajúce sa vedľajších účinkov, neboli prístupné. Kópiu zmluvy navyše dostali na preštudovanie v obmedzenom čase a so zákazom vyhotovovania poznámok.

■ VYŠETROVANIE PROKURATÚRY

Vyšetrovanie európskej prokuratúry stále prebieha. Vzhľadom na zmazanie dôkazov nemožno predikovať, či von der Leyenová aféru na svojom poste ustojí. V čase nastávajúcej energetickej a ekonomickej krízy je však pre EÚ oslabujúcim faktorom mať na čele natoľko pochybnú osobu. Súčasná predsedníčka má v tomto ohľade za sebou veľmi temnú minulosť už z čias, keď stála na čele nemeckého ministerstva obrany v rokoch 2013 – 2019. Ministerstvo minulo počas jej úradovania stovky miliónov eur na externých konzultantov, pričom boli verejne deklarované oveľa nižšie sumy. Spolkový kontrolný úrad (Bundesrechnungshof) zistil niekoľko nezrovnalostí pri zadávaní štátnych zákaziek a pre ciele vyšetrovania boli zabavené dva telefóny von der Leyenovej, ale údaje v nich boli tiež vymazané...

Ceny energetických nosičov v Európe rastú, objemy dodávok z Východu klesajú

Zásobníky plynu zrejme zostanú po zime prázdne

Ján ČERNÝ – Foto: internet

Ceny zemného plynu v Európe vzrástli po ochladení na celom kontinente. Nižšie teploty sú zároveň prvou skúškou schopnosti Európy udržať dopyt v zime, hoci utlmený, aj bez dodávok z Ruska.

Ceny stúpajú, aj keď ešte pred niekoľkými týždňami bola ich úroveň vďaka teplejšiemu počasiu ešte celkom optimistická. Mierny október znamenal, že nákupcovia mohli pokračovať v plnení zásobníkov na plyn dlhšie s výhľadom na zimné obdobie ako v predchádzajúcich rokoch. Európske zásobníky sú tak podľa renomovaných pozorovateľov naplnené na deväťdesiatpäť percent. Podľa analytikov zo spoločnosti Rystard Energy akýkoľvek krok na obmedzenie cien plynu by mohol mať neplánované následky

ENERGETIKA

na bezpečnosť dodávok alebo pre úsilie o zníženie spotreby. Argumentujú tiež, že sa môže ukázať, že kontrola cien plynu je nemožná v prípade, ak sa obchody, ktoré sa v súčasnosti uskutočňujú na európskych burzách, presunú na mimoburzový trh. Dobrou správou je, že zariadenia na skvapalňovanie zemného plynu vo Freeporte na pobreží Texasu majú v decembri spustiť do plnej prevádzky.

Zima bude pre Európanov drahá. Už teraz sa predpokladá nárast cien energií až trojnásobne.

■ SPORNÉ TVRDENIA

Na rast cien plynu v Európe má vplyv aj to, že ruský plynárenský monopol Gazprom oznámil, že zníži dodávky cez Ukrajinu do Moldavska a ďalších krajín na východe Európy. Plynovod, ktorý prechádza cez Moldavsko a Rumunsko do Bulharska, je pritom jediný, ktorým Gazprom ešte stále prepravuje pôvodné objemy plynu do krajín Európskej únie. Aj keď ešte nedošlo k úplnému zastaveniu všetkých dodávok, kroky Moskvy sa zhodujú s očakávaniami v Bruseli a ďalších európskych hlavných mestách, a to, že Rusko nebude do Únie dodávať nijaký zemný plyn. Gazprom a Ukrajina majú dlhú históriu sporov v súvislosti s tranzitom plynu.

■ ODHAD EUSTREAMU

„Rusko pravdepodobne úplne nezastaví potrubné dodávky zemného plynu do Európy. Situácia v zásobovaní Európy plynom je v súčasnosti stabilizovaná a zásobníky sú naplnené na vyše deväťdesiat percent. Plynulé a dostatočné dodávky plynu zákazníkom sú však ohrozené v budúcom roku," povedal na energetickej konferencii v Bratislave generálny riaditeľ prepravcu plynu Eustream Rastislav Ňukovič. Úplné zastavenie toku plynu z Ruska neočakáva. „Z hľadiska bezpečnosti dodávok bude výzva na budúci rok. Podľa našich analýz nebude možné naplniť zásobníky na viac ako sedemdesiat percent," vysvetlil. Eustream pritom postupne prepravu plynu vzhľadom na obmedzenia dodávok z Rusa znižuje. Priemerná preprava bola v posledných rokoch okolo 47 miliárd kubických metrov plynu ročne. V tomto roku to bude približne 25 miliárd .

■ BRUSEL KORIGUJE

To, čoho sa odborníci obávali, je tu. Európska komisia (EK) navrhla mechanizmus korekcie trhu na ochranu podnikov a domácností v EÚ pred nadmerne vysokými cenami plynu. Tým sa dopĺňajú opatrenia na zníženie dopytu po plyne a zabezpečenie bezpečnosti dodávok prostredníctvom diverzifikácie dodávok energie. Komisia dočasne navrhuje automatické zasahovanie na trhoch s plynom v prípade extrémneho zvýšenia jeho cien. Návrh pozostáva z bezpečnostného cenového stropu 275 eur na mesiac dopredu. Mechanizmus by sa spustil automaticky, keď sú splnené dve podmienky, a to, že cena za prvý mesiac presahuje 275 eur počas dvoch týždňov a ceny sú o 58 eur vyššie ako referenčná cena LNG počas desiatich po sebe nasledujúcich obchodných dní v priebehu dvoch týždňov. Po splnení týchto podmienok Agentúra pre spoluprácu energetických regulátorov zverejní oznámenie o korekcii trhu v Úradnom vestníku EÚ a informuje o tom eurokomisiu, Európsky orgán pre cenné papiere a trhy a Európsku centrálnu banku. Nasledujúci deň nadobudne účinnosť mechanizmus korekcie cien. Mechanizmus možno aktivovať od 1. januára 2023. V návrhu sa však od členských štátov tiež vyžaduje, aby do dvoch týždňov od aktivácie mechanizmu korekcie trhu oznámili opatrenia, ktoré prijali na zníženie spotreby plynu a elektriny.

■ LEPŠIE CHÝRY

Prvý znie, že z plánovaných niekoľkých lodí, ktoré budú slúžiť Nemecku ako terminály na dovoz a úpravu skvapalneného plynu (LNG), jedna už dorazila do prístavu Mukran v Baltskom mori. Prvá loď Neptún, dlhá 280 metrov, by mala začať prevádzku v neďalekom meste Lubmin už 1. decembra. Podobné plávajúce terminály na skladovanie a opätovné splyňovanie LNG majú doraziť do prístavu v Severnom mori koncom tohto roka. Druhou dobrou správou je obnovenie činnosti terminálu v Texase, ktorý je odstavený po požiari už takmer pol roka. Prvé lode na kvapalný plyn by mali pobrežie USA z tohto terminálu opustiť v polovici decembra.

Kryptomenový trh paralyzuje dvojtretinový úpadok a očakávaný krach burzy

Inflácia dramaticky znižuje kúpnu silu peňazí

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Prievan v peňaženke aj na bankových účtoch. Mnohí z nás sa nestihnú čudovať, ako málo za veľa peňazí si dokážeme v poslednom čase zadovážiť. Preto sa neraz uchyľujú k možnosti ochrániť ich trebárs aj investovaním do kryptomien.

Pre väčšinu z nás je však prvou poznanou kryptomenou bitcoin. Ten sa objavil v roku 2008 a ďalšia ethereum v roku 2014. Dnes už máme na trhu niekoľko desiatok tisíc rôznych kryptomien.

■ PONZIHO SCHÉMA

Vo všeobecnosti sa tvrdí, že investovanie do kryptomien je „podvod", ktorý sa spája s pyramídovou Ponziho schémou, v ktorej výnosy z investovaných peňazí sa vyplácali len z nových vkladov, s čím majú svoje skúsenosti aj tisícky našich podvedených občanov. Ponziho systém, ako sa tento špekulatívny druh finančných operácií správne nazýva, má pomenovanie podľa talianskeho emigranta Carla Ponziho, ktorý touto technikou v rokoch 1919 – 1920 v USA vylákal od približne 40 000 investorov sumu 15 miliónov dolárov... Dnešní investori si preto kladú oprávnenú otázku, či a do ktorej kryptomeny investovať, keďže počas tohto roka skrachovalo množstvo kryptomenových spoločností a ich účastníci utrpeli obrovské finančné straty. Navyše sa investori obávajú recesie, počas ktorej sa kryptomeny nezhodnocujú. Mnohých odplašil krach aj burzy FTX. Investori preto teraz viac peňazí z burzy vyberajú, ako do nej investujú. Iná situácia je v menej rozvinutých krajinách, v ktorých je o kryptomeny väčší záujem, keďže je v nich menší prístup k bankovým účtom, a tak stačí len mobil s internetom, cez ktorý sa investuje do bitcoinu a následne

do globálneho finančného systému k doláru či iných zahraničných mien.

■ VÝMENA KRYPTOMIEN

Bitcoin je digitálna mena, ktorá sa „ťaží" v sieti počítačov pri veľkej spotrebe elektriny. Jej hlavnú časť predstavuje blockchain, čo je centrálna účtovná kniha, v ktorej sa uchovávajú transakcie. Investovať do kryptomeny si vyžaduje dodržiavať aj všeobecne platné pravidlá, akými sú investovať len takú sumu peňazí, ktorých prípadná strata nebude chýbať. Teda nie peniaze na bývanie a stravovanie. Každá kryptomena však funguje na osobitných blockchainových sieťach, ktoré nie sú prepojené, čo znamená, že vzájomné vymieňanie rôznych druhov kryptomien je možné len na burzách. Napokon investovať do kryptomien je zrejme najvhodnejšie na burze, akou je trebárs na Slovensku Virtuse Exchange. Kryptomeny sa zabezpečujú cez elektronickú peňaženku, ktorá uchováva kľúče 12 až 24 náhodných slov, čo sú heslá uložené v počítači či v mobile. Výhodou burzy okrem spomínanej možnosti meniť jednu kryptomenu za inú je aj možnosť kryptomenu zmeniť za bežnú menu. Bitcoin je stále najviac obchodovateľnou menou s trhovým podielom vyše 39 percent; ethereum má podiel okolo 17 percent.

■ REGULAČNÉ PRAVIDLÁ

Aj napriek spomínaným problémom sa kryptomeny stávajú súčasťou finančného trhu. Preto sa EÚ rozhodla do podnikania s nimi zaviesť regulačné pravidlá, lenže s platnosťou až v roku 2025. Ich podstatou je zvýšiť právnu zodpovednosť za investované aktíva tak, aby sa klienti mohli v prípade krachu domáhať odškodného. Firmy, ktoré budú chcieť podnikať v oblasti kryptomien, musia získať licenciu. Tá predpokladá kapitálové, technické a personálne zabezpečenie, s čím bude súvisieť aj poskytovanie úschovných služieb. Doteraz je v tejto oblasti vydaná iba smernica, ktorá sa zaoberá len povinnosťou identifikovať klientov v otázke skúmania pôvodu investovaných peňazí, čo sa oprávnene pokladá za nedostatočné.

■ KRACH KRYPTOBURZY FTX

V súčasnosti vládne na trhu s kryptomenami z viacerých dôvodov zlá nálada, keďže najprv sa prepadla hodnota bitcoinu o vyše 70 percent a potom skrachovala jedna z najväčších kryptobúrz na svete FTX. Investovala totiž do problematických projektov, a keď začali klienti v panike vyberať peniaze, dostala sa do problémov s likviditou. Na krachu FTX sa určite podpísala aj kryptoburza Binance, ktorá sa stačila zbaviť veľkého objemu kryptomeny od burzy FTX. Treba analyzovať či krach je dôsledkom úmyselného správania vedenia burzy, alebo ide o všeobecný pokles kryptomenového trhu. V tejto súvislosti sa objavili aj špekulácie, že spomínaný krach môže pomôcť prijať účinnejšie zákonné opatrenia na zvýšenie transparentnosti tohto druhu podnikania.

SVET FINANCIÍ

V súlade so zákonom predložila vláda Eduarda Hegera v predpísanom termíne do 15. októbra parlamentu na prerokovanie a schválenie návrh štátneho rozpočtu. Tak ako vždy bude s ním viac rezortných šéfov rezortov nespokojných ako spokojných. Aj bez vyčlenených 3,5 miliardy eura na riešenie cien energií by bol rozpočet deficitný tak ako napokon vždy počas existencie nášho štátu. Viaceré politické parlamentné strany sa „vyhrážajú", že ho neschváli, čo znamená núdzové financovanie výdavkov. Z tohto stavu môžu mať radosť strážcovia verejných financií. Prečo? V prípade rozpočtového provizória totiž platí,

Skresávajú deficit rekordnej výšky

že každý mesiac môže sa na fungovanie štátu minúť jedna dvanástina z rozpočtu, čo je menej, ako je naplánované v budúcoročnom štátnom rozpočte. Keďže sa počíta s rastom príjmov a výdavky budú na vlaňajšej úrovni, vykážeme aj nižší deficit verejných financií k HDP. Nebudú však zaplatené už schválené sociálne dávky ani vyššie mzdy v štátnej a vo verejnej správe, čo predstavuje niekoľkomiliardové šetrenie. Kedy budú potom vyplatené? Až ich parlament schváli, s čím môžu byť v súvislosti aj s predčasnými parlamentnými voľbami ďalšie problémy. S rozpočtovým provizóriom nebudú mať problémy dôchodcovia, keďže valorizácia penzií je agenda Sociálnej poisťovne.

Ako vždy aj teraz si jednotlivé ministerstvá pýtali na svoje potreby viac – až do výšky vyše sedem miliárd eur, čo ministerstvo financií neakceptovalo. Najdôležitejší finančný plán v krajine zaujíma nielen firmy, ale aj domácnosti. V prvom prípade ide o zabezpečenia podnikateľského prostredia a v druhom prípade sa týka najmä životnej úrovne. Štúdia bohatstva národov z roka 2020 uvádza, že sme jedinou krajinou v rámci V4, kde majú ľudia väčšie dlhy ako úspory. Každá osoba na Slovensku má úspory 8 460 eur, zatiaľ čo dlhy sú 9 170 eur. Pritom v Česku sú úspory 24 380 eur, v Maďarsku 18 060 eur, v Poľsku 11 250 eur.

Ak by sa štátny rozpočet neschválil, pozastavilo by sa financovanie aj prorodinného balíčka, zvýšenie životného minima a z neho vyplývajúcich niekoľko desiatok sociálnych dávok, čo by v konečnom dôsledku mohlo aj viesť k (ne)želanému sociálnemu napätiu, čo je teraz období energetickej či ostatných kríz dosť pravdepodobný scenár.

Róbert HÖLCZ

Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

ROZHOVOR TÝŽDŇA

Profesor M. HOMZA: Nikto v Európe sa tak macošsky k svojej štátnosti nespráva!

Stav národného povedomia znepokojuje

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: autorka

Spôsobil rozkol v Cirkvi u Slovákov negatívny postoj k Svätoplukovi? Poliaci, Česi, Maďari, Rusi, Chorváti... – napriek tomu, že samých seba odvádzajú od Svätopluka, nepokladajú ho za dôležitého. Nepasuje im do ich národných konštrukcií. Kráľovstvo Svätopluka bolo skôr, než sa formovali dynastie strednej a východnej Európy, a predsa si o nás myslia, že sme nehistorický národ. Postava kráľa Svätopluka a jeho význam pre Európu je dodnes aktuálny. Prečo o ňom vieme tak málo? Tridsiate výročie obnovenia slovenskej štátnosti bolo impulzom, aby sme sa o svojich dejinách porozprávali s profesorom Martinom HOMZOM, vedúcim Katedry slovenských dejín Filozofickej fakulty UK.

• Tohto roku uplynulo tridsať rokov od prijatia Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky. Je priam šokujúce, akými nevyberanými slovami odporcovia slovenskej samostatnosti reagovali na tých, čo si toto výročie pripomenuli. Má vôbec spochybňovanie štátnej zvrchovanosti nejakú podobu v iných štátoch?

Aj keď sme my Slováci v tejto záležitosti trošku osobití, napriek tomu sa nám darí realizovať už druhú štátnosť v pomerne krátkom čase. Rozpoltenie spoločnosti je dané aj tým, že jestvuje prirodzené spektrum ľudí, ktorí myšlienku samostatnosti vyznávajú, iní menej, ba niektorí ju aj nenávidia a ďalší sú ochotní sa za ňu i obetovať. No a v našom prípade sme to dosiaľ nestrávili. Keď sa pýtate, či je to aj niekde inde, pokiaľ je mi známe, nikto v Európe sa tak masochisticky k svojej štátnosti nespráva. Možno je to dané aj tým, že sme za štátnosť nezaplatili krvou.

• Štvrtá ríša – to znie hrozivo...

Nejaká konotácia tam zaiste je, ale, samozrejme, treba veci nazývať pravými menami a my historici sa nebojíme veci pomenovať priamo. A podobne ako prvá ríša, teda znamená to, čo vytvoril Karol Veľký a jeho následníci, bola postavená na základe spojenectva Východofranskej a Západofranskej ríše, čiže z dnešného Francúzska a Nemecka, tak aj súčasná je postavená práve na týchto dvoch subjektoch. A kým to bude platiť, tak tá ríša bude existovať.

• Profesor Matúš Kučera je veľmi znepokojený stavom, v akom sa nachádza národné povedomie Slovákov a najmä naša národná tradícia. Tvrdí, že sme jediný národ v Európe, ktorý svoje národné obrodenie urobil bez historizmu. Poukazuje pritom na Svätopluka, mocného vládcu starých Slovákov v deviatom storočí, ktorý je priam predurčený stať sa základom našej národnej tradície. Vy sa téme Svätopluk veľmi dôkladne venujete v publikácii Svätopluk v európskom písomníctve. Dá sa v prameňoch dopátrať k takým informáciám, ktoré by oprávňovali Slovákov odvodzovať svoju národnú tradíciu od tohto panovníka?

Keď ste začali svätoplukovskou tradíciou, ide o konštrukciu, na ktorej je postavené slovenské sebavedomie. V tom má profesor Kučera jednoznačne pravdu. Ide o to, že je jedinou kontinuitne doloženou tradíciou Slovákov od ich samotných začiatkov v Nitrianskom kniežatstve. My sme sa takým zvláštnym spôsobom dostali do 21. storočia, že si musíme uvedomiť objektívne dôvody, prečo sú veci, napríklad aj späté so Svätoplukom, ako sú. Posledné roky maďarizácie nás zbavili školstva, kde sa mohlo a malo pripravovať slovensky vzdelané vedomé intelektuálne prostredie. Teda maďarizácia spôsobila nedostatok vzdelaných kapacít, ktoré by tradíciu pamäti, pamäťovú politiku preniesli do 20. storočia. Nehovorím, že tu bolo vákuum, ale neexistovala inštitucionalizovaná výučba, neexistovalo inštitucionalizované slovenské stredné a vysoké školstvo. V 20. storočí namiesto toho, aby po vzniku

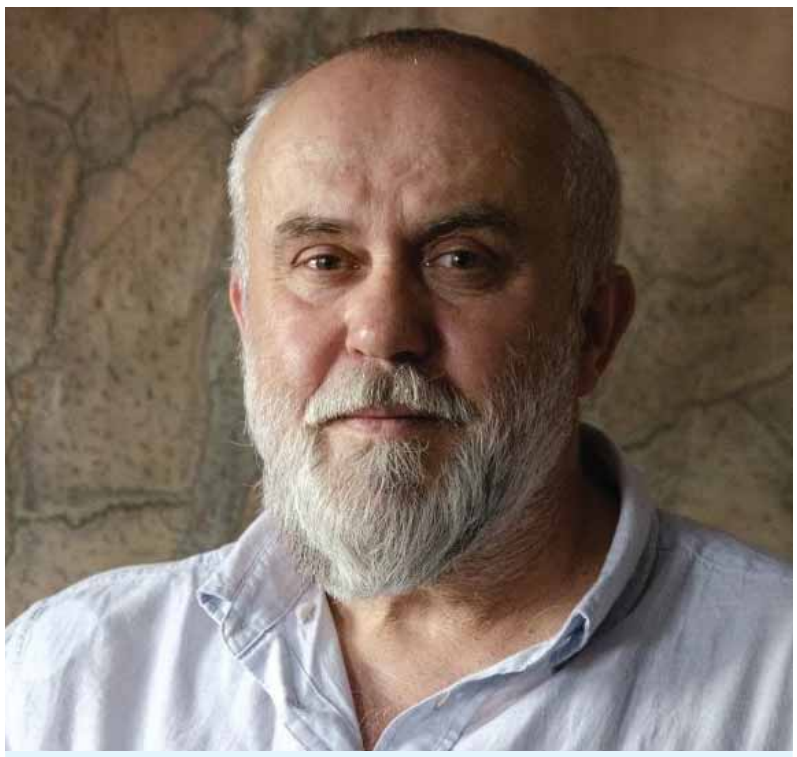

Vedúci Katedry slovenských dejín Filozofickej fakulty UK profesor Martin HOMZA je odborníkom na obdobie Svätoplukovej ríše v histórii Slovenska.

prvej Česko-Slovenskej republiky prišlo k vedomej práci na našom kultúrnom a historickom dedičstve, prišlo k akejsi dichotómii. Na jednej strane vznikol etatistický československý výklad dejín, kde to slovenské bolo redukované na maximálnu možnú úroveň, povedzme na veľkomoravskú tradíciu, tisícročný útlak a potom nasledoval sebaspásonosný československý režim. Na druhej strane tu predsa vznikla určitá iniciatíva intelektuálov okolo Matice slovenskej a Slovenskej jednoty, ktorá vzišla zo Spojených štátov amerických. Takže ťažko, ale predsa vznikla veľmi sebavedomá slovenská inteligencia, ktorá sa v rokoch prvej Slovenskej republiky jednoducho mohla realizovať, ale práve preto potom získala punc kolaborácie, ktorý sa dodnes zvýrazňuje. Potom prichádza obdobie povedzme ľudovej demokracie a za pomoci Beneša a Stalina obnovenie československej štátnosti. Teda Česi pomocou Sovietov zasa dominovali a došlo k ďalšej redukcii slovenských dejín o kultúrne a náboženské aspekty, ktoré nijako nepasovali do marxisticko-leninského výkladu. Ako príklad poviem, že ešte aj Slovenské povstanie 1848 – 1849 preto, že ho Marx odsúdil ako reakčné, sa jednoducho nedostalo do výučby našich škôl a ľudia o ňom prakticky nevedeli.

• Váš odborný záujem sa sústreďoval najmä na Spiš. Vydali ste niekoľko odborných kníh s touto tematikou, čo neuniklo poľskému prezidentovi Komorowskému a v roku 2012 vám udelil Rytiersky kríž Rádu za zásluhy Poľskej republiky. V tom istom roku ste sa stali profesorom v odbore slovenských dejín. Čo vás upútalo na Svätoplukovi, že ste mu venovali knihu so 745 stranami?

Zaujal ma práve tým, obrazne povedané, je to taký Popolvár dejín. Poliaci, Česi, Maďari, Rusi, Chorváti atď. napriek tomu, že samých seba odvádzajú od Svätopluka, či už pozitívne, alebo negatívne, nepokladajú ho za dôležitého. Lebo im nepasuje do ich národných konštrukcií, ktoré vznikli v archaickej dobe, keď sa vyformovali a legitimizovali dynastie východnej a strednej Európy. Tie tvoria základ, jadro, od ktorého sa neskôr vyvinul politický program a následne národný program. A takto sa to podelilo na národy historické a národy nehistorické. A Slováci sa zrazu, najmä v 19. storočí, dostali do pozície nehistorického národa, hoci v 18. storočí to ešte nikomu neprekážalo. Pretože podobne ako Angličania hovoria o svojich dejinách aj pred Viliamom Dobyvateľom, uhorské dejepisectvo tiež hovorilo o uhorských dejinách aj pred príchodom Arpáda v 9. storočí. Takže preto je Svätopluk dôležitý, lebo on je pramenne omnoho lepšie doložený dobovou aj retrospektívnou spisbou ako hociktorý iný z panovníkov, o ktorých sa dnes deti učia a stavajú sa im sochy. To, že Svätopluk nepasuje do národných výkladov, je aj dôvod, prečo sa mu jednoducho nikto nevenuje. A to je presne ten popolvárizmus, že je to človek obsypaný popolom a jeho hodnota je viditeľná, až keď sa ten popol z neho sfúkne.

• Čo vás osobne fascinuje na osobnosti tohto veľkého panovníka?

Najmä skutočnosť, že naozaj vyšiel z Nitry, ale on Nitru nesmiernym spôsobom presiahol. Tak, že sa mu podarilo k Nitriansku pričleniť Moravu – tým, že Moravania si ho vybrali za svojho panovníka. No a čo je dôležité, okrem okolitých kmeňov, ktoré pokresťančoval spolu so sv. Metodom, tak vlastne pričlenil rímsku a vtedy už aj ríšsku Panóniu, kedysi patriacu Pribinovi, Koceľovi potom Arnulfovi, a to bol veľmi dôležitý moment. Lebo on v tej chvíli vytvoril politický koncept toho, čo dnes môžeme nazvať podľa existujúcich prameňov Regnum Sclavorum – Kráľovstvo Slovanov. A pre tento koncept získal korunu a legitimitu od pápežstva. Od Jána VIII. bulou Industriae tuae a, samozrejme, potvrdenú ďalším pápežom Štefanom V. V tom slávnom liste zo septembra 885 ho oslovuje Regis Sclavorum, teda kráľ Slovanov. Preto o tom hovorím, lebo Svätopluk až do posledných rokov sporu s Arnulfom, svojím švagrom a kmotrom, nebol voči ríši nelojálny. On to Kráľovstvo Slovanov budoval ako súčasť projektu latinského západného univerza, vytvoreného Západofranskou a Východofranskou ríšou a povedzme Lotrinskom, Itáliou. Svätopluk do konceptu európskeho kresťanského univerzalizmu ponúkol štvrtý subjekt Sclaviniu alebo Regnum Sclavorum. Prijal koncept západného univerzálneho poňatia Európy. Tu je ten dôležitý moment, pre ktorý je tento človek fascinujúci. On nielenže patrí Slovákom, ale on je ponad strednou Európou, lebo prispel k vytvoreniu koncepcie latinského kresťanstva... A ak sa pýtate, či bol kráľom starých Slovákov? Odpoviem áno, aj Nitrania boli súčasťou tohto konceptu. Ale nielen Nitrania.

• Svätoplukova éra spadá do obdobia, keď sa v Byzancii začali konflikty kvôli uznaniu primátu rímskeho pápeža a skončili sa rozkolom v Cirkvi v roku 1054. Tí, čo odmietli primát rímskeho pápeža, sa nazývajú pravoslávni a dodnes používajú jazyk blízky staroslovenčine. Táto skutočnosť aj na Slovensku rozdelila veriacich na katolíkov a pravoslávnych. Je známe, že Svätopluk bol zástancom latinského obradu, používaného v západnej Cirkvi donedávna. Navyše pripisuje sa mu vyhnanie Metodových žiakov z Veľkomoravskej ríše. Nemohol aj rozkol v Cirkvi negatívne ovplyvniť nazeranie na Svätopluka u nás?

Tam je jednoznačné, že tí, ktorých sa dotkol rozkol v Cirkvi, čo sú najmä slovenskí pravoslávni, ale aj dnešní gréckokatolíci, tak sa uchyľujú k negatívnemu hodnoteniu Svätopluka. Právo na to im dáva Život sv. Klementa Ochridského, ktorý bol spísaný ponajprv po grécky a potom preložený do staroslovenčiny a odráža postschizmatickú atmosféru, kde sa nachádzajú aj slávne formulácie o charaktere Svätopluka. O tom, ako bol vlastne nevzdelaný, aliteratus, ako sa váľal v bahne ženských nerestí. Ortodoxným akosi uniká, že Svätopluk napriek všetkému mal v úcte svätých. A to aj v zmysle sv. Metoda a jeho žiakov, čo je dôležitý moment. A teraz prichádza ono slávne rozhodnutie okolo vyhnania Metodových žiakov. Aj keď pápež Štefan V. píše listy Svätoplukovi, v ktorých zakazuje staroslovenčinu ako liturgický jazyk, nezakazuje jeho používanie pri výklade Svätého písma. Takže staroslovenčina nebola pravým dôvodom, prečo boli Metodovi žiaci vyhnaní. Ich vyhnali preto, že prišlo k novej interpretácii symbolu Filioque. Stará katolícka cirkev uznávala krédo, v ktorom sa hovorilo, že Duch Svätý vychádza z Otca. Západ prišiel s interpretáciou, že vychádza z Otca i Syna, a to sa stalo jablkom sváru medzi Východom a Západom. Preto nie je náhoda, že veľká časť listov pápeža Štefana V. Svätoplukovi je venovaná práve výkladu otázky Svätej Trojice.

• Keď bola na Bratislavskom hrade inštalovaná jazdecká socha Svätopluka, vyvolala veľké vášne a časť historikov odmietla uznať Svätopluka za kráľa starých Slovákov. Dokonca musel tento nápis zmiznúť z podstavca sochy. Aký je váš názor na tento spor?

Nie som ikonoklast, teda ničiteľ obrazov a sôch. No a toto je veľmi dôležitý moment nielen v európskych dejinách, v súčasnosti to vidíme v USA. Rúcať sochy za každú cenu. So mnou nikto nekonzultoval ani formu sochy Svätopluka, ani nápis. Ja by som to bol býval riešil jediným latinským: Svätopluk alebo Zwentibald rex Sclavorum. To je pramenne doložené, nikto by nemohol proti tomu namietať. Keď už ale dali, že kráľ starých Slovákov, tak to tam malo zostať. Jedna vec mi však prekáža ešte viac než zmazaný nápis, a to je zadebnenie slovenského znaku na Svätoplukovom štíte s odôvodnením, že pripomína znak Hlinkovej gardy. Každý dvojkríž pripomína gardistický dvojkríž, a zvlášť dvojkríž, ktorý je vpísaný do kruhu. Ale my vieme, že ten gardistický bol rovnoramenný a na Kulichovej soche rovnoramenný nebol. Áno, podobá sa, ale nie je totožný. A na základe podobnosti nie je možné vykonať taký ďalekosiahly krok, ktorý navyše pôsobí na Slovákov urážajúco. Pretože si dobre pamätajú, ako im zadebňovali dvojkríž po roku 1960 a, samozrejme, po roku 1945.

• České kráľovstvo svoju legitimitu odvodzuje od kráľovstva Svätopluka. Prečo tento fakt na Slovensku nezaznieva, nepracuje sa s ním, dokonca ani vtedy, keď česká strana evidentne pohŕda Slovákmi ako národom bez histórie?

Pohŕdanie Slovákmi zostane prítomné v českej kultúre aj subkultúre, ktorá je zahľadená do seba. To je ich postoj a my ho určite nezmeníme. Keby sa však lepšie zamysleli nad svojimi dejinami, museli by si uvedomiť prostý fakt, že nijaký Arpádovec v tristoročnej histórii Arpádovcov si nikdy nezobral žiadnu manželku z rodu Přemysla Oráča. Čo je podľa mňa signifikantnejšie, dôležitejšie než všetko ostatné. Alebo ešte inak, ak české kniežatá potrebovali trošku kráľovskej krvi, tak nijaký európsky kráľovsky rod im ju neponúkol – iba my, iba Arpádovci.

• Vieme, kde je Svätopluk pochovaný?

(Smiech) To je zaujímavá otázka, lebo on môže byť pochovaný... Keď Samuel Timon písal svoje Imago antiquae Hungariae, teda Obraz starého Uhorska, tak tvrdil, že relikvie Svätopluka sú v Katedrále sv. Emeráma.

• V Nitre?

V Nitre. No a tiež tvrdil, že v tom čase bol v Nitre živý kult Svätopluka. Toto je samo osebe zaujímavé, lebo tento jezuita slovenského pôvodu dostal imprimatúr na túto svoju prvú učebnicu uhorských dejín, ktorú uznali Slováci aj Maďari. No a dôležité je to aj preto, že v tom čase sa to ešte v Nitre žilo. Kardinál Silvio Piccolomini tvrdí, že z Nitry bolo telo Svätopluka prenesené do Velehradu a ďalší tvrdia, že bolo prenesené do Prahy. Južnoslovanská tradícia napríklad hovorí, že Svätopluk je pochovaný v Katedrále Panny Márie v Dukle pri Bare medzi Čiernou Horou a Chorvátskom. A sú tu ďalší autori, ktorí by chceli mať Svätopluka všade inde, ale asi zostane v Nitre, lebo jej to pripisuje aj tradícia. Samotný Timon sa odvoláva na to, že benediktíni vo svojom Menológiu benediktínskych svätcov uvádzajú meno kráľa Svätopluka. V svätoplukovskej legende In finibus Hungariae, ktorú do menológie začlenil v roku 1655 Gabriel Bucelin, sa doslova píše: Uprostred uhorskej krajiny leží telo Svätoplukovo. Teda v Nitre.

NÁRODNÉ KALENDÁRE MATICE SLOVENSKEJ NA ROK 2023

Objednajte si a podporte vydavateľskú produkciu Matice slovenskej

Ceny sú v zľave pre členskú základňu Matice slovenskej

Národný kalendár 2023. Martin : Matica slovenská, 2022, 344 s.
Štefan Haviar a kolektív

Cena: 4,00 € (bežná cena: 6,90€)

Národný kalendár si už obálkou pripomína okrúhle tridsiate výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky a k tomuto významnému výročiu sa venuje aj na viacerých stranách v autentickom článku o boji za slovenskú štátnosť. Čitatelia sa na vyše tristo stranách v tomto vydaní Národného kalendára dozvedia o množstve ďalších významných udalostí a výročí. Predovšetkým je to ďalšie okrúhle jubileum, 160 rokov od vzniku Matice slovenskej, ale aj pripomenutie stého výročia osláv jubilea našej národnej ustanovizne v roku 1963 a osemdesiate výročie vrátenia starých zbierok do lona Matice. V kalendári nájdeme aj výročia niekoľkých desiatok osobností, o ktorých sa píše v Kalendáriu. Významnou súčasťou tohto vydania sú viaceré články o dramatických životných osudoch osobností spojených s prácou pre národ, ako boli napríklad Ambro Pietor, Štefan Závodník, Peter Zaťko, bratia Veselovci, Ladislav Sára, Milan Thomka Mitrovský, Ladislav Nádaši-Jégé, ale aj osobností prenasledovaných rôznymi režimami – Jozef Zavarský, Karol Sidor, Mikuláš Pružinský, Štefan Kraker a mnohí ďalší. Národné výročia 2023. Týždenný stolový kalendár Matice slovenskej. Martin : Matica slovenská, 2022, nestr.

Pavol Madura – Pavol Parenička
Cena: 1,70 € (bežná cena 1,90 €)

Matica slovenská sa už od svojho vzniku v roku 1863 v rámci svojej bohatej vydavateľskej, populárno-náučnej, národnobuditeľskej a osvetovej činnosti orientuje aj na vydávanie rozličných typov kalendárov. Túto tradíciu na matičnej pôde už v prvej etape jej existencie v šesťdesiatych rokoch 19. storočia založil a na vysokú ideovo-estetickú úroveň postavil Daniel Gabriel Lichard. V plodnej kalendárovej tvorbe ako obľúbenom žánri ľudového i školského vlasteneckého a vlastivedného čítania verná svojej vydavateľskej tradícii a národno-výchovnému poslaniu aktuálne pokračuje aj súčasná Matica slovenská vydávajúca, okrem iných, tiež reprezentatívny stolový kalendár nazvaný Národné výročia 2023. Malý matičný týždenný stolový (pracovný) kalendár sa formálne v ničom nelíši od štandardov kladených na takýto typ príležitostných drobných tlačí. Z obsahovej stránky je zameraný na výročia významných osobností a udalostí, ktoré si pripomenieme v roku 2023, oficiálne vyhlásenom za Rok Matice slovenskej pri príležitosti jej 160. výročia založenia a konania ustanovujúceho prvého valného zhromaždenia 4. augusta 1863 v Turčianskom Svätom Martine. Z tohto dôvodu viacero textov kalendára, pozostávajúceho celkovo z 53 historických a biografických článkov, je venovaných osobnostiam, ktoré sú späté s Maticou slovenskou – či už išlo o jej zakladajúcich členov, významných funkcionárov, výborníkov, činovníkov a spolupracovníkov v 19. a 20. storočí. Ak k tomu pripočítame 80. výročie založenia akciovej zamestnaneckej spoločnosti matičiarov tlačiarne Neografia a 160. výročie založenia samotnej Matice slovenskej, možno konštatovať, že matičná tematika sa týka skoro polovice historických a biografických článkov, uverejnených v týždennom stolovom kalendári Matice slovenskej Národné výročia 2023, čo dokumentuje jej nezastupiteľný význam v dejinách Slovenska a Slovákov.

Zostavovateľom kalendára a jeho obrazovo-ilustračnej časti, ktorú tvoria predovšetkým dokumenty z Archívu Matice slovenskej, je archivár Pavol Madura, texty pripravil spisovateľ Pavol Parenička a graficky i jazykovo ho upravila redaktorka a výtvarníčka Eva Čulenová vo vydavateľstve Signis. Týždenný stolový matičný kalendár Národné výročia 2023 vydala Matica slovenská a na vysokej grafickej úrovni vytlačila akciová spoločnosť Neografia.

Národné výročia 2023. Mesačný nástenný kalendár Matice slovenskej. Martin : Matica slovenská, 2022, nestr.
Pavol Madura – Pavol Parenička
Cena: 3,00 € (bežná cena: 3,90 €)

Mesačný nástenný kalendár Matice slovenskej nazvaný Národné výročia 2023 obsahuje podľa jednotlivých mesiacov dvanásť krátkych jubilejne ladených historických a biografických článkov venovaných výročiam narodenia alebo úmrtia významných osobností slovenského kultúrno-politického a umeleckého života v 19. a 20. storočí, spätých väčšinou s národným a matičným hnutím, ktorých výročia si pripomíname roku 2023. Bohato ilustrovaný a esteticky vkusný mesačný nástenný kalendár Matice slovenskej Národné výročia 2023 manažérsky zostavil a obrazový materiál z archívov vybral Pavol Madura, sprievodné populárno-náučné texty vo forme historických a biografických informatívnych článkov napísal kultúrny historik Pavol Parenička. Na príprave nástenného kalendára Matice slovenskej Národné výročia 2023 sa odborne podieľal aj jej predseda Marián Gešper a recenzentsky matičný literárny vedec Július Lomenčík. O výnimočné grafické riešenie kalendára, ktoré zodpovedá náročným kritériám kladeným až na bibliofilsky vydané tlačoviny sa zaslúžila redaktorka a výtvarníčka Eva Čulenová, ktorá popri grafickej úprave vykonala aj jazykovú redakciu. Autorský kolektív nástenného kalendára Matice slovenskej na rok 2023 pevne verí, že si nájde svoje miesto na stenách kancelárií domov a pracovísk matičiarov, v školských učebniach, zborovniach a kabinetoch, v úradovniach kultúrnych a osvetových zariadení, aby okrem informatívnej a estetickej funkcie podnecoval záujem matičnej i širšej kultúrnej verejnosti a školskej mládeže o slovenskú minulosť a jej osobnosti.

Národné kalendáre si môžete objednať nasledovne: e-mailom: periodika@matica.sk, telefonicky alebo SMS na t. č.: 0918 904 931, alebo poštou na adrese: Matica slovenská, Ul. P. Mudroňa 1, 036 01 Martin.

Darujte k Vianociam predplatné novín
PREDPLATNÉ NA ROK 2023

Vážení čitatelia!
Ponúkame vám možnosť získať zľavnené predplatné nášho dvojtýždenníka na rok 2023. Ročné predplatné za 24,- € (dve čísla zdarma), polročné predplatné za 12,- € (jedno číslo zdarma). Ponúkame tiež možnosť objednať predplatné na rok 2023 pre svojich blízkych formou darčekovej poukážky. Predplatné môžete objednať poštou, telefonicky, emailom alebo cez web formulár. Pri objednávke uveďte svoju adresu, na ktorú vám doručíme platobný výmer, ako aj adresu obdarovaného, na ktorú budeme zasielať výtlačky SNN v roku 2023. Po úhrade dostanete darčekovú poukážku.

GLOSA

V bohatom tohtoročnom matičnom kalendári v rámci Roka odkazu štúrovcov sa program postupne napĺňa. Matica si už uctila veľa významných štúrovských dejateľov ako Janko Kráľ, Ján Francisci Rimavský, Ján Kalinčiak, Štefan Marko Daxner a mnohých ďalších, ktorí výrazne posilnili slovenský národný život. K nim možno nesporne prirátať aj rodáka z Hornej Mičinej Augusta Horislava KRČMÉRYHO. Väčšina zo štúrovcov boli básnici alebo prozaici, ale August H. Krčméry sa prejavoval najmä ako hudobne zdatná a tvorivá osobnosť. Do kultúrnej histórie sa zapísal predovšetkým v spojení s Andrejom Sládkovičom a ich spoločnou hymnickou piesňou Hojže, Bože, jak to bolí, keď sa junač roztratí, ktorá sa spieva pri významných národných príležitostiach. Napriek tomu, že od jej vzniku okolo roka 1860 uplynulo vyše jeden a pol storočia, nič nestratila zo svojej aktuálnosti...

Hornomičinská spomienka

V stredu 19. októbra 2022 popoludní vyvrcholila v obci Horná Mičiná niekoľkomesačná príprava na dôstojné uctenie pamiatky národného dejateľa zo štúrovskej generácie Augusta Horislava Krčméryho. Obec spolu s evanjelickým a. v. zborom, Maticou slovenskou a Odbočkou Spolku slovenských spisovateľov v Banskej Bystrici zorganizovala spomienkovú slávnosť, v rámci ktorej tomuto rodákovi odhalili na budove evanjelickej fary pamätnú tabuľu, ktorú výtvarne stvárnil prof. Jaroslav Uhel. V tamojšom chráme spomienkové oslavy pokračovali večernými službami Božími a kultúrnym programom. Zborový farár Daniel Duraj privítal hostí, medzi ktorými bolo početné evanjelické duchovenstvo z regiónu na čele so seniorom Jozefom Pacekom, ako aj delegáciu Matice slovenskej s predsedom Mariánom Gešperom. Prítomní boli tiež hostia z Cinkoty v Budapešti, potomkovia pôvodných slovenských vysťahovalcov z Hornej a Dolnej Mičinej. Podujatie spevom obohatil spevácky zbor Hron pod vedením dirigenta Petra Bibzu, predstavili sa i herci matičného divadla Peter Vrlík a Peter Schvantner, ktorí interpretovali „pomyselný“ dialóg medzi bratmi Augustom Horislavom a mladším Eugenom o ich vzťahu k rodisku a najmä o ich priateľstve s Andrejom Sládkovičom. Otvorili aj výstavu o živote a diele tohto významného rodáka (autorka Jana Borguľová). Ešte pred slávnosťou bol o tejto osobnosti do všetkých domácností obce doručený bulletin s jeho podrobným životopisom a obrazovou dokumentáciou.

Vyvrcholením spomienky bolo odložené uvedenie zborového erbu podľa návrhu hlavného heraldika SR - prapravnuka Augusta Horislava Krčméryho Ladislava Vrteľa pre jeho chorobu, ktoré sa uskutočnilo 25. novembra 2022.

Jana BORGUĽOVÁ

Veľký sviatok svetového futbalu síce vrcholí, tiene korupcie však zostávajú

Príspevok Slovákov do histórie šampionátov

Vladimír MEZENCEV – Ilustračné foto: ZATL

Dve tohtoročné podujatia svetového významu na Arabskom polostrove sú tak trochu porovnateľné, aj keď ich veľa nespája. Svetová výstava EXPO v Dubaji v Spojených arabských emirátoch trvala šesť mesiacov – od 1. októbra 2021 do 31. marca 2022. Svetové divadlo výdobytkov vedy a techniky sa odohrávalo na ploche veľkej ako šesťsto futbalových ihrísk. Prezentovalo sa 192 krajín a ich expozície videlo 24 miliónov ľudí! Teda skutočne veľkolepé podujatie s bohatou a slávnou tradíciou, veď prvá takáto svetová výstava sa uskutočnila už v roku 1851 v Londýne...

Svetový šampionát vo futbale v Katare je v poradí dvadsiaty druhý, uskutočňuje sa 20. novembra – 18. decembra, teda bude trvať iba dvadsaťosem dní, hrá sa v siedmich mestách na dvanástich štadiónoch – Rayyan ich má dokonca až štyri, hlavné mesto Dauha tri. Na svetovom športovom sviatku zápolí „iba“ tridsaťdva tímov, ale o účasť na ňom sa aktívne uchádzali reprezentácie vyše dvesto krajín, resp. národných futbalových zväzov vrátane Slovenskej republiky. Letenky do Dauhy si však zabezpečili iba víťazi jednotlivých kvalifikačných skupín a tí, ktorí uspeli v baráži mužstiev, ktoré skončili na druhom mieste. Žiaľ, Slovensko medzi nimi nie je, pretože vo svojej skupine obsadilo nepostupové tretie miesto za Chorvátskom a Ruskom. Istú účasť na týchto majstrovstvách mala iba usporiadajúca krajina, veď aj taký obhajca titulu majstrov sveta tím Francúzska – víťaz MS 2018 v Rusku – musel o možnosť zápoliť opäť o zlatú trofej uspieť vo svojej kvalifikačnej skupine.

■ FUTBALOVÝ MAGNET

Prečo vlastne porovnávame zrejme neporovnateľné? Lebo ťažko si niečo predstaviť, čo priťahuje a zaujíma ľudstvo na všetkých zemepisných šírkach a dĺžkach, teda rovnobežkách a poludníkoch, viac ako futbal. Fanúšikovia tejto kolektívnej loptovej hry sa rátajú nie na milióny, ale stovky miliónov. Podľa reálnych predpokladov odborníkov televízne prenosy jednotlivých stretnutí dohromady uvidia vyše dve miliardy obyvateľov planéty Zem. Môže si usporiadajúca krajina predstaviť ešte lepšiu a úspešnejšiu reklamu a propagáciu, než sú majstrovstvá sveta vo futbale? Asi nie...

Od týchto majstrovstiev sa očakáva viac, než je samotný futbal, i keď ten je, samozrejme, najdôležitejší. Veď ide o prvý šampionát v arabskom svete, v krajine, v ktorej dominuje islam. Napriek svojmu bohatstvu a dlhej prosperite Katar musí čeliť mnohým obvineniam z porušovania ľudských práv, tvrdého vykorisťovania zahraničných robotníkov, nevytvárania základných podmienok na dodržiavanie bezpečnosti práce, výsledkom čoho boli tisícky obetí vážnych pracovných úrazov pri budovaní nádherných štadiónov a k nim potrebnej infraštruktúry. Ďalším problémom sú vážne podozrenia z korupcie, konkrétne z kupovania hlasov exekutívy FIFA pri výbere miesta svetového šampionátu. Katar je v tejto záležitosti pod „drobnohľadom“ už od roka 2015, ale zatiaľ sa nič nepodarilo tzv. „zamiesť pod koberec“, a tak domáci usporiadatelia môžu iba dúfať, že keď po skončení finálového zápolenia začnú na ich adresu prichádzať samé chvály, tak sa na korupciu zabudne. Zrejme nie... Médiá vo svete, ale i justičné orgány v mnohých krajinách jednoducho Kataru nedávajú pokoj a neustále sa „vŕtajú“ v tejto podľa nich veľkej korupčnej afére. Samozrejme, v tomto, ako i v mnohých iných podobných prípadoch nie je ľahké usvedčiť dávajúceho peniaze i preberajúceho, ale v súčasnom svete je na to možností dosť...

V súvislosti s otvorením MS 2020 vo futbale Európsky parlament (EP) vyjadril ľútosť nad smrťou tisícov zahraničných pracovníkov pred šampionátom. Europoslanci zároveň korupciu v rámci FIFA opisujú ako „agresívnu, systémovú a hlboko zakorenenú“. EP vyzval Katar a FIFA aby odškodnili všetkých pozostalých po obetiach príprav MS z radov migrantov, najmä v stavebníctve, ktoré pomohli pripraviť Katar na MS.

Na rozdiel od olympijských hier, o usporiadanie ktorých sa uchádzajú mestá, pri futbalových svetových majstrovstvách s ponukou prichádzajú krajiny. Tak sa chceli stať ich organizátormi v tomto roku Austrália, Japonsko, Kórejská republika (Južná Kórea), Katar a USA. Na veľké prekvapenie už v prvom kole Katar nazbieral jedenásť hlasov, Južná Kórea štyri, Japonsko a USA po tri, Austrália jeden. V ďalších kolách vypadávali štáty s najnižším počtom hlasov, teda po prvom Austrália. V druhom kole dostal Katar desať hlasov, USA a Kórea po päť, Japonsko dva. V treťom Katar jedenásť, USA šesť a Kórea päť. V poslednom štvrtom kole zostali už iba dvaja uchádzači – Katar a USA. Arabov podporilo až štrnásť hlasujúcich, Američanov ôsmi. Bolo rozhodnuté!

■ KÚPIŤ MOŽNO VŠETKO?

Výsledky hlasovania šokovali všetkých. Asi len nie tých, ktorí vedeli, ako sa to skončí. Veď dávno pred týmto zasadnutím Výkonného výboru vrcholovej svetovej futbalovej federácie FIFA v roku 2010 sa právom predpokladalo, že jednoznačnú prednosť dostanú USA. Nuž, aj v tomto prípade sa potvrdilo, že „ryba smrdí od hlavy“. O päť rokov neskôr vtedajší prezident FIFA Sepp Blattner povedal, že došlo k akejsi dohode, podľa ktorej Rusko usporiada MS v roku 2018 a USA o štyri roky, teda v tomto. K akým dohodám, medzi kým a na základe čoho došlo, to už nespresnil. Ale – mnohým už dávnejšie bolo známe, že úplatkárstvo vo FIFA je hlboko zakorenené a korupcia vládne na najvyšších miestach tejto organizácie, čo bolo aj dôvodom prinútenej rezignácie Blattnera na svoju funkciu v roku 2015. Keď už sa americká tajná služba CIA začne zaoberať škandálmi vo FIFA, tak už to skutočne musí byť vážne.

Prečo prednosť dostal práve Katar? Zainteresovaní tvrdia, že všetko sa rozhodlo na stretnutí bývalého francúzskeho prezidenta Nicolasa Sarkozyho s emirom tohto malého emirátu... V takýchto aférach „lietajú“ najmä funkcionári z chudobnejších rozvojových krajín, v prípade Kataru však išlo o štyroch členov VV FIFA z krajín EÚ. V súvislosti s usporiadateľskou krajinou MS 2018 sa hovorí o podplácaní zo strany Ruska, hlasovanie vraj mali ovplyvniť štyrmi miliónmi dolárov, ktorými disponoval vtedajší viceprezident FIFA Jack Warner z Trinidadu a Tobaga, zatiaľ sa však nič nepotvrdilo. Jedno je však isté: šampionát v Rusku sa skončil nad očakávanie úspešne. Taká trénerská osobnosť, akou je Vladimír Weiss st., o ňom povedal: „Boli to asi najlepšie majstrovstvá sveta v dejinách. Charakterizovali ich vynikajúce podmienky, zázemie, infraštruktúra, nádherné štadióny a obrovský záujem divákov.“ Nuž, V. Weiss nie je vo futbale hocikto. V roku 1990 na MS v Taliansku reprezentoval Česko-Slovensko ako hráč, presne o dvadsať rokov neskôr doviedol na svetovom šampionáte v JAR slovenskú reprezentáciu zatiaľ k jej najväčšiemu úspechu.

Aj keď zvolenie Kataru za dejisko MS 2022 sa uskutočnilo ešte v roku 2010 a už vtedy sa v určitých kruhoch hovorilo o kúpe hlasov, zodpovedné orgány sa tým začali zaoberať až o päť rokov neskôr a ku Kataru pripojili aj Rusko. Je síce pravda, že správa FIFA zbavila Katar všetkých obvinení, ale vzápätí sa ozvali hlasy, že „vyšetrovanie bolo neúplné a chybné“. Švajčiarska prokuratúra začala podozrenia z poskytovania a preberania úplatkov vyšetrovať v máji 2015, obvinila niekoľkých podozrivých, medzitým však exprezident Juhoamerickej futbalovej konfederácie (ONMEBOL) Nicolas Leoz zomrel, ďalší funkcionári boli zbavení svojich pozícií, resp. sami sa ich vzdali a majú doživotný zákaz vykonávať rôzne funkcie vo futbalovom hnutí. Stále však prebieha vyšetrovanie americkej CIA. Z pôvodne štyridsiatich dvoch podozrivých zostalo dvadsaťšesť obvinených osôb.

Napriek tomu stále zostáva veľa nezodpovedaných otázok. Predovšetkým tá, prečo pokrok vo vyšetrovaní nastal až v roku 2015 a pokiaľ vzniklo podozrenie aj v súvislosti s Ruskom, prečo nezačalo skôr, ale až tri roky pred MS 2018? Serióznosti vyšetrovaniu nepridáva ani to, že časť exekutívy FIFA si myslí, že Katar kúpil niektorých jej členov z európskych krajín, druhá je presvedčená, že korupcia vo futbale má svoje podhubie najmä v Južnej Amerike.

Futbalové MS v Katare práve vrcholia, stovky miliónov ľudí sledujú dennodenne ich priebeh na televíznych obrazovkách, a tak si na ich celkové zhodnotenie počkáme až po ich skončení. Mnohí fanúšikovia, najmä zo západnej Európy, sa síce už pred otvorením šampionátu rozhodli ho bojkotovať a nevenovať mu nijakú pozornosť, nemusíme sa tým však zaoberať. Bolo to ich rozhodnutie a nikto ho nemôže preveriť, či ho vlastne dodržiavajú. Jedno je však isté: v Katare – či sa to niekomu páči, alebo nie – sa zišiel výkvet futbalových hviezd celej planéty, a teda je tam určite čo obdivovať. Ľudstvo už neraz ukázalo, že bez futbalu sa už na našej Zemi jednoducho žiť nedá...

■ ROZPAČITÁ PREMIÉRA

V súčasnosti sú svetové šampionáty vo futbale fabrikami, v ktorých sa vyrábajú peniaze. Pre organizátorov, hráčov, realizačné tímy, cestovný ruch... Darmo, dnes platí, že veľký futbal chce veľké peniaze. Zúčastnené reprezentácie len za účasť dostávajú milióny dolárov, ďalšie za umiestnenie v skupinách, za dosiahnuté výsledky v stretnutiach, a to už nehovoríme o čiastkach za účasť v semifinále, záverečnom súboji o titul a za zisk trofeje pre celkového víťaza. Nezainteresovanému by sa z tých súm mohla zatočiť hlava.

V roku 1930, keď sa v hlavnom meste Uruguaja uskutočnili prvé majstrovstvá sveta vo futbale, sa vtedajšie podmienky so súčasnými vôbec nedajú porovnávať. V tom čase ešte väčšina reprezentantov jednotlivých krajín nemala profesionálne zmluvy, a tak bolo problematické ich uvoľňovanie na dlhšie zájazdy. O majstrovstvách v Montevideu to platilo o to viac, pretože letecké spojenie s Južnou Amerikou vtedy ešte neexistovalo a plavba loďou tam i späť trvala celé týždne. Napriek tomu organizátorov šokovalo, že do 28. februára, keď bol termín podania prihlášok, neprišla z Európy ani jedna! Nezáujem o účasť na takomto dovtedy neexistujúcom významnom podujatí prejavila takmer celá vtedajšia špička, ktorú tvorili Československo, Španielsko, Holandsko, Taliansko, Rakúsko, Nemecko a Maďarsko. A tak zmeniť nepriaznivú situáciu mohla iba športová diplomacia vtedajšieho prezidenta FIFA Francúza Julieta Rimeta. Sám mal už problémy v rodnej krajine, v ktorej nechceli na dovolenku (!) pustiť štátnych zamestnancov, teda vojakov z povolania a colníkov. Našťastie, našiel pochopenie v automobilke Renault, kde pracovalo niekoľko reprezentantov, ale nakoniec reprezentačný tím vyplával bez tých najlepších. Podobná situácia bola aj v Belgicku, v ktorom dokonca najlepšieho strelca tamojšej ligy domáci zväz diskvalifikoval, pretože si otvoril skromnú kaviareň. Do Montevidea sa nakoniec dostali aj reprezentanti Rumunska, a to predovšetkým zásluhou samotného kráľa Karola II. Miloval šport a najmä futbal, financovanie cesty do ďalekého Uruguaja si vzal na svoje plecia.

■ SLOVÁCI NA ŠAMPIONÁTOCH

Počas existencie spoločného štátu sa Česko-Slovensko zúčastnilo na ôsmich majstrovstvách sveta, a to v rokoch 1934 – 1990. Slováci na MS nikdy nehrali druhé husle, i keď ich zastúpenie v rokoch 1934 a 1938 bolo skôr symbolické. Napriek tomu už prvý našinec na svetovom šampionáte bratislavský rodák Štefan Čambal si priviezol domov striebornú medailu. O štyri roky neskôr hral na MS Ferdinand Daučík, ktorý po druhej svetovej vojne emigroval do Španielska.

Na MS 1954 vo Švajčiarsku už boli ôsmi Slováci, na ďalších piati a v roku 1962 v Čile ôsmi, pričom sa na obrovskom úspechu pri zisku druhého miesta podieľali Viliam Schrojf, Ján Popluhár, Titus Buberník, Andrej Kvašňák, Jozef Adamec, Jozef Štibrányi, Adolf Scherer, Jozef Bomba. Okrem toho V. Schrojfa organizátori vyhlásili za najlepšieho brankára celých majstrovstiev. V ďalších rokoch sa s našimi doslova roztrhlo vrece. Na MS 1970 v Mexiku boli až sedemnásti (!), o dvanásť rokov neskôr šiesti, v roku 1990 v Taliansku, keď naposledy hralo Česko-Slovensko na svetovom šampionáte a prebojovalo sa až do štvrťfinále, boli jedenásti slovenskí hráči. Pritom Popluhár, Kvašňák a Adamec hrali až na dvoch MS.

Nemožno nespomenúť ani vynikajúcich slovenských trénerov, ktorí pôsobili na svetových šampionátoch – Karola Borhyho (1954), Jozefa Marka (1970) a Jozefa Vengloša (1982, 1990).

Už samostatná a slobodná Slovenská republika mala doteraz síce iba jedno, ale o to úspešnejšie vystúpenie na devätnástich MS 2010 v Juhoafrickej republike. Tam sa reprezentácia pod vedením Vladimíra Weissa st. prebojovala až do štvrťfinále, keď vo svojej historickej premiére na MS remizovala s Novým Zélandom 1 : 1, potom prehrala s Paraguajom 0 : 2 a neuveriteľné víťazstvo nad favorizovaným Talianskom 2 : 1 ju poslalo zo skupiny do štvrťfinále. V ňom podľahla Holandsku 1 : 2. Ale o tom niekedy inokedy. Azda vtedy, keď slovenský futbal v rebríčku FIFA nebude z roka na rok klesať nižšie a nižšie, ako je to v súčasnosti, a predstavovať sivý európsky priemer...

Od knihárskeho lisu k moderným rotačkám: Stopäťdesiat rokov polygrafie v Martine

Kníhkupecko-nakladateľský účastinársky spolok v Martine (1885 – 1908), II. ČASŤ

Pavol PARENIČKA – Foto: archív autora

Myšlienka založiť Kníhkupecko-nakladateľský spolok sa zrodila na slávnostiach Živeny v auguste 1885. V rámci literárnej porady sa predstavitelia slovenského kultúrneho života zaoberali aj zriadením väčšieho kníhkupectva a vydavateľstva ako účastinárskej spoločnosti. Živo polemizovali o cieľoch, predmete, trvaní a finančnej stránke projektu a prijali uznesenie o jeho realizácii.

Už 15. septembra 1885 priniesli martinské Národnie noviny informáciu o konštituovaní Kníhkupeckého a nakladateľského účastinárskeho spolku (KNS) v Martine. Zakladatelia v nej odôvodnili vznik tejto obchodnej a vydavateľskej inštitúcie, priblížili jej stanovy a vyzvali verejnosť, aby si zakúpila účastiny. Vymedzili trvanie podniku na tridsať rokov, základný kapitál navrhli 10 000 zlatých s 1 000 účastinami po 10 zlatých a termín ich upísania určili do 31. decembra 1885.

■ PROBLÉMY S KAPITÁLOM

Koncom decembra bolo zrejmé, že navrhovanú základinu 10 000 zlatých sa nepodarí zložiť. Dočasní funkcionári Matúš Dula a Jozef Škultéty preto ešte viackrát v periodickej tlači vyložili význam KNS a zdôrazňovali potrebu profesionalizácie edičnej činnosti.

Ustanovujúce valné zhromaždenie KNS sa uskutočnilo 17. mája 1886 pod predsedníctvom Pavla Mudroňa. Jozef Škultéty predniesol správu o dovtedajšej činnosti s informáciou, že bolo upísaných 600 účastín, na ktoré sa splatilo 3 268 zlatých. Stanovený kapitál sa nezložil, no zhromaždenie napriek tomu prijalo stanovy, zvolilo výbor a požiadalo uhorské orgány o úradné povolenie. Správa KNS zdvojnásobila počet účastín na 1 200. Banskobystrická sedria 17. decembra 1887 potvrdila stanovy spolku.

Prvá kniha vydaná nákladom KNS však vyšla až v roku 1892. Získaný kapitál totiž stále nepostačoval na začatie vydavateľskej činnosti; kapitálový fond KNS rástol len z vkladových úrokov uloženej hotovosti v martinskej Sporiteľni a v jej liptovskomikulášskej filiálke.

■ VYDAVATEĽSKÉ CENTRUM

V tom čase existovalo viacero slovenských nakladateľstiev – v Revúcej, Krupine, Liptovskom Mikuláši, Budapešti, ale najmä v Martine, ktorý bol politickým a hlavne kultúrnym centrom. Popri KNS a Kníhtlačiarskom účastinárskom spolku (KÚS) v meste sídlili v poslednej tretine 19. a na začiatku 20. storočia ďalší vydavatelia, celkovo až sedemnásť vydavateľských subjektov. Ich produkcia však nebola kvantitatívne výrazná, napríklad v rokoch 1901 až 1918 vydali spolu iba šesťdesiatosem kníh. Práve KNS bol v rokoch 1887 – 1908 najsilnejším vydavateľom, ktorý najdôslednejšie nadviazal na vydavateľskú činnosť zakázanej Matice slovenskej.

■ EDÍCIA KLASIKOV

V apríli 1892 sa v tlači zjavila správa o pripravovanom knižnom vydaní 1. zv. Zobraných spisov básnických Hviezdoslava. Dielo v náklade tristo kusov vyšlo už v júni toho istého roku. Jozef Škultéty informoval aj o troch pripravovaných vydaniach. Na ďalší rok KNS vydal novelu Martina Kukučína Dies irae, ale spis Jána A. Wagnera Zjavy nebeské uzrel svetlo sveta až o dva roky ako 1. zväzok edície Slovenská knižnica. Významnejším počinom bol opäť v náklade tristo kusov 2. zväzok Hviezdoslavových Zobraných spisov. Ako neskôr konštatoval Škultéty, Hviezdoslav mohol vyjsť v omnoho vyššom náklade; jeho 1. zväzok (Oddiel epický) sa rýchlo rozpredal.

V roku 1897 vydal KNS iba spis Storočná pamiatka narodenia Štefana Moysesa... zostavený Vajanským a zakončený Hviezdoslavovou ódou na Moysesa. O rok neskôr vyšla próza A. S. Puškina

Účastina Kníhkupeckého a nakladateľského spolku v Martine sa v čase jeho konštituovania emitovala za desať zlatých.

Hviezdoslavove zobrané básnické dielo viackrát pomohlo zlepšiť edičnú bilanciu spolku.

Kapitánova dcéra, v roku 1899 prekvapilo verejnosť vydanie Sládkovičovej básnickej skladby Detvan a taktiež 1. zv. Spisov básnických Andreja Sládkoviča. Úspešný bol rok 1900, keď KNS vydal 2. zv. Spisov básnických A. Sládkoviča, poému A. S. Puškina Eugen Onegin a Hospodárske prednášky... Jána Slávika a ďalšie štyri knihy pripravil do tlače v KÚS-e. V roku 1901 vyšli Vajanského Kotlín, 3. zv. Zobraných spisov básnických Hviezdoslava a dielo L. Nenadovića O Černohorcoch, roku 1902 Czambelova Rukoväť spisovnej reči slovenskej a román I. Vazova Pod jarmom.

■ PERZEKÚCIE NÁRODOVCOV

Na začiatku 20. storočia zasiahla činnosť KNS zvýšená národnostná perzekúcia. Internovanie popredných funkcionárov KNS a typografov KÚS-u po zinscenovanom banskobystrickom procese s martinskými národovcami načas úplne paralyzovalo vydávanie slovenských kníh. V rokoch 1903 – 1904 nevydal KNS ani jednu knižnú publikáciu. Chýbali aj financie, a tak sa J. Škultéty v mene KNS v júni 1902 obrátil na Maticu českú a vymáhal pozostalosť 3 000 zlatých (Základina lipového venca) po Jozefovi K. Viktorinovi a ďalších 2 000 zlatých po Jonášovi Záborskom, ktorých závety zahrnovali klauzuly o financovaní vydávania slovenskej literatúry. Matica česká žiadosť zamietla a neposlala ani zlatku. V decembri 1903 pripravil KNS druhé vydanie 1. zv. Zobraných spisov básnických Hviezdoslava v rekordnom náklade tisíc výtlačkov, no z uvedených príčin, i následkom hromadnej emigrácie martinských sadzačov roku 1904 do USA vyšlo dielo až v roku 1907.

■ PODNETNÝ PROGRAM

KNS kúpil od Kubániho dedičov rukopis Troch sokolov, ale pre odpor Jána Francisciho ho nemohol vydať. Až 17. januára 1905 Škultéty urguje: „Z uzavretia správy KNS prosím, ráčte dať ešte dnes vytlačiť na Troch sokolov podľa priloženého rukopisu: a) titulný list a osoby, b) obálku... Ako sa ukazuje, pán Francisci dnes-zajtra dokoná: chceli by sme mať knižku do pohrebu hotovú. Preto prichodíme tak z čista jasna súriť."

Francisci zanedlho (7. marca) skutočne zomrel, a tak už nezabránil vydaniu veršovanej drámy Ľ. Kubániho Traja sokoli, ktorá umelecky stvárňovala osudy Š. M. Daxnera, M. M. Bakulínyho a J. Francisciho v Slovenskom povstaní 1848.

V roku 1905 pripravil Škultéty bohatý edičný plán. KNS mal vydať dejepisnú prácu Júliusa Bottu Slováci, Daxnerov Vlastný životopis, Hurbanovu biografiu Štúra, Dohnányho Históriu povstania slovenského roku 1848, Kalinčiakov Vlastný životopis, Maróthyho Rozpomienky na dni peknej mladosti a Medveckého Rozpomienky na Sama Chalupku, no „... bieda je v tom, že spolok je chatrný, splateného základného kapitálu máme niečo vyše 4 000 zlatých. Môžeme dávať honorár nie viac ako 16 – 20 zlatých od tlačeného hárka..."

Z podnetného programu vydal KNS v roku 1906 iba dielo J. Bottu Slováci a Pamätník Karola Kuzmányho na storočie jeho narodenia. V predposlednom roku činnosti (1907) vyšla nákladom KNS próza Ignatija N. Potapenka V skutočnej službe a druhé vydanie 1. zv. Zobraných spisov básnických Hviezdoslava, v poslednom (1908) 1. zv. Básní Jána Hollého.

■ PROBLÉMY S ODBYTOM

V KNS vychádzali iba knihy,

Posledné vydanie KNS – 1. zv. Básní J. Hollého (1908)

hoci jeho správa neraz uvažovala aj o vydávaní novín, časopisov, kalendárov. Finančné ťažkosti nedovolili rozširovať edičné aktivity. Najväčším nedostatkom KNS bolo, že sa mu nepodarilo zriadiť kníhkupectvo, sklady a získať na spoluprácu viac kníhkupcov, aj keď sa o to usiloval počas celej svojej existencie. Na vlastné kníhkupectvo, žiaľ, neboli finančné prostriedky; českí kníhkupci neposkytli požadovanú pomoc. Preto v distribúcii knižných vydaní KNS dominoval dobrovoľnícky princíp. Predávala ich len sieť národne uvedomelých pracovníkov, ktorí s touto činnosťou mali množstvo problémov. Fakt, že KNS nemal obchodníkov, znemožňoval jeho rozvoj. Až od roka 1906 za malú províziu prevzal expedíciu vydaní KNS Kníhtlačiarsky účastinársky spolok, no to sa už schyľovalo k spojeniu oboch subjektov.

Ku cti KNS slúži, že v tejto ťažkej situácii nevydával lacnú brakovú literatúru, ktorá by mu možno zaručila ekonomický zisk, no slovenská literatúra a kultúra by bola chudobnejšia o knižné vydania Hviezdoslava, Kukučína, Podjavorinskej, Vajanského, Sládkoviča, Kubániho, Kuzmányho, Hollého, vedecké práce Czambela a Botta, populárne spisy Wagnera i Slávika, aj o skromný, no významom obrovský výber zo slovanských literatúr (Puškin, Krylov, Nenadović, Vazov, Potapenko).

■ SPOJENIE SPOLKOV

„Minulú nedeľu (29. 3. 1908) sa stala vážna premena v našom spolkovom živote, fúzia dvoch našich literárnych ústavov: spolku Kníhtlačiarskeho a Kníhkupecko-nakladateľského. Prišla ona nevolane, bez veľkých kombinácií, prirodzene. Jeden cieľ majú oba, teda spojili sa... Vydavateľská a nakladateľská činnosť Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku sa rozmnoží, možno i zdvojnásobí, keď povážime, že o mesiac náš tlačiarenský ústav dostane nové tlačiarenské stroje, ktoré hnané budú silou elektrickou..." komentovali splynutie oboch spolkov Národnie noviny. Na

Jozef Škultéty – kľúčová osobnosť spolku

poslednom zasadnutí správy KNS 12. marca 1908 jeho účastníci konštatovali, že „spojenie v princípe je prijaté, Fábry a Vanovič poverujú sa vypracovať plán fúzie s povereníkmi tlačiarne". Rokovania oboch spolkov netrvali ani dva týždne. V správe, ktorá bola prednesená na zlučovacej schôdzke, sa stručne zrekapitulovala história KNS, ktorého základný kapitál vyše 3 000 zlatých, akumulovaný v rokoch 1885 a 1886, sa za dvadsaťročné pôsobenie (1888 – 1908) zvýšil na majetok zhruba 6 000 zlatých.

■ KĽÚČOVÁ OSOBNOSŤ

Vydavateľstvo ako hospodárska organizácia kultúrneho charakteru bolo už aj koncom 19. storočia značne zložitým mechanizmom. V prípravnom období (1885 –1888) i počas vlastnej vydavateľskej činnosti (1888 –1908) bol ústrednou postavou KNS Jozef Škultéty. V prvom období ako zapisovateľ KNS viedol jeho agendu, v druhom vydavateľskom sa Škultétyho vyťaženie zmnohonásobilo o ďalšie administratívne, organizačné a redakčné práce. Preto nečudo, že sa v liste z 18. 8. 1905 Ľ. V. Riznerovi posťažoval: „Od rána do večera som v robote (v zime ako v lete vstávam o 5-tej), keď iní začínajú dennú svoju prácu, ja som vtedy už 2 – 3 hodiny pri písacom stolíku, a predsa mi nič nejde hladko a neprestajne tlačia ma starosti pre pozameškávané veci..." A hoci Škultéty odovzdával aj pre KNS viac než stopercentnú obetavú prácu, neraz mal problémy, aby mu za ňu aspoň ako-tak zaplatili.

Obrovský kus práce v KNS však odviedli aj M. Dula, A. Halaša, P. Mudroň, A. Sokolík, J. Gašparík a netreba zabúdať ani na niekoľko desiatok účastinárov, ktorých peniaze zabezpečovali chod tohto dôležitého slovenského vydavateľského podniku.

■ NEZASTUPITEĽNÉ MIESTO

Až do dnešných dní literatúra označovala pôsobenie KNS atribútmi ako nefunkčný, neživotný, neproduktívny... Takýto ahistorický prístup vyplýval z rezíduí obmedzeného pohľadu marxisticko-leninskej historiografie na dejinné fakty. V skutočne ťažkých časoch národnostného útlaku a sociálnej zaostalosti slovenského národa prejavil KNS funkčnosť, životnosť i relatívnu produktívnosť. Popri slušne prosperujúcich cirkevných vydavateľstvách (Spolok sv. Vojtecha v Trnave a Tranoscius v Liptovskom Mikuláši) sa KNS zaradil vo vydávaní slovenských kníh za Maticu slovenskú, Budapeštiansky nakladateľský spolok Minerva a KÚS. Čo sa týka počtu a nákladu vydaných knižných publikácií, ako aj sumy účastinárskeho kapitálu patrí na popredné miesto v dejinách spolkov vydávajúcich a rozširujúcich slovenské tlače do roka 1918. Pre kultúrnu a najmä literárnu históriu má KNS takmer nezastupiteľný význam vďaka vydávaniu diel slovenských klasikov.

Medzinárodný vedecký seminár venovaný životu a dielu Štefana Boleslava Romana

Medzi nami usádzame ďalšieho z veľkých národovcov

Text a foto: Zuzana PAVELCOVÁ

V predchádzajúcom roku (2021) si Slováci doma i v zahraničí pripomenuli sté výročie narodenia významného rodáka z Veľkého Ruskova (dnes Nový Ruskov) Štefana Boleslava Romana. Dodnes málo poznané meno významného mecéna slovenskej otázky v zahraničí, uránového kráľa a jedného z najbohatších mužov Kanady sa zapísalo do slovenskej histórie najmä cez prizmu vzniku Svetového kongresu Slovákov (SKS), ktorého bol zakladateľom aj dlhoročným predsedom.

V minulom roku Matica slovenská odhadila jeho prvú bustu na Slovensku – v Aleji národných dejateľov pred sídelnou budovou Matice slovenskej v Martine, nakrútila dokumentárny film venovaný jeho životu a dielu, vyvinula úsilia na vydanie Romanových a Löblových ekonomických teórií na Slovensku Zodpovedná spoločnosť (ktoré však stroskotali na neudelení licencie autorských práv od potomkov Romana) a založila Miestny odbor Matice slovenskej Š. B. Romana v Novom Ruskove s cieľom trvalého udržiavania pamiatky Romana a osadenia jeho pamätníka. Matica mala v pláne usporiadať i spomienkový vedecký seminár, ktorý sa však pre pandemické obmedzenia neuskutočnil.

Matica slovenská pripravila vo svojej sídelnej budove v Martine vedecký seminár o významnom aktérovi slovenského exilu Štefanovi B. ROMANOVI.

Svoje ambície naplnila v predvečer zasadania Rady pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri MS 26. októbra 2022 a usporiadala medzinárodný vedecký seminár, na ktorý prijali pozvanie Vladimír Skalský, predseda Svetového združenia Slovákov v Českej republike (Česko), Michal Spevák st., prvý predseda obnovenej Matice slovenskej v Juhoslávii (Srbsko), Michal Spevák ml., predseda spolku Čiernohorsko-slovenského priateľstva (Čierna Hora), Branislav Kulík, predseda Matice slovenskej v Srbsku (Srbsko), Branislav Slivka, bývalý predseda Matice slovenskej v Srbsku (Srbsko), Bohdan Kraus, zástupca Obce Slovákov v Českej republike (Česko), Ida Deskászová (zástupkyňa Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí zo Slovenska) a Pavol Demjanič (Slovenský historický ústav v Ríme, Slovensko). Počas seminára sa prezentovala takmer desiatka odborných príspevkov z pera vedcov z Ústavu pamäti národa, z Matice slovenskej a ďalších organizácií a jednotlivcov. Seminár otvoril virtuálne zo zámoria reverend Dušan Tóth z Toronta – bývalý generálny tajomník SKS a osobný priateľ Š. B. Romana. Pozdravný príhovor Svetového združenia Slovákov v zahraničí predniesol jeho predseda Vladimír Skalský. Pracovnú časť seminára uviedol príspevok Jána Chovanca, ktorý sa venoval legendárnym príbehom zo života rodiny Štefana Romana v rodnom Veľkom Ruskove. Doktorka Beáta Katrebová-Blehová (ÚPN) sa zamerala na založenie Svetového kongresu Slovákov v medzinárodnom kontexte politiky détente. Pôsobenie Svetového kongresu Slovákov v druhej polovici osemdesiatych rokov 20. storočia zhodnotil Peter Jašek z Ústavu pamäti národa. Výsledkami ôsmich Generálnych zhromaždení Svetového kongresu Slovákov sa zaoberal historik Radoslav Žgrada zo Slovenského historického ústavu Matice slovenskej. Ďalšiu pracovnú časť uviedla riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej Zuzana Pavelcová, ktorá referovala o vzťahoch SKS a Matice slovenskej. Docent Pavol Parenička (Slovenský literárny ústav MS) sa zameral na Koncepciu Zodpovednej spoločnosti a Romanov a Löblov príspevok k ekonomickému mysleniu. V závere seminára vystúpil prezident Kanadsko-slovenskej obchodnej komory Joseph M. Burza s príspevkom venovaným prínosu reprezentačnej knihy k stému výročiu narodenia Štefana B. Romana.

V záverečnom slove predseda Matice slovenskej Marián Gešper uviedol: „Možno je to už istou tradíciou, že Matica je jedna z posledných ustanovizní (ak nie aj posledná), ktorá sa systematicky a urputne snaží udržať pamiatku a súčasne odborne, ale i popularizačne sprítomniť našich veľkých národovcov. Dnes si pripomína Štefana Romana. Je známy ako uránový kráľ, ale to by bolo príliš málo... On je naozaj plnohodnotná, intelektuálna, organizačná, krajanská, zahraničná, priebojná a morálne čistá osobnosť. Nasadil svoj majetok, čiastočne aj rodinnú značku „Roman“ do národných a štátoprávnych procesov.“

V diskusii zúčastnení navrhli viaceré závery. Medzi nimi boli i vydanie osobitnej publikácie z príspevkov seminára, vytvorenie pracovnej skupiny, ktorá by systematicky prezentovala život a dielo Š. B. Romana na Slovensku i v zahraničí a prezentácia témy na rozličných fórach nielen odbornou, ale i popularizačnou metódou. Podujatie symbolicky ukončilo kladenie vencov účastníkov podujatia pri buste Štefana Romana.

Ivan LALUHA horlí za nový životný štýl od superkonzumu k únosnej spotrebe

Životné prostredie najviac ohrozujú bohatí

Text a foto: Dušan D. KERNÝ

Aj pre Slovenské národné noviny je nevyhnutná pocta pripomenúť si deväťdesiatiny svojho nielen autora, ale aj vytrvalého a neúnavného predplatiteľa (!) a matičiara a jeho neúnavnú publikačnú činnosť. V ústrety svojej deväťdesiatke vydal knihu Dubček. Tá je a bude čoraz viac heslárom faktografie o kľúčových dátumoch a postojoch Alexandra Dubčeka.

Profesor Ivan Laluha sa narodil 20. novembra 1932 tak ako jeho starší brat Milan, akademický maliar, v Tekovských Lužanoch (predtým Tekovské Šarluhy) v okrese Levice. Obec po Viedenskej arbitráži v roku 1938 zabralo Maďarské kráľovstvo, a tak v noci počas pálenia zástav a rozbíjania okien musela rodina v náhlosti obec opustiť. Profesor Laluha na to spomína v nedávno vydanej knihe O ceste k slovenskej štátnosti v rokoch 1990 – 1992 z poslaneckých lavíc vo federálnom, ako aj slovenskom parlamente. Osobná životná skúsenosť s Viedenskou arbitrážou mu poslúžila ako pádny argument, keď na medzinárodnej pôde čelil jednostranným pokusom tendenčne posudzovať pomery na južnom Slovensku.

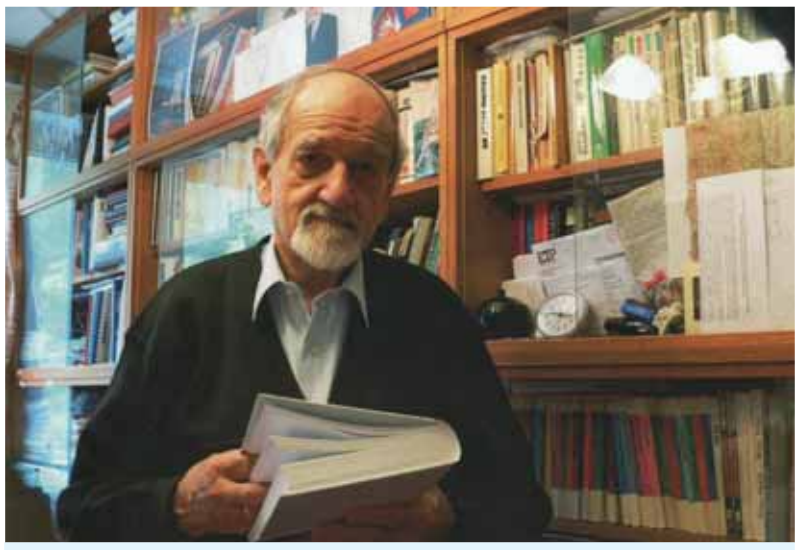

Ivan LALUHA sa dožíva významného jubilea.

JUBILANT

V predvečer profesorových deväťdesiatin, keď som mu želal veľa trpezlivosti s neľahkými ťažkosťami veku, sústredil pozornosť na problémy dneška. Tento dlhoročný neúnavný autor statí, kníh o Dubčekovi sa neubránil porovnávaniu niekdajších a terajších politických predstaviteľov, ich programov a profesionality politického remesla.

■ KVALITA ŽIVOTA

A v rámci toho aj návratu k habilitačnej práci na Národohospodárskej fakulte Ekonomickej univerzity pri udeľovaní profesúry. Niesla názov Kvalita života – fenomén 21. storočia. Pri príprave tohto textu mi povedal, že pohľad na dnešné usporiadanie sveta nie je len drastický nepomer medzi tým, koľko vlastní jedno percento najbohatšej vrstvy obyvateľstva oproti 99 percentám zvyšného obyvateľstva zemegule a jej už 8 miliárd obyvateľov.

„Najviac ohrozuje životné prostredie životný štýl bohatých ľudí. Pokiaľ je kvalita života stále pod dominantným tlakom spotreby, je reálne nebezpečenstvo, že ekonomika a spotreba si vytvorili alebo vytvárajú virtuálnu kvalitu života. Toto zdanie vnucujú ako žiaduci model spotreby, túto predstavu vnucujú zmanipulovanému občanovi. Pritom zatiaľ je skôr nutné, nevyhnutné usilovať sa o relatívnu svojprávnosť sociálne zodpovedného občana v oblasti kvality života, sociálne zodpovedného občana, jedinca, človeka, ktorý si sám vyberá z mnohých alternatív a individuálnych možností svoje riešenia. Nová ekonomika musí byť návratom k únosnej miere, návratom od superkonzumu k únosnej spotrebe.“

■ TRADIČNÉ HODNOTY

Práve na základe skúseností dlhých slovenských desaťročí horlí tento sociológ za návrat skromnosti, uskromneniu sa, čo bolo v značnej miere typické, tradičné pre normy slovenského života, normy o. i. dvoch najväčších cirkví, ako aj sociálnym programom Alexandra Dubčeka. Je to volanie po nenaplnených civilizačných a kresťanských hodnotách sveta bez vojen a násilia.

Preto jubilant hovorí o nevyhnutnosti návratu, o návrate novej ekonomiky, návrate k únosnej spotrebe uvedomelého, svojprávneho jedinca, občana. Pokiaľ ide o tému habilitačnej práce Kvalita života – fenomén 21. storočia, ide o prácu spred dvoch desaťročí, čo je odrazom výraznej blízkosti k Alexandrovi Dubčekovi a jeho programu. Nie je to návrat do minulosti, ale, naopak, v novej geopolitickej a geoekonomickej situácii, v ktorej sa ocitlo aj Slovensko – návrat k stále nosným hodnotám aj pre budúcnosť.

■ ZAČALO SA TO FEDERÁCIOU

Krátko pred vypuknutím covidu uviedli v protestantskom chráme v Limbachu do života publikáciu Osobnosť Slovenska – Ivan Laluha a v nej je spomienka na vzájomnú spoluprácu a priateľstvo od prof. Jaroslava Chovanca. Išlo o obdobie prípravy federácie v roku 1968; federalizácia sa na Slovensku chápala ako priorita. A ako poukazuje prof. Chovanec, vtedy jeden z desiatich spolupracovníkov vedúceho prof. Laluhu, Akčný program z mája 1968 bol o. i. východiskom pre vznik federácie na národnom princípe rovného s rovným. Normalizácia to všetko zmrazila, ale po roku 1989 to bol základ aj pokojného zániku federácie a vzniku nástupníckeho štátu – Slovenskej republiky.

Bolo prirodzené, že Ivan Laluha sa stal v slovenskom parlamente prvým predsedom zahraničného výboru, v ňom pripravil text uznesenia o vzťahu k Rade Európy a k OSN. Išlo o vyhlásenie ústavných orgánov, mali čeliť nepravdivým článkom a celkovej atmosfére ohovárania Slovenskej republiky. Cieľ – zabrániť pokusom izolovať nástup Slovenska na medzinárodnú pôdu. Išlo o to, že SR ako nástupnícky štát si želá byť riadnym členom Rady Európy, a pokiaľ ide o OSN, že preberá všetky doterajšie medzinárodné zmluvy zanikajúcej federácie a SR sa považuje za jedného z právnych nástupcov zakladajúceho člena OSN – teda Československa. Tieto vyhlásenia prišli v hodine dvanástej – schválené boli 3. decembra 1992 a 14. decembra prezentované v Štrasburgu. Zabránilo to obštrukciám susedných štátov.

■ TRADÍCIA HUMANIZMU

Dokumenty sa schválili na mimoriadnom zasadaní parlamentu, v návrhu predseda zahraničného výboru argumentoval vtedy slovenskými dejinami: „Pred 1125 rokmi knieža Rastislav z Veľkej Moravy vyslal Cyrila a Metoda do Ríma, aby zvestovali, že v tejto oblasti vzniklo spoločenstvo, ktoré sa hlási k civilizovaným európskym spoločenstvám. Dnes sa znovu blíži takýto deň, keď vzniká štátny útvar, ktorý sa hlási tak ako naši predkovia k európskej kultúre i k demokratickým hodnotám, k odkazu humanizmu Európy a sveta.“

Zo všetkej záľahy spomienok na politické súboje, intrigy, zložitosti oných čias, obsiahnutých v spomínaných posledných knihách, som na záver vybral práve onen text jubilanta ako príklad, ako dejinami napokon celý parlament rámcoval naliehavé kľúčové slovenské ciele.

Pred päťdesiatimi rokmi stál posledný raz človek na Mesiaci

Eugene Cernana strážil Apolón s orliakom

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: Štefan KAČENA

K tisícom slovenských vysťahovalcov do USA sa v roku 1903 pridal aj Štefan Čerňan s manželkou Annou z Vysokej nad Kysucou. Vtedy ešte nevedeli, ako sa toto priezvisko zapíše do americkej a svetovej histórie. O rok sa im narodil syn Andrew, ktorý si vzal za manželku dievča českého pôvodu Rozáliu Cihlářovú. V roku 1934 sa im narodil syn Eugene Andrew „Gene“ Cernan, zatiaľ posledný človek, ktorý sa poprechádzal po povrchu Mesiaca.

Do kozmu sa pozrel tri razy. V roku 1966 bol druhým pilotom Gemini 9 a vystúpil aj do otvoreného kozmu. Na kozmickej lodi Apollo 10 v máji 1969 obletel tridsaťjedenkrát Mesiac, zniesol sa len pár kilometrov od jeho povrchu a na Zem sa vrátil po ôsmich dňoch. Bola to posledná previerka pristávacích manévrov pred letom Apolla 11. S tretím letom Apolla 17 už na Mesiaci pristál. Na embléme misie bol grécky boh Slnka Apolón a symbol USA – orliak bielohlavý. Na povrch Mesiaca vystúpil trikrát po vyše siedmich hodinách a ako zatiaľ posledný ho aj opustil.

■ NOČNÝ ŠTART

V programe Apollo bol tento štart ako jediný nočný. Raketa Saturn odštartovala tridsaťtri minút po polnoci miestneho času štvrtok 7. decembra 1972. Na palube okrem Cernana bol pilot veliteľského modulu Ronald Ellwin „Ron“ Evans, ktorému pripadla nevďačná úloha byť na orbite Mesiaca, a pilot lunárneho modulu Challenger geológ Harrison Hagan „Jack“ Schmitt.

V časopise Letectví a kosmonautika v roku 1973 vyšli v piatich číslach kompletné opisy cesty aj s priamou rečou kozmonautov. Hodinu pred štartom sa Cernan rozlúčil s technikmi žoviálne: „Tak sa majte, chlapci.“ Odpoveď znela: „Hej, pozeraj, aby prví, ktorých uvidíš, boli žabí muži v mori, a nie my – inak nelietate v kozme, ale v problémoch!“

Problémov na ceste, ale nie veľkých, bolo viacero. Cernana od štartu trápilo nadúvanie, čo spôsobil vodík vo vode, ktorú astronauti pili. Prestalo to až pred pristátím. Jednu noc sa nedarilo technikom v Houstone hodinu zobudiť posádku, pretože Evans príliš stiahol v slúchadlách signál. Cernan pohotovo odpovedal: „Viete, my sme tu včera večer mali malý večierok...“

Lunárny modul Apolla17 úspešne pristál 11. decembra 1972 o 19:54:57 koordinovaného svetového času (UTC) v údolí Taurus-Littrow v mesačnom Mori času (Mare Serenitatis). „Veľmi málo prachu,“ opísal Cernan prvé dojmy, keď pozrel z okienka. „Je to s nami fajn... Motor vypojený... Challenger pristál. Sme tu. Ľudia, my sme tu!“

Po dva a pol hodine vkročil ako jedenásty človek na povrch Mesiaca. Patrí sa povedať niečo, čo si budú generácie pamätať, ale Cernan len skromne riekol: „Tieto prvé kroky Apolla 17 patria tým, ktorí ich jeho posádke umožnili.“

■ LUNÁRNY PROGRAM

Na Mesiaci mala posádka nabitý program. Vo svojom živle bol najmä geológ Schmitt, ale aj Cernan mal veľa práce. Museli dať do chodu mesačné vozidlo LRV – Lunar Roving Vehicle – a televízne kamery. Lunar sa ukázal byť spoľahlivý. Pri kráteri Shorty sa nezdržal pochvaly. „Ľudia, tá mašina je fantastická,“ volal Cernan, keď zliezal zo sedadla. ,,Keď sme schádzali dole zo svahu Južného masívu, tak to dotiahla na sedemnásť kilometrov za hodinu!“ Lunar dostal zabrať – Cernan mu pri neopatrnom pohybe poškodil kladivkom blatník. Lepiaca páska nepomohla, astronautov a batérie vozidla obťažoval prach. V Houstone bola porada. Veliteľ Apolla 16 John W. Young sa obliekol do skafandra a celú noc riešil, čo majú jeho kolegovia na Mesiaci urobiť, pretože museli použiť podobne ako na Apolle 13 len to, čo mali poruke. Využil igelitové obaly na mapy, spojil ich páskou a dostal oblú plochu. Ráno tak Cernan a Schmitt urobili a pripevnili ho svorkami z bateriek.

Keď vŕtali sondy blízko lunárneho modulu, nešla Cernanovi vytiahnuť trubková vzorka a on spadol na brucho. Namiesto toho, aby si robil starosti, či sa mu neprederavil skafander, sucho poznamenal: „Tomu hovorím pohodlie. To sa každému nepodarí, aby mohol pri práci ležať.“

S gravitáciou mal problémy aj Schmitt. Pri zbere kameňov pri kráteri Lara stratil rovnováhu rovno pred kamerou. Odrazil sa rukami od povrchu a po pár krokoch sa narovnal. Cernan okamžite reagoval: „Hej, Jack, nechaj to. Máš nový angažmán. Teraz práve volali z Houstonskej baletnej asociácie, že ťa okamžite berú!“

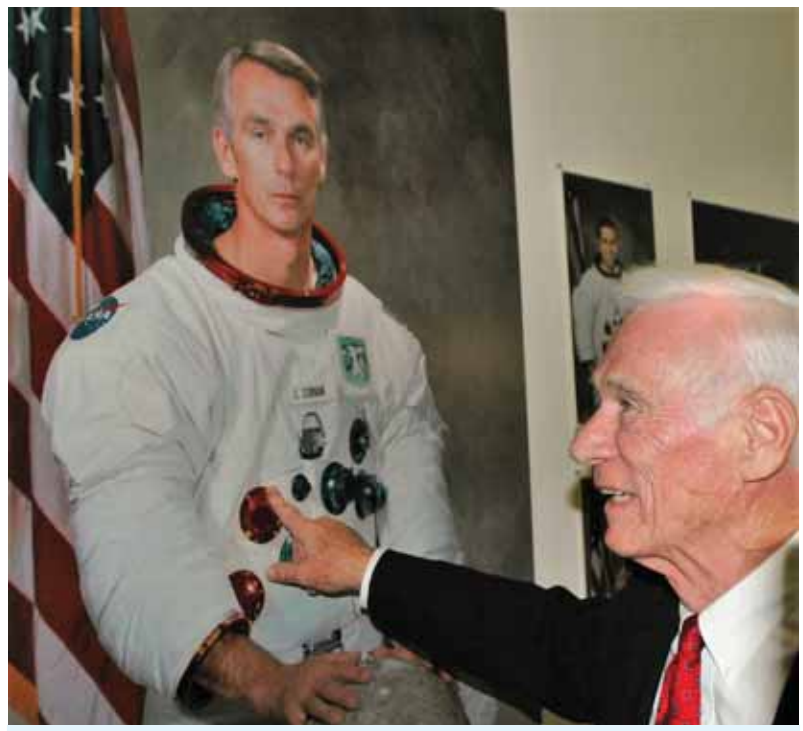

Astronaut Eugene „Gene“ CERNAN v čase svojej vesmírnej misie na fotografii a počas jednej z návštev rodiska svojich predkov.

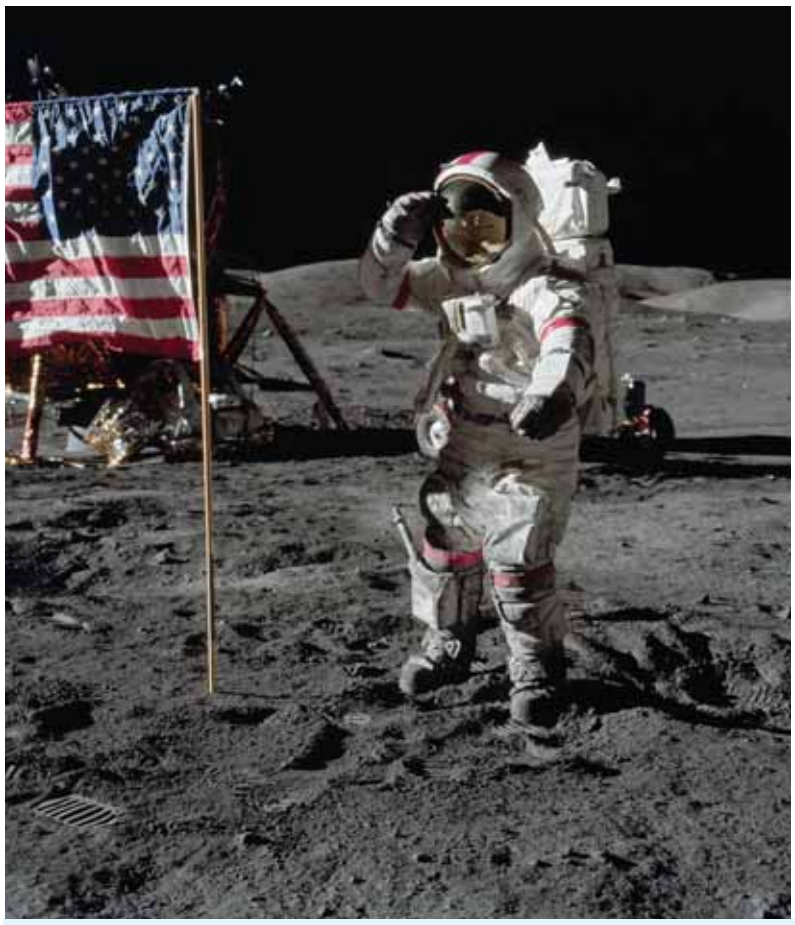

Bol to práve Eugene CERNAN, ktorý ako posledný pozemšťan zanechal ľudské stopy vo vesmírnom prachu na povrchu Mesiaca.

Pri treťom výstupe na Mesiac posádka vypustila posledný bod programu výpravy – prehliadku krátera Sherlock s poľom balvanov. Po návrate k lunárnemu modulu musel Cernan začať záverečný ceremoniál odhalením plakety upevnenej na jeho pristávacej časti. Tí, ktorí raz prídu znova do oblasti Taurus-Littrow, si budú môcť prečítať jej text: „Na tomto mieste skončil prvý prieskum Mesiaca človekom v decembri L. P. 1972. Nech mier, s ktorým sme prišli, sa zobrazí v živote všetkých národov na Zemi.“

Toto posolstvo sa ľudstvu však stále nedarí napĺňať...

Návratový stupeň lunárneho modulu Chalenger odštartoval s vyše stodesiatimi kilogramami vzoriek 14. decembra 1972. Pristáli v Tichom oceáne 19. decembra 1972 o 19:24:59 UTC a potápači ich o polhodinu vytiahli von a naložili na lietadlovú loď USS Ticonderoga. Skončila sa nielen misia, ale aj jedna vesmírna epocha ľudstva.

■ MESAČNÉ KONŠPIRÁCIE

Tradične sa vyrojili pochybnosti aj o tomto lete. NASA nikdy nezdôvodnila, prečo zvolila nočný štart poslednej misie na Mesiac. Dokonca hrozilo, že sa let ani neuskutoční, pretože automatické časovacie zariadenie, prepojené s počítačom v kontrolnom stredisku, ktoré prevzalo riadenie tri minúty pred štartom, nevydalo pokyn na začiatok tlakovania kyslíka. Technici zadali ručný pokyn, to však nemal počítač naprogramované, a tak tridsať sekúnd pred štartom vypojil všetky operácie. Pri ďalšom odpočítavaní technici radšej skratovali niektoré obvody počítača.

Tri milióny ľudí si pozrelo video používateľa Streetcap1, ktorý komentuje fotografiu astronauta misie so zvláštnym odrazom postavy v priezore akoby bez skafandra a fotoaparátu. Vedci to vysvetlili tým, že guľaté sklo skafandra skresľuje postavy, hoci na iných fotografiách Cernana to tak nie je. Konšpirátorom prihral na smeč aj sám Cernan, ktorý pre noviny Los Angelos Times vyhlásil, že verí v existenciu iných bytostí. Pre médiá tvrdil aj astronaut misie Mercury-Atlas 7 Scott Carpenter, že každú misiu niečo sledovalo. Cernan takisto uisťoval, že videl voľným okom hviezdy, Amstrong však nie.

Pochybnosti o pristátí na Mesiaci vyvrátilo Goddardovo stredisko pre vesmírne lety agentúry NASA v septembri 2011, keď zverejnilo detailné snímky sondy Lunar Reconnaissance Orbiter so stopami astronautov tejto a predchádzajúcich misií.

■ NAPLNENÝ ŽIVOT

Cernan bol hlavným vyjednávačom NASA pri rokovaniach so Sovietskym zväzom o spoločnom projekte Apollo – Sojuz. Z agentúry odišiel v roku 1976. Pre televíziu ABC moderoval kozmické prenosy. V roku 1993 sa stal členom Siene slávy astronautov Spojených štátov, v ktorej je vystavený aj modul Gemini 9, ktorý pilotoval. Spolu s Neilom Amstrongom v roku 2010 obhajoval program Constellation s cieľom vrátiť ľudí na Mesiac, ktorý presadzoval prezident USA George W. Bush mladší, ale napokon ho Barrack Obama zastavil. Na Amstrongovom pohrebe v roku 2012 predniesol hlavnú reč.

Bol skeptikom v súvislosti s letmi do kozmu komerčnými vesmírnymi spoločnosťami. Na margo spoločnosti Space X Elona Muska raz povedal: „Takéto spoločnosti ešte nevedia, čo nevedia.“ S Muskom sa napokon pomeril po tom, čo ho americký podnikateľ pôvodom z Estónska Stephen T. Jurvetson požiadal o podpis na fotografiu, ktorá mala byť darom práve Muskovi.

■ HAVÁRIE VRTUĽNÍKOV

Cernan prežil dve havárie vrtuľníkov. Vinou prvej sa takmer na Mesiac nepozrel. V sobotu 23. januára 1971 ráno trénoval v malom vrtuľníku Bell H-13, kde sa dobre napodobovalo pristávanie lunárneho modulu. Priznal, že si troška „zafrajeril“ a neodhadol výšku preletu nad vodnou hladinou rieky Indian River. Zavadil lyžinou o vodu, nasledovalo roztrhnutie rotorov a explózia palivových nádrží. Ocitol sa v horiacej vode. Zachránil ho devätnásťročný Terry Dickerson, ktorý tam lovil ryby v člne.

Donald „Deke“ Slayton, ktorý rozhodoval o zložení posádok, mu ponúkol záchrannú barličku, keď sa ho opýtal, kedy mu vysadil motor, aj keď vedel, ako sa to stalo. Cernan váhal. Ak sa prizná, jeho štart je ohrozený. S klamstvom však nevedel žiť a priznal sa, že to bola jeho chyba. Slayton pochopil, že je to čestný chlap a na Apollo 17 ho odporučil.

Druhú haváriu prežil v Českej republike pri svojej návšteve 28. októbra 2001. Ešte poobede dostal Cernan a ďalší astronaut John Blaha, tiež s českými koreňmi, osvedčenie o pomenovaní dvoch planétok ich menami. Potom spolu s českým kozmonautom Vladimírom Remekom nasadli do armádneho vrtuľníka MI-8. Zrútil sa z výšky 150 metrov blízko dediny Okrouhlá v okrese Písek v Juhočeskom kraji. Hanbou technikov bolo, že príčinou zrútenia bol nesprávny ukazovateľ paliva. Zázrakom sa nikto nezranil, ale Cernan musel byť pár dní na pozorovaní v Ústrednej vojenskej nemocnici v pražských Strešoviciach. Malo to aj jeden bonus – stretol sa s prezidentom Českej republiky Václavom Havlom, pretože tam bol vtedy tiež hospitalizovaný.

■ HRDÝ POTOMOK

Československá zástava na Mesiaci síce neviala, ale bola tam. Na obidva lety misií Apollo si zobral Cernan aj československú zástavu. Vždy sa k slovensko-českým koreňom hlásil. Napriek tomu sa s ním v Československu nechceli komunistickí predstavitelia stretnúť. Prvýkrát bol na Slovensku v roku 1974. Hoci mu žiadosť o oficiálnu návštevu zamietli, Cernan sa akreditoval na veľtrh do bratislavskej Incheby. Tam ju odovzdal riaditeľovi Astronomického ústavu v Ondřejově Lubošovi Perekovi. Škoda, pre nezáujem súdruhov mohla byť na Slovensku. Navštívil aj rodisko starých rodičov Vysokú nad Kysucou. „Často som jazdil k prarodičom na ich farmu vo Winconsine,“ spomínal. „Tam sa hovorilo iba po slovensky. Ale jediné slová, ktoré poznám, sú výrazy, ktoré používal starý otec, keď kričal na neposlušný dobytok, ale to nie sú slová, ktoré by som mohol opakovať...“

Pri preberaní Ceny svetového kongresu Slovákov v roku 1993 vo Washingtone hrdo vyhlásil: „Som jediným potomkom slovenských a českých rodičov, ktorý vkročil na povrch Mesiaca.“

V roku 1994 sa zúčastnil na otvorení Pamätnej izby Cernana vo Vysokej nad Kysucou a stal sa Čestným občanom mesta Čadca. Okrem iného sa na Kysuciach previezol aj Bystrickou dolinou na miestnej lesnej železničke. Prijal ho prezident Michal Kováč a prevzal od neho štátne vyznamenanie – Rad bieleho dvojkríža II. triedy.

Navštívil Česko aj v roku 2001 na pozvanie náčelníka generálneho štábu Armády Českej republiky Jiřího Šedivého. Do krajín svojich predkov sa vrátil ešte dvakrát. V roku 2004 sa v Prahe konala verejná autogramiáda jeho knihy Poslední muž na Měsíci. Navštívil aj Bratislavu, kde na Hrade otvoril 29. septembra 2004 výstavu Človek na Mesiaci. Ostatný raz navštívil už iba Česko v júni 2008. Vtedy si aj s vnučkou pozrel Národné múzeum v Prahe a českú obec Borovany, odkiaľ pochádzali predkovia jeho matky.

Zomrel v nemocnici v Houstone 16. januára 2017 vo veku 82 rokov.

V Dubnici nad Váhom usporiadali užitočnú konferenciu Múzeá a galérie bez bariér

Kultúra má patriť všetkým záujemcom

Text a foto: Igor VÁLEK

Kultúra v múzeu aj v galérii pre všetkých. Má byť pre všetkých, no nie vždy a všade sa to darí aj napĺňať. Stav treba riešiť... Aj preto je dobré a prínosné, že sa 9. – 11. novembra 2022 v Dubnici nad Váhom uskutočnil už štvrtý ročník potrebnej a zaujímavej konferencie Múzeá a galérie bez bariér.

Komisárka Zuzana Stavrovská počas prezentácie

Vzácny kaštieľ v Dubnici nad Váhom hostil konferenciu o „búraní“ bariér.

Na invenčný program a na účastníkov bohaté podujatie, zamerané primárne na čo najlepší prístup a využívanie potenciálu aj ponúk pre zdravotne znevýhodnených návštevníkov do našich múzeí a galérií, zorganizovalo Dubnické múzeum v atraktívnom priestore Dubnického kaštieľa. Celé podujatie pod odbornou garanciou a koordináciou „kultúrnika“ a odborníka na problematiku Jozefa Balužinského, ktorý jednotlivé bloky vystúpení a prezentácií aj moderoval, podporila osobnou účasťou aj JUDr. Zuzana Stavrovská, komisárka Úradu pre osoby so zdravotným postihnutím.

V rámci úvodnej prezentácie Prístupnosť kultúry pre ľudí so zdravotným postihnutím zdôraznila práva, ktoré zaručuje Dohovor OSN o ochrane práv osôb so zdravotným postihnutím.

■ NEZÁVISLOSŤ KONANIA

Teda napríklad právo žiť nezávislým spôsobom života, plne sa podieľať na všetkých aspektoch života a mať prístup k všetkým prostriedkom a službám, ktoré sú dostupné pre verejnosť. Alebo právo zúčastňovať sa na kultúrnom živote na rovnakom základe s ostatými.

Komisárka Stavrovská pripomenula aj niekoľko prípadov, ktoré v nedávnej minulosti riešil úrad. Išlo o situáciu, keď chlapcovi s autizmom chcel zabrániť vstúpiť do koncertnej sály Slovenskej filharmónie iný návštevník. Vraj pre neprimerané správanie. Slovenská filharmónia situáciu vyriešila a napokon vyčlenila pre chlapca a jeho rodiča miesta blízko vstupných dverí koncertnej siene, aby mohli v prípade potreby opustiť sálu a nerušiť hudobníkov ani návštevníkov. Ako zdôrazňujú na úrade, ide o príklad dobrej praxe, keď sa hľadá riešenie, aby osoby s rôznym druhom zdravotného postihnutia mohli navštevovať kultúrne podujatia tak, ako im to zaručuje spomínaný Dohovor OSN, a zároveň aby nerušili koncert a ostatných návštevníkov. Druhým prípadom bolo riešenie situácie pred vstupom na tobogan v areáli Chodníka korunami stromov v Bachledovej doline. Tam bol donedávna nápis Zákaz vstupu osobám so zdravotným postihnutím. Išlo o zjavné porušenie Dohovoru OSN a neopodstatnenosť takýchto podmienok. Veď zákaz vstupu by sa nemal automaticky vzťahovať na všetky osoby s akýmkoľvek zdravotným postihnutím. Úrad uvádza, že prevádzkovateľ atrakcie sa bránil tým, že sa usiloval o bezpečnosť návštevníkov a že na tobogan viackrát umožnili vstup aj návštevníkom s telesným postihnutím. Našlo sa riešenie. Bezpečnostné pokyny upravili tak, aby z využívania atrakcie automaticky nevylučovali akúkoľvek osobu so zdravotným postihnutím. Namiesto nápisu Zákaz vstupu pred vstupom na chodník uvádzajú odporúčanie, aby sa návštevníci so zdravotným postihnutím o vhodnosti vstupu na atrakciu informovali vopred v tamojšom infocentre.

■ ŠIROKÁ PROBLEMATIKA

Ďalší prípad sa odohral pri Demänovskej jaskyni slobody, kde vylúčili z prehliadky chlapca postihnutého autizmom, ktorý ešte pred vstupom kopal a búchal do zábradlia, bol nepokojný. V tomto prípade úrad konštatuje, že nešlo o porušenie práva osoby so zdravotným postihnutím. No zároveň pripomína, že z opísanej situácie a prípadu vyvstáva zaujímavá otázka a námet na diskusiu – Kde sú hranice medzi dodržiavaním práv osôb so zdravotným postihnutím a ochranou kultúrneho majetku, respektíve bezpečnosťou?

Celá problematika a téma sú mimoriadne široké, hodné zreteľa a je dobré, že organizátori a predstavitelia pamäťových inštitúcií na Slovensku im venujú zvýšený zreteľ. V Dubnici nad Váhom sa dozvedeli najnovšie poznatky, ktoré sa budú snažiť v čo najširšej miere uplatniť aj v každodennej praxi.

Marián KAPOLKA: Zatajení Slovania prvých storočí, Vydal Eko-konzult, 2020

Kráľovstvá slovanských Kvádov

KNIHA TÝŽDŇA

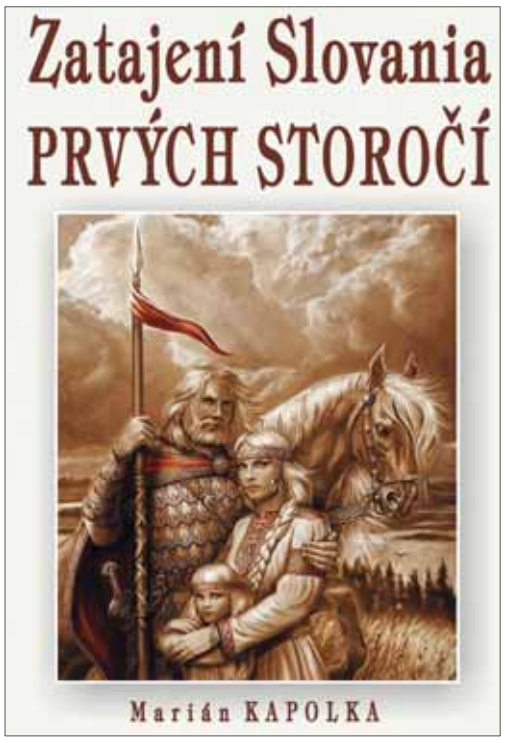

Obrali nás o päťsto rokov histórie? Ako je to možné? Prisťahovali sa Slovania do strednej Európy a na Balkán až v niekedy v 6. – 7. storočí, ako tvrdí oficiálna historiografia? A kde sídlili dovtedy, keď podľa historikov „odrazu“ doslova zaplavili obrovskú oblasť Európy od Baltiku až po Jadran a na západe až po Rýn? Tvrdenie, že asi v močaristých oblastiach ukrajinskej Pripjate, je skutočne neuveriteľné...

Vraj tieto šíre priestory údajne predtým obývali bojovné kmene Germánov. Ako mohli tí zaostalí Slovania vytlačiť z ich sídiel dobre vyzbrojených Germánov? Uskutočnilo sa vôbec dejinné sťahovanie národov v 5. – 6. storočí? Vymenilo sa kompletne obyvateľstvo na ploche asi dvoch miliónov štvorcových kilometrov? O tom niet v starých prameňoch ani slovíčka! Ako to teda bolo? Skutočne bol prvým vládcom slovanských národov v našich končinách až franský kupec Samo na začiatku 7. storočia? A čo bolo predtým?

Dnes sa čoraz jasnejšie ukazuje, že takýto model dejín je falošný a skreslený! Predkladáme vám dôkazy početnej skupiny dejepiscov z 18. – 19. storočia, ako i od bádateľov zo súčasnosti, že ide len o účelové „nemecké klamstvo“ – pangermanizmus, ktoré sa umelo udržuje v historiografii až do dnešných dní.

Poctivý výskum ukazuje, že Germáni – údajne „nemeckého“ pôvodu, boli vlastne Slovania. A preto aj prvé storočia letopočtu v našich krajoch nepatria „Nemcom“, ale našim priamym slovanským predkom. Patríme medzi starobylé národy a mali by sme byť hrdí na svoj pôvod a dejiny. A o tom je táto kniha.

MEDAILÓN

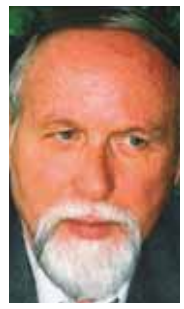

„Voda pramení v hravom znamení. / Naším letom / letí leto. / Voda láka, / hĺbka ľaká. / Voda víri, /silou hýri. Voda prúdi, / chute budí...“. Autorom týchto napohľad nenápadných, ale myšlienkovo bohatých a hlbokých (veď sú predsa o vode, ktorá je základom života) veršov je muž, ktorý dobre pozná a roky si uvedomuje dôležitosť harmonického ľudského súzvuku so zdravou prírodou. Je to spisovateľ a publicista, aforista a epigramatik Milan Kenda, ktorý sa 19. novembra dožil úctyhodných osemdesiatich piatich rokov.

Hravý epigramatik M. Kenda

Pri pohľade na jeho doterajší život a dielo si uvedomujeme, ako mnohé desaťročia nezastupiteľne naplnil a stále napĺňa poctivou prácou a popularizátorskou pôsobnosťou práve v oblasti environmentalistiky, vedy a úprimného vzťahu k domovine, Slovensku. Znie to až neuveriteľne, no doteraz publikoval vyše jedenásťtisíc textov (aforizmov, epigramov, fejtónov, humoresiek, básničiek a textov pesničiek pre deti) na stránkach mnohých novín a časopisov, „zapracoval“ aj pre televízneho diváka (napríklad satirickou rozprávkou Ako s citom zabiť draka) a rozhlasového poslucháča (trebárs poviedkou Pohrebná kytica Armanda Moulina). Je tiež autorom plejády kníh, uvedieme aspoň Myšlienky učesané na ježka, Kúsok rebra z Jánošíka, Rok nakúka spod klobúka, Epidrámy a epidraky, Veršovaná vlastiveda; je aj spoluatorom dvoch populárno-vedeckých kníh so zahraničnými vydaniami; jeho aforizmy spolutvoria viaceré zbierky doma aj v zahraničí... Všetko spomenuté – a ešte oveľa viac publikačného priestoru – doteraz Milan Kenda naplnil zdravým sociálnym a pronárodným cítením, ako aj úprimnou a dokonanou snahou pomáhať vo vzdelávaní. Za toto všetko jubilantovi – členovi Spolku slovenských spisovateľov a Klubu spisovateľov literatúry – patrí veľká vďaka nielen na tomto mieste. Veď zaslúžene získal aj viacero ocenení, za všetky spomenieme aspoň Cenu SAV za popularizáciu vedy, pamätné medaily Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny a čestnú poctu Spolku slovenských spisovateľov, najstaršej takejto profesijnej organizácie na Slovensku.

Igor VÁLEK
Foto: autor

HUMORESKA

Koniec uťahovania opaskov a chudoby

Milí občania, naševaše vládnoparlamentné noviny majú pre vás opäť výbornú správu. Koniec uťahovania opaskov a chudoby. Podporou zanedbávaného cestovného ruchu vyriešime ekonomické problémy štátu aj jednotlivcov. Našu prezieravú hospodársku politiku sme zamerali na oblasť Východu blízkeho, bližšieho aj najbližšieho. Už sme začali. Využívame výhody schengenského priestoru. Turisti z Východu sa k nám hrnú po stovkách až tisíckach. Oceňujú našu ponuku pobytov all inclusive vrátane zdravotnej starostlivosti a dopravy zadarmo. Porovnávajú s nami neprívetivých Rakúšanov, Čechov a Srbov a chvália našu pohostinnosť. Pri získavaní turistov úzko spolupracujeme s Maďarskom. Občania Záhoria i Zemplína denne vidia efekty našej práce. Nebudú turisti chodiť len do Tatier. Kde chýbali ubytovacie kapacity, dočasne (a vieme, koľko dočasnosť trvá) sme postavili stanové tábory. Cestovný ruch ideme podporiť aj inak. Zrušíme DPH na vleky a ferraty. Nielen cudzinci, najmä však naši dôchodcovia a matky s malými deťmi sa tomu mimoriadne potešia. Časť dôchodkov a sociálnych dávok bude rovno vyplácaná formou sezónnych permanentiek. Zároveň sa uľahčí ťažko skúšanému zdravotníctvu. V zdravom tele zdravý duch, ako hovorieval Decimus Iunius Iuvenalis okolo roku sto po Kristovi. Vyprázdnia sa čakárne pred aj tak zavretými ambulanciami. Zasnežené svahy sa zaplnia starčekmi a starenkami v lyžiarskych overaloch. V radoch na vleky sa konečne stretnú so svojimi ošetrujúcimi lekármi a sestričkami. Mladé mamičky s dojčiatkami v náručí budú svišťať dole kopcami na snoubordoch. Mysleli sme aj na nelyžiarov. Na brúsenie korčúľ bude nulová DPH. Boxerské vrecia, golfové palice a iné základné životné potreby bez DPH usmernia mamičky, aby aktívnejšie prežívali voľný čas. Aby radosť zavládla rovnomerne na celom území Slovenska, zavedieme nulovú DPH na ďalšie sortimenty podľa geografického členenia. Nemôžeme sa nečinne dívať na utrpenie obyvateľov hladových dolín. Aby sa tamojší obyvatelia necítili ukrivdení a nemuseli sa presťahovať do Tatier, využijeme skúsenosti zo zahraničia. Napríklad z Vietnamu a Kórey. Tam sa delili štáty podľa 17. a 38. rovnobežky. Sme šikovnejší. V našej daňovej politike využijeme rovnobežky aj poludníky. Zistili sme, že v okolí Komárna a Gabčíkova sa počet lyžiarskych vlekov blíži k nule. Na rozdiel od Dubaja. Preto na juh od 48. rovnobežky bude nulová DPH na paradajky z domácej výroby. Od 20. poludníka na východ dostanete bez DPH letenky do Veľkej Británie a cestovné lístky Košice – Bratislava a späť. Západne od 18. poludníka zvýhodníme pestovateľov „zelá“. Ak sme niekoho zabudli podporiť, nezúfajte. Obráťte sa na organizácie tretieho sektora. Za tie peniaze, čo sa do nich naliali od nás a zo zahraničia, vám môžu pripraviť raj na zemi. A tak sa všetci budeme mať dobre.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Mladí matičiari si pripomenuli tajný študentský spolok Mor ho!

Pocta mladým osobnostiam národného vzdoru

Peter SCHVANTNER – Foto: Mladá Matica

Mladá Matica spolu s Maticou slovenskou a Evanjelickým gymnáziom v Banskej Bystrici si 25. októbra 2022 pripomenuli vznik neprávom zabudnutého študentského spolku Mor ho! Banská Bystrica ako niekdajšie centrum slovenského študentstva sa stala priestorom, kde sa pred vypuknutím prvej svetovej vojny v školách stretli budúci členovia spolku Mor ho! No a práve budova súčasného Evanjelického gymnázia v Banskej Bystrici bola v minulosti miestom, kde chodil aj jeden zo zakladateľov spolku Matej Jančo. Ďalší z osnovateľov Janko Filipča navštevoval vyššiu obchodnú školu v Banskej Bystrici.

MEMORIÁL

Prvá časť podujatia bola dopoludnia pre študentov gymnázia. Prítomných privítal riaditeľ školy Slavomír Hanuska. Úvod programu obstaral matičný dokument o tomto tajnom študentskom spolku. Potom gymnazisti zahrali scénku, ktorá priblížila vznik a osud spolku a jeho členov. Autorom dramatizovanej predlohy je Peter Vrlík. Študentom sa prihovorili predseda MS Marián Gešper, predseda Mladej Matice Marek Nemec, tajomník MS Peter Schvantner a riaditeľ Vydavateľstva MS, absolvent školy a domáci mladý matičiar Adam Polievka. Prítomný bol aj riaditeľ Členského ústredia MS a podpredseda Mladej Matice Martin Hajník. Popoludňajší program pre verejnosť mal rovnaký obsah, len o spolku porozprávala aj Jana Borguľová, ktorá o ňom drží spomienku v rámci Banskej Bystrice. Vzápätí sa prítomní presunuli na tamojší evanjelický cintorín, kde sa nachádza hrob „vodcu“ spolku Mor ho! Janka Filipču. Cestou si prezreli aj iné pamätné miesta Banskej Bystrice so zastavením pri soche Štefana Moysesa a Karola Kuzmányho, prvého predsedu MS a prvého podpredsedu MS. Obe časti programu moderoval a organizačne mal na starosti Marek Hanuska, prvý podpredseda MS a učiteľ na Evanjelickom gymnáziu.

Pietna spomienka na študentský spolok Mor ho! v Banskej Bystrici

Tajný študentský spolok Mor ho! vznikol 6. augusta 1912 v Martine počas osláv stého výročia narodenia Sama Chalupku. Vyvinul sa z pôvodného spolku Bratia a neskôr literárnej jednoty Sokol. Skladal sa zo študentov škôl z celého Slovenska – Kežmarku, Banskej Bystrice, Šopronu, Štubnianskych Teplíc atď. Za predsedu a pokladníka si zvolili Janka Filipču a za tajomníka Mateja Jančo. Chlapci, ktorí chápali dôležitosť vydávania časopisu, kde by prezentovali svoje názory zamerané najmä na aktivity na národnom poli. Vydávaním spolkového časopisu Púčky poverili Mateja Jančo. K členom spolku patrili ešte Ferdinand Čatloš, Augustín Malár, Miloš Bibza a ďalší. Po úvodnom rozlete spolku prišiel tvrdý pád – po jeho odhalení už v roku 1913 mnohých jeho členov vylúčili zo škôl a poniektorých aj zo všetkých škôl Uhorska. Jeho hlavní predstavitelia Janko Filipča a Matej Jančo boli dokonca súdení pred bystrickou, resp. košickou sedriou. Všetko však zmenilo vypuknutie prvej svetovej vojny a osudy jeho členov sa rozišli. Viacerí z nich išli na front a nevrátili za z neho. Niektorí sa zúčastnili aj na bojoch v česko-slovenských légiách.

V Plešivci si každý rok v novembri uctia pamiatku revolučných sokolov

Traja slovenskí hrdinovia pod maďarskou šibenicou

Zlatica HALKOVÁ – Foto: Tatiana TOMKOVÁ

Na priečelí Obecného úradu v Plešivci sa nachádza pamätná tabuľa akademického sochára Frica Motošku, ktorá pripomína troch slovenských sokolov. Na ich počesť si každoročne v novembri uctia matičiari ich pamiatku položením vencov. Obec Plešivec, SZPB Rožňava, Miestne odbory Matice slovenskej v Plešivci, Rožňave, Pači a Dom Matice slovenskej v Rožňave aj za účasti žiakov ZŠ s VJS v Plešivci 4. novembra 2022 uskutočnili spomienkové stretnutie pri príležitosti odsúdenia náhlym súdom rebelujúcich organizátorov národných gárd Štefana Marka Daxnera, Jána Francisciho a Michala Miloslava Bakulínyho, ktorí nechceli dopustiť, aby slovenské gardy boli zadelené do maďarského vojska, preto boli odsúdení na smrť šibenicou. V poslednej chvíli, keď už odsúdenci stáli na plešiveckom popravisku, bol rozsudok zmenený na uväznenie. Ich snahy boli okrem iného vyslovené v pamätnom Memorande slovenského národa z roka 1861, vypracovanom Štefanom Markom Daxnerom. Požadovali v ňom uznanie Slovákov za svojbytný národ a používanie slovenčiny ako úradného a vyučovacieho jazyka.

Rok 2022 vyhlásila Matica slovenská za Rok odkazu štúrovcov. Preto aj v Plešivci si s úctou pripomenuli troch sokolov a ich okrúhle výročia – 200. výročie narodenia Štefana Marka Daxnera a Jána Francisciho a 130. výročie úmrtia Michala Miloslava Bakulínyho. Položením vencov za účasti všetkých zástupcov organizácií sa tu uskutočnil pietny akt. Básne v podaní žiačok ZŠ Nelly Vilusovej a Laury Chudárovej umocnili vážnosť podujatia. O historických udalostiach spojených s týmito hrdinami slovenskej revolúcie predniesol poznatky mladý matičiar Vladimír Tököly. V závere riaditeľka D MS Zlatica Halková poďakovala všetkým prítomným za aktívnu účasť a venovala obci a základnej škole celkom čerstvé brožúrky od autora Pavla Pareničku Traja sokoli.

Symbolický reliéf na pamiatku statočných revolucionárov v Plešivci

Matičiari vyzdvihli kňaza Ľudovíta Rydarovského z prachu zabudnutia

Spomienkové podujatie v Sečovciach

Martina MATEČKOVÁ – Foto: Jana ČIŽMÁROVÁ

Dom Matice slovenskej v Košiciach s Miestnym odborom Matice slovenskej v Sečovciach zorganizovali v Sečovciach 21. októbra 2022 spomienkové podujatie venované rímskokatolíckemu kňazovi Ľudovítovi Rydarovskému. V tomto roku v lete uplynulo päťdesiatpäť rokov od jeho úmrtia. Na slávnosti sa zúčastnili predseda MS Marián Gešper, riaditeľ Členského ústredia MS Martin Hajník, člen Výboru MS a predseda košického Miestneho odboru MS Michal Matečka.

Kňaza Ľudovíta Rydarovského si účastníci najprv uctili na mestskom cintoríne v Sečovciach. Spoločne s kňazom Branislavom Vargom zotrvali v modlitbách a na hrob „trpiteľa za vieru“ položili veniec. Začiatkom päťdesiatych rokov ho totiž odsúdili za kázeň vraj s protištátnym obsahom. Trest si odpykával v Leopoldove a v pracovnom tábore v Močenku. Kázeň odznela v máji 1950 v Bačkove a Rydarovský v nej obhajoval gréckokatolíkov proti nútenej pravoslavizácii. Pre zlé zaobchádzanie v žalároch ho potom do konca života trápili zdravotné problémy.

Pietna spomienka na cintoríne,

Ľudovít Rydarovský sa narodil 26. septembra 1891 v Zborove. Jeho rodičia pochádzali z územia južného Poľska. Na gymnázium chodil do Prešova a teológiu vyštudoval v Košiciach. Po prvej svetovej vojne sa jeho rodina presťahovala do Poľska. Ľudovít ostal na Slovensku pravdepodobne preto, aby pomohol slovenskej cirkvi, ktorá mala nedostatok kňazov. Bol členom MO MS v Sečovciach, kde aj najdlhšie pôsobil. V rokoch 1933 – 1950 zastával funkciu sečovského dekana a čestný titul dekan mu ostal až do smrti. Počas druhej svetovej vojny pomáhal prenasledovaným. Po väznení ho na slobodu prepustili v júni 1951. V tom čase bola farnosť v Bohdanovciach bez kňaza a veriaci poprosili Rydarovského, či by k nim neprišiel za duchovného. K opätovnej kňazskej službe mu dopomohol biskup Jozef Čársky. Komunisti mu dovolili spravovať farnosť a vysluhovať sviatosti, ale kázať nemohol. Od roka 1963 bol na dôchodku v Sečovciach.

Ľudovíta Rydarovského ako neznámu osobnosť východného Slovenska Matica vyzdvihla z prachu zabudnutia. Aj napriek tomu, že žil v ťažkých časoch a vytrpel si mnoho príkoria, celý svoj život ostal verný ideálom kresťanskej lásky a pomoci blížnemu.

MATIČNÉ DEPEŠE

O ŠTÚROVCOCH V BARDEJOVE

Rok odkazu štúrovcov priblížil v cykle prednášok na stredných školách v Bardejove predseda MS Marián Gešper. V septembri o štúrovcoch pútavo hovoril so študentmi Strednej priemyselnej školy technickej, pričom jeho výklad umocnila aj tematická panelová výstavka vo vestibule školy. Pohľad na štúrovskú generáciu si začiatkom októbra oživili aj študenti Gymnázia Leonarda Stöckela, ktorým predseda MS priblížil dejinné udalosti novou zaujímavou optikou a predostrel inšpiratívne pohľady na štúrovskú generáciu

VÝNIMOČNÁ UDALOSŤ

V Diagnostickom centre v Žiline lektorka Elena Schmutzová v rámci Roka odkazu štúrovcov 2. novembra prednášala o živote, tvorbe a odkaze Ľudovíta Štúra a ďalších predstaviteľov tejto prenikavej generácie. Veľký záujem bol aj o matičný Národný kalendár na rok 2023, ktorý – ako sa mnohí vyjadrili – pomôže tamojším chovancom pri štúdiu a získavaní informácií o dobe, ktorá sa stala medzníkom na ceste k samostatnému slovenskému štátu.

OBETIAM VOJEN

Prvého novembra 2022 v Deň vojnových veteránov si pamiatku obetí prvej svetovej vojny na Srbskom vojenskom cintoríne vo Veľkom Mederi uctili kladením vencov Marija Barlović, chargé d'affaires a. i. Veľvyslanectva Srbskej republiky na Slovensku, Daniela Suchá, predsedníčka o. z. Cyrilometodiada, zástupcovia spolkov Srbov žijúcich na Slovensku a predstavitelia mesta.

TRINÁSŤ PADLÝCH

Pamiatku trinástich padlých valčianskych mužov – obetí prvej svetovej vojny – si 11. novembra pri pomníku, ktorý vznikol po niekoľkoročnom úsilí člena Vlastivedného odboru MS Jaroslava Meriača, uctili prítomní na pietnej spomienke. Po slovenskej štátnej hymne a odznela modlitba farára Mgr. Štefana Barillu a príhovor iniciátora pamätníka o historickom zápase Slovákov za vytúžený samostatný štát. Na spomienke sa zúčastnili členovia Únie vojnových veteránov, ktorí k pomníku položili venček, zapálili kahanček a v príhovore ich zástupca vyzdvihol potrebu stretávania a pripomínania obetí za slobodu aj budúcim generáciám. V podobnom duchu hovorila aj starostka obce, spomienka na obete Veľkej vojny odznela tiež v relácii v miestnom rozhlase a pripomenulo ju i poludňajšie zvonenie zvonov na miestnom kostole.

NADANÍ GEMERČANIA

V rámci projektu Zviditeľňovania nadaných ľudí a umelcov, ktorí žijú alebo pochádzajú z bývalej Gemersko-malohonskej župy, sa 18. novembra uskutočnilo ďalšie vydarené podujatie. Organizátori tentoraz predstavili Marcela Páleša, prozaika, básnika, rozhlasového redaktora a moderátora Rádia Regina Stred, Luciu Pálešovú, moderátorku, redaktorku Rádia Lumen, spisovateľku a výtvarníčku Lenku Vranovú, učiteľku zo Štítnika, Jána Kalinu, ktorý vyrába zápästky, Ladislava Szekereša, tkáča kobercov, a Martina Gallíka s vyšívanými košeľami. Spevom spestrili program členovia FS Hrabina z Nižnej Slanej.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Farby jesene je názov výstavy amatérskych výtvarníkov, grafikov a remeselníkov obce Valča. Na neveľkom priestore v kultúrnom dome zhromaždili diela, ktoré prezentujú rôzne odbory a techniky výtvarného umenia amatérov, ale aj profesionálov. Pestrú škálu paličkovanej čipky predstavila Vierka Švecová, ktorá otvorila výstavu prednesom poézie, motivovanej námetom podujatia. Neúnavný organizátor kultúrnych podujatí v obci predseda MO MS Ján Lučan predstavil jednotlivých autorov. Prihovorila sa aj starostka obce JUDr. Mária Ondráčková. Zaujali diela Mgr. Vlasty Števkovej, ktorá je známa nielen v obci výtvarným stvárnením skla technikou fusing glas – spe-

Pestrá paleta tvorivých aktivít

kaním skla, šperkmi a keramikou. V skle vyhľadáva všetku krásu, ktorú poskytuje, a táto technika ju znásobuje. Obrazy Mgr. Jozefa Krupčíka sú pohľadom do minulosti Valče, ale aj iných regiónov. Podobný námet majú tiež drevorezby Ing. Jána Fillu. Jeho úžitkové predmety, ako šperkovnice a košikárske výrobky, ulahodia pohľadom návštevníkov. Oživením boli kresby výtvarného krúžku žiakov ZŠ a MŠ, ktorý vedie Vlasta Števková. Zaujala i kniha Valčianske poviedky, príbehy a osobnosti, ktorú vyhodnotili ako Knihu Turca 2021. Vystavený je aj novoobjavený obraz Jána Andela. Účastníci vernisáže v skupinkách hodnotili jednotlivé diela, ktoré dostali prevažne vynikajúce ohodnotenie a prejav vďaky za podporu ojedinelého podujatia. Sychravé jesenné počasie si občania spríjemnili stretnutím na podujatí matičiarov.

Jaromír MERIAČ

Stromíš oslavoval

Čože je to päťdesiatpäťka? Chcela by som ju mať... No vo folklóre je to krásne výročie. Folklórna skupina Stromíš z Vlachova v sobotu 12. novembra oslávila krásne výročie. Folklórny tanečno-spevácky súbor Stromíš vznikol v decembri 1967 ako národopisná skupina Matice slovenskej vo Vlachove. Založil ju učiteľ Mgr. Juraj Kováč s cieľom zachovať zvykoslovie, spevy, tance, detské hry i ľudový spev obyvateľov Vlachova. Z rôznych návrhov na pomenovanie folklórnej skupiny bol prijatý názov Stromíš – podľa najvyššieho vrchu v chotári obce.

Koľko ľudí – folkloristov – sa za toto obdobie v jeho radoch vystriedalo? Mnoho. Po každom zostali stopy aktívnej činnosti. Krásne výročie a najmä krásne spomienky. Nezabúdajme. Na predkov, na zvyky, na tradície, na piesne, na ľudí, ktorí vynaložili veľké úsilie, aby folklór vo Vlachove fungoval toľké roky.

Oslava bola veľkolepá, kultúrny dom bol úplne plný nadšencov vlachovského folklóru a program bol výnimočný. Radosť pozerať sa.

Zlatica HALKOVÁ

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr

Matica slovenská predstavila činnosť krajanom v Budapešti

Pestrá paleta aktivít národnej ustanovizne

Zuzana PAVELCOVÁ, Peter SCHVANTNER

Širokospektrálna činnosť Matice slovenskej sa zrkadlí v stovkách kultúrnych podujatí, kvalitnej vedeckej a vydavateľskej činnosti, príprave desiatok historických videí a reportáží, osadzovaní búst a pamätných tabúľ po celom území Slovenskej republiky, bohatej dokumentačnej činnosti matičných archívov a bibliotéky a práce požičovne krojov a kostýmov.

Predseda MS M. Gešper v diskusii s prítomnými účastníkmi budapiešťianskeho stretnutia so Slovákmi žijúcicmi v Maďarsku.

Pestrý kolorit matičných činností dopĺňajú výstupy regionálnych pracovísk spoločne s dobrovoľníckou prácou stoviek miestnych, záujmových a vedeckých odborov. Výsledky práce, ktoré matičiari celospoločensky generujú, si vyžadujú prezentáciu na mnohých fórach s cieľom dostávať úsilia Matice slovenskej do povedomia národa a získavať nadšených spolupracovníkov všade tam, kde bijú slovenské srdcia.

Po intenzívnom organizačnom úsilí riaditeľky Krajanského múzea Matice slovenskej Zuzany Pavelcovej, Michala Hrivnáka a Ildikó Šípošovej zavítala 10. novembra do Budapešti matičná delegácia v zložení: Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, Peter Schvantner, tajomník MS, a Martin Hájnik, riaditeľ Členského ústredia MS.

Mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec SR v Budapešti Pavol Hamžík privítal matičiarov v slovenskej diplomatickej misii s cieľom využiť dlhoročné skúsenosti Matice slovenskej s realizáciou odborných a kultúrnych aktivít pri podpore slovenských krajanov žijúcich v Maďarsku – ide najmä o pravidelné zasielanie matičných periodík i publikácií s národnou tematikou a organizáciu rôznorodých kultúrnych podujatí aj v spolupráci s matičným vydavateľstvom pri vydávaní knižných titulov, ktoré by boli určené pre študujúcu slovenskú mládež v Maďarsku.

Prednášková časť podujatia sa uskutočnila v priestoroch budapeštianskeho Slovenského inštitútu. Program umelecky uviedla husľová virtuózka Anikó Áchimová Kovácsová. Predseda Matice slovenskej Marián Gešper po krátkom historickom exkurze do dejín Matice slovenskej predstavil mnohovrstvovú kultúrnu, vedeckú, odbornú a vydavateľskú aktuálnu činnosť MS. Aby krajanov a maďarských činovníkov previedol piliermi matičnej práce, Informačné ústredie MS pripravilo pre túto príležitosť sprievodné videá (v autorstve tajomníka MS Jána Semana), ktoré vizuálne doplnili hovorené slovo. Išlo o zaujímavý zostrih podujatí, historických dokumentárnych filmov, ale aj aktivít záujmového odboru Mladá Matica. Dokument venovaný Mladej Matici sa stretol s potleskom prítomnej verejnosti. Texty prednášky a prezentáciu pripravila riaditeľka KM Zuzana Pavelcová.

Predseda Matice slovenskej zdôraznil, že prednášky o Matici slovenskej sú potrebné pre vzájomnú informovanosť o aktivitách, ktoré Matica robí nielen pre krajanov, ale aj na Slovensku pre našu spoločnosť, a to v členskom, informačno-mediálnom pilieri a vedecko-odborných aktivitách. Sú to matičné výstupy, z ktorých môžu čerpať Slováci žijúci kdekoľvek na svete a udržiavať svoje národné povedomie a svojbytnú slovenskú kultúru. V otvorenej diskusii krajania, ale i prítomní Maďari viedli dlhú nadšenú diskusiu, dožadovali sa ďalšej prezentačnej prednášky. Mienili, aby historické matičné dokumentárne filmy boli viac dostupné a aby sa nimi prezentovala Matica aj v iných regiónoch, kde žije slovenská národnostná menšina.

Predsedníčka Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku Alžbeta Hollerová-Račková ocenila záujem vedúcich predstaviteľov MS o život Slovákov v Maďarsku, o ich aktivity, ktoré pravidelne navštevujú. S uznaním sa zmienila o činnosti zameranej na zachovávanie pamiatky významných slovenských osobností a vyjadrila záujem niektoré putovné výstavy venované tejto tematike predstaviť aj v slovenských národnostných školách v Maďarsku. Poďakovala za spracovanie a sprístupnenie archívnych dokumentov v Krajanskom múzeu Matice slovenskej, týkajúcich sa Slovákov v Maďarsku.

V poďakovaní na záver predseda MS M. Gešper vyslovil uznanie organizátorom podujatia, spisovateľovi Michalovi Hrivnákovi a Slovenskému inštitútu v Budapešti na čele s jeho riaditeľkou Ildikó Šípošovou a tiež všetkým tým, ktorí boli prítomní na prezentácii najstaršej kultúrnej, vedeckej a osvetovej ustanovizne Slovákov.

Zasadala Rada pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Matici slovenskej

O ďalšom zintenzívňovaní spolupráce s krajanmi

Zuzana PAVELCOVÁ

Po takmer štvrťročnej prestávke zvolala Matica slovenská zasadanie vlastného poradného orgánu pre krajanské otázky. V predvečer Stálej konferencie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa v sídelnej budove Matice slovenskej v Martine stretlo dvanásť krajanských delegátov zo siedmich krajín sveta spoločne s predsedom Svetového združenia pre Slovákov žijúcich v zahraničí Vladimírom Skalským, so zástupkyňou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Idou Deszkasovou a s vedením Matice slovenskej.

Spoločným cieľom rokovania bolo zhodnotenie splnenia ostatných záverov, prijatie nových uznesení a voľba vedenia a členov tohto orgánu. Matica slovenská od ostatného rokovania podporila vznik Centra slovenského zahraničia, iniciovala a uskutočnila štúdiu Ako ďalej Slováci v krajinách Čierna Hora, Srbsko, Poľsko a Chorvátsko, ocenila krajanskú mládež knižnými cenami, zabezpečila mladým krajanom nahrávky slovenských ľudových piesní a rozprávok a pripravila ponukový list a itinerár na poznávací zájazd pre krajanskú mládež Po vlasteneckých stopách mesta Martin. V nasledujúcom období bude poradný orgán MS viesť Michal Spevák, ml. – predseda Spolku čiernohorsko-slovenského priateľstva. Z podpredsedníckych kresiel mu budú nápomocní Ľudomír Molitoris, generálny tajomník Spolku Slovákov v Poľsku, a Vladimír Skalský, predseda Svetového združenia pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Členmi RSŽZ v ďalšom období budú: Anton Bahyn – člen výboru Kultúrno-osvetovej organizácie Matica slovenská v Ukrajine, Dušan Daučík – čestný predseda Švédsko-slovenského spolku zo Švédska, Andrej Dan Bárdoš – predseda Obce Slovákov v Českej republike, Miroslava Gržinićová – predsedníčka MO MS Rijeka z Chorvátska, Edita Manáková – predsedníčka Spolku francúzsko-slovenského priateľstva, Branislav Kulík – predseda Matice slovenskej v Srbsku, Mirko Vavra – predseda Zväzu Slovákov v Chorvátsku, Adrian Miroslav Merka – predseda Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, a Alžbeta Hollerová-Račková – predsedníčka Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 22/2022 sme sa pýtali na rozhodujúci zákon, ktorým ČSFR oficiálne zanikla. Správne odpovedali tí riešitelia, ktorí uviedli, že to bol ústavný zákon o zániku ČSFR z 25. novembra 1992 a pripomíname si 30. výročie jeho schválenia. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Ján Kubečko, Lučatín; Marián Masnica, Makov; Stanislav Hargaš, Bratislava.

● Aké oslovenie vymyslel minister zahraničných vecí vo vláde Klementa Gottwalda Vladimír Clementis pre svoju milovanú manželku Lídu? Často ho spomína náš kolega Peter Štrelinger...

Svoje odpovede posielajte na redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do vydania ďalšieho čísla SNN.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

3. decembra

– pred sedemdesiatimi rokmi zomrel komunistický politik, právnik a spisovateľ Vladimír Clementis (1902 – 1952); v apríli 1945 sa stal štátnym tajomníkom na ministerstve zahraničných vecí, neskôr ministrom, v tzv. procese s Protištátnym sprisahaneckým centrom pod vedením Rudolfa Slánského bol odsúdený na smrť

7. decembra

– pred stopiatimi rokmi vyhlásili Spojené štáty vojnu Rakúsko-Uhorsku (1917), prebiehala prvá svetová vojna; v tom čase sa to týkalo i Slovenska

– budeme aj bulvárni: pred päťdesiatimi rokmi sa narodila speváčka Dara Rolins (1972)

8. decembra

– pred štyridsiatimi rokmi zomrel básnik a prekladateľ Ján Smrek (1898 – 1982), najčítanejší a najprekladanejší slovenský básnik; svojou tvorbou sa radí medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenskej literárnej tvorby v 20. storočí, jeho básnická tvorba sa vyznačuje jednoduchosťou a melodickosťou

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel architekt Ján Svetlík (1912 – 1997), tvorca areálu Slavína; patril ku generácii priekopníkov slovenskej architektúry a urbanizmu

11. decembra

– pred stodvadsiatimi piatimi rokmi sa narodil lekár Ladislav Dérer (1897 – 1960); založil tzv. Dérerovu školu, v rámci ktorej vypracoval vlastný systém vzdelávania, zmýšľal pokrokovo, od roka 1967 je po ňom pomenovaná nemocnica na Kramároch

12. decembra

– pred stodvadsiatimi rokmi sa narodil grafik a ilustrátor Koloman Sokol (1902 – 2003), jeden z najvýznamnejších predstaviteľov slovenského výtvarného umenia; je zakladateľom slovenskej i mexickej grafiky, počas celej tvorby sa venoval sociálnym otázkam, chudobe

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi zomrel rímskokatolícky kňaz, etnograf, historik a politik Karol Anton Medvecký (1875 – 1937), signatár Martinskej deklarácie; odmietal spoluprácu s Andrejom Hlinkom

13. decembra

– pred dvadsiatimi rokmi schválila Európska rada vstup desiatich kandidátskych krajín vrátane Slovenska do Európskej únie od 1. mája 2004 (2002)

15. decembra

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil maliar Alexander Bugan (1952), jeho tvorbu charakterizuje predovšetkým expresívna figurálna maľba, odrážali sa v nej tendencie novej figurácie, nositeľom výrazu sa stala najmä fyziognómia človeka spätá s kontextom jeho príbehu a umocnená sýtou farebnosťou; počas celej jeho tvorby sa uplatňovali aj sakrálne námety

– pred sedemdesiatimi rokmi zomrel komunistický politik Karol Šmidke (1897 – 1952); v štyridsiatych a päťdesiatych rokoch patril k najmocnejším komunistickým funkcionárom na Slovensku po boku Gustáva Husáka či Ladislava Novomeského, režim ho rovnako ako iných nakoniec zhltol za dodnes neobjasnených okolností

– pred piatimi rokmi zomrel operný spevák Pavol Mauréry (1935 – 2017); od roka 1978 do roka 1999 bol sólistom Opery SND, aj neskôr účinkoval v niektorých inscenáciách: vo Verdiho opere Luisa Miller či v operete Johanna Straussa Noc v Benátkach

Ľudovít KUSAL

Dvojtýždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Veronika Grznárová, Peter Schvantner, Pavol Madura, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 20 €, v ČR 20 € + 35 € poštovné, Európa 67 €, ostatný svet 88 USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.